

บทที่ 2

ปรัชญาในอิสลาม

2.1 นิยามของปรัชญาในอิสลาม

เนื่องจากทฤษฎีทางปรัชญาจะเป็นปรัชญาแม่บท ที่ฝ่ายการศึกษาจะได้นำมาพิจารณาประกอบในการสร้างปรัชญาการศึกษา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แนวคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์ถูกนำมาใช้ในการวางรากฐาน (Foundations) สำหรับปรัชญาการศึกษา จึงมีความจำเป็นที่ผู้วิจัยต้องศึกษาปรัชญาในอิสลาม เพื่อนำเอาหลักการของปรัชญาอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อไป

คำว่า “ปรัชญา” ที่ปรากฏใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ หมายถึง “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 668) เป็นคำสันสกฤต ประกอบด้วยรูปศัพท์ 2 ศัพท์ คือ ปฺร และ ชญา ปฺร หมายถึง ประเสริฐ และ ชญา หมายถึง ความรู้ ดังนั้นคำว่า ปรัชญา จึงหมายถึง “ความรู้อันประเสริฐ” (บรรจง จันทรสา, ม.ป.ป. : 2)

ส่วนคำว่า “Philosophy” ตามที่ใช้กันทั่วไปในภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์เดิมของคำมาจากภาษากรีก อันเป็นต้นกำเนิดของวิชาปรัชญาฝ่ายตะวันตก ได้แก่คำว่า “Philosophy” ซึ่งเป็นคำสนธิระหว่าง 2 คำ คือ คำว่า “Philos” ซึ่งแปลว่า “ความรัก ความสนใจ ความเลื่อมใส” (สวามี สัตยานันทปรี, 2514 : 9) กับคำว่า “sophy” ซึ่งแปลว่า ความรู้ ความปราดเปรื่อง เมื่อรวม 2 คำเข้าด้วยกันก็จะได้คำแปลว่า “ความรักในความรู้” (บรรจง จันทรสา, ม.ป.ป. : 1) ในพจนานุกรม “Webster” คำว่า “Philosophy” หมายถึง “Love of Wisdom or of Knowledge” ซึ่งหมายถึงความรักในปัญญา หรือความรักในความรู้ (Webster’s New World Dictionary of American Language, 1962 : 1099)

“ความรัก” หมายถึง การให้คุณค่ากับสิ่งหนึ่ง และมีความรู้สึกที่ลึกซึ้ง อีกทั้งพยายามที่จะได้มาซึ่งสิ่งนั้น คำว่า “หิกมะฮฺ” เป็นการมองและการคิดที่กว้างไกล เชียบแหลมและล่วงลึก อีกทั้งมีความรอบคอบ ที่ไม่อาจจะได้มาด้วยความรู้ที่ธรรมดา (Mohd Yusuf Ahmad, 2004:4)

คำว่า “หิกมะฮฺ” ได้ถูกกล่าวบ่อยครั้งในคัมภีร์อัล-กุรอาน ด้วยความหมายที่แตกต่างกันไป ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับกอรีนะฮฺ (กรณีแวดล้อม) ของอายะฮฺนั้นๆ

บางครั้ง “หิกมะฮฺ” หมายถึง “ความเฉลียวฉลาด” ในซูเราะฮฺ อัล-นะหฺลฺ อายะฮฺ ที่ 125 อัลลอฮฺได้ตรัสว่า :

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾

(النحل / 125)

ความว่า “จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุหุม
และการตักเตือนที่ดี และจงโต้แย้งเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า...”

(อันนะหฺล : 125)

หิกมะฮฺ ในอายะฮฺนี้หมายถึงถ้อยคำที่ปราศเปรี๊ยะ ถูกต้อง เป็นคำที่บ่งบอกถึง
ความจริงและลบล้างสิ่งทีคลุมเครือ (Al-Zamakh Shariy, ม.ป.ป. : 2 / 435)

อายะฮฺข้างต้น เป็นอายะฮฺที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนา นั่นคือ พระบัญชาจาก
อัลลอฮฺ ﷻ ให้เผยแผ่หรือเชิญชวนมนุษย์ให้กระทำความดีและห่างไกลจากความชั่ว การเชิญ
ชวนและการห้ามปรามดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องใช้ “หิกมะฮฺ” นั่นคือ ความเฉลียวฉลาด และความ
รอบคอบ (Mohd.Yusuf Ahmad, 2004 : 7) เลือกวิธีทีเหมาะสม เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง
(Uthman Qadriy Makanisiy, ม.ป.ป. : 42) ดังนั้น “หิกมะฮฺ” ณ ที่นี้ คือ การมีวาทะศิลป์ใน
การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย

ดังนั้น การรู้จักกลุ่มมนุษย์ หรือ กลุ่มเป้าหมายนั้นคือส่วนหนึ่งของ “หิกมะฮฺ”
และวิธีการพูดคุยกับกลุ่มมนุษย์นั้น ก็คือ “หิกมะฮฺ” เช่นกัน คือ ด้วยวิธีที่ดีทีสุด เหมาะสมกับระดับ
ความคิดหรือสมองของพวกเขา

บางครั้ง “หิกมะฮฺ” หมายถึง “ความรู้” ทีเป็นต้นเหตุทีจะได้รับความคิดอัน
มากมาย ดังปรากฏในคำคำรัสของอัลลอฮฺทีว่า :

﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا
كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

(البقرة / 269)

ความว่า : “พระองค์จะทรงประทานความรู้ให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรง
ประสงค์ และผู้ใดที่ได้รับการรู้ แน่แน่นอนเขาก็ได้รับความดีอัน
มากมาย และไม่มีใครจะรำลึก นอกจากบรรดาผู้ที่มีสติปัญญา
เท่านั้น”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 269)

หิกมะฮ์ คือความสอดคล้องระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ และผู้ที่ฉลาด
ปราดเปรื่องในทัศนะของอัลลอฮ์นั้น คือผู้ที่มีความรู้และปฏิบัติในสิ่งที่เขารู้ (Al-Zamakh
Shariy , ม.ป.ป. : 1 / 396)

ดังนั้น คำว่า “หิกมะฮ์” นั้น มิได้หมายถึงการมีวิชาความรู้เท่านั้น หากแต่รวมถึง
การมีความรู้ที่เฉียบแหลม และมี “บศิเราะฮ์” (بصيرة) วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ที่สามารถคาดการณ์
เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้กระทำสิ่งๆหนึ่งขึ้น (Hasan Langgulung, 1987 : 41) คำว่า
“หิกมะฮ์” นั้น มีความหมายที่กว้างกว่า “ความรู้” และบางครั้ง “หิกมะฮ์” นั้น อาจหมายถึง
ความรู้ที่สูงส่งที่ถูกประทานให้กับคนใดคนหนึ่ง

ดังนั้น ปรัชญา คือ ส่วนหนึ่งของความพยายามค้นหาความจริง เพื่อที่จะได้มาซึ่ง
คำตอบ หรือมุ่งสู่จุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง และปรัชญา ยังเป็นการพยายามในการสร้างหลักการคิดที่
สูงส่งและถ่วงถ่วง เพื่อให้ได้รู้ซึ่งความจริงแท้ของสิ่งๆ หนึ่ง เช่น หลักการ ทฤษฎี การปฏิบัติ ความ
เชื่อ และเป้าหมายของชีวิต ความจริงแท้ที่ค้นหาได้ ไม่สามารถค้นพบได้ หากไม่ยึดกับสิ่งที่ได้แจ้ง
ให้เราทราบจากอัลลอฮ์ โดยผ่านวะฮยู(วิวรณ์) เพราะความจริงแท้เท่านั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง นั่นคือสิ่ง
ที่อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดไว้ เพราะพระองค์เท่านั้นคือผู้ที่มีคุณลักษณะของความจริงแท้
“الحق المبین” และ “الحق الیقین” (ความจริงแท้ที่ชัดเจนและเชื่อมั่น) ฉะนั้น ปรัชญาอะไรก็ตามแต่
ที่เราค้นหา จะเที่ยงตรงและถูกต้องก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ
(Mohd. Yusuf Ahmad, 2004 : 5)

ผู้ใดที่มุ่งมั่นค้นหาความจริงแท้ ผู้นั้นก็จะได้รับขนานนามว่าเป็น “นักปราชญ์” ถ้า
หากเรามุ่งมั่นที่จะหาคำตอบให้กับความจริงแท้ของชีวิต นั่นก็คือ “ปรัชญา” แล้ว และตัวเราก็คือ
“นักปราชญ์” และหากเราคิดใคร่ครวญว่า การศึกษาที่ดีควรเป็นอย่างไร หรือหลักสูตรของ
การศึกษาที่ดีนั้นควรเป็นลักษณะใด เป็นต้น ดังนั้น ในขณะนั้นเราก็คือนักปราชญ์ หรือนักปราชญ์
แห่งการศึกษา ในทัศนะของปรัชญาการศึกษาอิสลาม การศึกษาหรือหลักสูตรการศึกษาที่ดีที่สุดนั้น
ต้องวางอยู่บนรากฐานของวะฮยู(วิวรณ์) เฉกเช่นเดียวกับความจริงแท้ของชีวิต ซึ่งอัลลอฮ์เท่านั้นที่
ทรงรอบรู้อย่าง สิ่งที่เรารู้นั้นเป็นเพียงความรู้ที่มีขอบเขตอันจำกัด ยังไม่แน่ว่าจะถูกต้อง ที่ถูกต้องคือ

ความรู้ที่อัลลอฮ์ได้ประทานลงมา และนั่นเองคือความจริงแท้ที่ไม่สิ้นสุด ประการนี้เองจึงกำเนิดปรัชญาที่หลากหลาย อันเป็นผลที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ (Mohd. Yusuf Ahmad, 2004 : 6)

เมื่อคำว่า “ปรัชญา” ได้ผสมกับคำว่า “อิสลาม” และได้กลายเป็น “ปรัชญาอิสลาม” จึงหมายถึง ปรัชญาที่มีรากฐานจากบทบัญญัติอิสลาม นั่นคือ มาจากวะฮยู(วิวรณ์) ไม่ว่าจะ เป็นอัลกุรอานหรืออัลหะดีษ หรือทั้งสองพร้อมๆ กัน ฉะนั้น เมื่อใดที่มุสลิมที่เข้าใจอิสลามพูดถึงเกี่ยวกับปรัชญา ไม่ว่าจะ เป็นปรัชญาชีวิตหรือปรัชญาการศึกษา หรืออื่นๆก็ตาม เขาก็จะพูดในหลักการและเป้าหมายของอิสลาม(Mohd. Yusuf Ahmad, 2004 : 6)

นักปราชญ์มุสลิมในทุกยุคทุกสมัย เมื่อพวกเขามีการพูดถึงเรื่องปรัชญา พวกเขาจะไม่หนีออกจากประเด็นหลักๆ ที่สำคัญที่จะต้องพูดถึงกัน นั่นก็คือ คุณคือใคร? คุณมาจากที่ไหน? คุณอยู่ในโลกนี้เพื่ออะไร? คุณจะไปในที่ต่อไป? เป้าหมายของชีวิตคืออะไร? และอะไรคือความจริงแท้ของความตาย? เพื่อที่จะตอบคำถามนี้ จำเป็นที่จะต้องกลับไปหาคำตอบจากวะฮยู(วิวรณ์) และคำตอบที่ได้รับจากวะฮยูนั้นคือคำตอบที่จริงแท้ที่สุด และนี่เองคือ “ปรัชญาอิสลาม” (Mohd. Yusuf Ahmad, 2004 : 6-7)

ดังนั้น เกิดคำถามว่า หิกมะฮฺ สามารถใช้แทนคำว่า ปรัชญา หรือ Philosophy ได้หรือไม่ จากการที่ได้ศึกษาถึงความหมายของคำว่า ปรัชญา , Philosophy และหิกมะฮฺ ทำให้เห็นได้ชัดว่า ทั้ง 3 คำ มิได้มีความหมายที่เหมือนกัน แต่คล้ายคลึงกัน พอที่จะใช้แทนกันได้บ้าง แต่ก็ต้องมีความเข้าใจถึงที่มาของทั้ง 3 คำ โดยเฉพาะคำว่า หิกมะฮฺ ยังเป็นคำที่แฝงไปด้วยความหมายที่ลึกซึ้งและครอบคลุมมากกว่าคำว่า “ปรัชญา” และ “Philosophy”

หากคำว่า หิกมะฮฺ จะใช้แทนกับคำว่า ปรัชญา ก็ให้เข้าใจว่า ความรู้อันประเสริฐนั้น ต้องมาจากมาจากวะฮยู(วิวรณ์) เท่านั้น ไม่ว่าจะ เป็นอัลกุรอาน หรืออัลหะดีษ หรือทั้งสองพร้อมๆ กัน แต่ถ้าหากคำว่า “หิกมะฮฺ” จะใช้แทนกับคำว่า “Philosophy” ก็ให้เข้าใจว่า ความรักในความรู้วางอยู่บนพื้นฐานของความรู้ในทัศนะของอิสลาม จึงจะให้ใช้แทนกันได้ เพราะเป็นพื้นฐานที่อิสลามกำหนด แต่อย่างไรก็แล้วแต่ก็เป็นการอนุโลมเท่านั้น ดังนั้นหากนักวิชาการมุสลิมจะใช้คำว่า “หิกมะฮฺ” โดยไม่ต้องใช้คำอื่นแทน จะเป็นการดีที่สุด เพราะเป็นคำที่พระผู้ทรงสร้างได้ใช้ในคำคำรัสของพระองค์เอง

2.2 สาขาของปรัชญาในอิสลาม

สาขาของปรัชญาจะแบ่งออกเป็นเท่าไร ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือลัทธิของนักปราชญ์นั้นๆ สาขาของปรัชญาจึงมีความแตกต่างในการแบ่งที่ไม่เท่ากัน

นักปราชญ์ตะวันตกที่โน้มไปทางจิตวิทยาแบ่งสาขาของปรัชญาไว้ คือ อภิปรัชญา (Metaphysics) ภาววิทยา(Ontology) คุณวิทยา(Axiology) ตรรกวิทยา(Logic) และอื่นๆ เช่น ปรัชญาการเมือง ปรัชญาเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาประวัติศาสตร์ ฯลฯ แต่นักปรัชญาอีกฝ่ายหนึ่งแบ่งสาขาของปรัชญาเพียงสามสาขาเท่านั้น คือ ภาววิทยา(Ontology) อภิปรัชญา(Metaphysics) ญาณวิทยา(Epistemology) (ฝ่ายวิชาการ สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม, 2545: 57-59)

ปรัชญาบริสุทธิ์หรือปรัชญาทั่วไปนั้นสนใจและมุ่งศึกษาเพื่อไขปัญหาใหญ่ ๆ 3 สาขา ได้แก่ :

- 1) อภิปรัชญา : ปัญหาเกี่ยวกับความเป็นจริง
- 2) ญาณวิทยา : ปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีแห่งความรู้
- 3) คุณวิทยา : ปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์(บรรจง จันทรสา, 2529 : 38)

ผู้วิจัยจะอธิบายทั้งสามปัญหานี้เป็นข้อๆ ในทัศนะของอิสลาม

2.2.1 อภิปรัชญาในอิสลาม (الفيلسفة الالهية / ماوراء الطبيعة)

การคิดในเรื่องอภิปรัชญา ก็คือการคิดหรือใคร่ครวญถึงปัญหาธรรมดาต่างๆ ไป คือ ปัญหาที่ว่าด้วยมีอยู่ของสรรพสิ่ง และความคิดที่ใช้ในอภิปรัชญาก็จะต้องเป็นความคิดที่บริสุทธิ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าถึงธาตุแท้แห่งการมีอยู่ แม้ปัญหาในเรื่องการมีอยู่จะเป็นปัญหาธรรมดาๆ ก็จริง แต่มันก็คือพื้นฐานของปัญหาทั้งหมด โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอภิปรัชญาก็ยังเป็นปัญหาพื้นฐานอันสำคัญยิ่ง (ริชาร์ด เทย์เลอร์, 2528:2 ผู้แปล ทินกร ตั้งเกษมสุข)

คำว่าอภิปรัชญาในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่าMataphysics เป็นการกล่าวถึงปัญหาต่างๆ ไปที่เกี่ยวกับความเป็นจริงของมนุษย์ ธรรมชาติ และพระเจ้า เป็นการศึกษาถึงความจริงอันสูงสุด นอกจากคำว่าอภิปรัชญา ยังมีอีกคำที่ใช้กันในวงการการศึกษาสาขาปรัชญาก็คือ “ภาววิทยา” ภาววิทยา เป็นคำที่ใช้เพื่อให้มีความหมายตามศัพท์เดิมที่ใช้กันในภาษาอังกฤษ คือ “Ontology” ในวิชาปรัชญานั้นคำ “Ontology” นี้มักจะใช้ปนกันกับคำว่า “Metaphysics” (อภิปรัชญา) ฉะนั้นมักจะเห็นการใช้คำ “ภาววิทยา” กับคำ “อภิปรัชญา” ปนกันเสมอเมื่อพูดถึงปรัชญาสาขานี้ แต่ถ้าจะวิเคราะห์ความหมายตามรูปศัพท์แล้ว ก็จะเห็นว่าคำทั้ง 2 มีความหมายที่แตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ “Metaphysics” คือรูปศัพท์แล้วหมายถึงภาวะที่อยู่นอกเหนือไปจากสถานะทางกายภาพ (Beyond the physical) นั้น สถานะของสิ่งที่มีอยู่ที่ไม่อาจจะรับรู้ได้ด้วย

ผัสสะแห่งอายตนะทั้ง 5 ของมนุษย์แต่ “Ontology” จะพยายามค้นหาว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นมีอยู่ที่ใด อยู่ในรูปแบบของอะไร มีสถานะที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอหรือว่าเป็นสิ่งที่ถาวร ไม่มีการเปลี่ยนแปลง นักปราชญ์ที่เชื่อตามแบบ Mataphysics นั้นจะบอกว่าสิ่งที่เป็นจริงที่สุดนั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่นอกเหนือไปจากสิ่งที่มนุษย์ประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยสัมผัส (หู ตา จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น) ส่วน “Ontology” จะมองกว้างออกไปกว่านั้น กล่าวคือ จะไม่ด่วนสรุปว่าสิ่งนั้นจริงหรือไม่ เพียงแต่ยอมรับว่ามันเป็นสิ่งที่มีอยู่ (Exist) ซึ่งอาจจะจริงหรือไม่จริงก็ได้ ต้องพิสูจน์กันก่อน หากจะทราบสภาพที่แท้จริงของมันก็ต้องค้นต่อไปว่ามันเป็นอะไรกันแน่ มันมีความเป็นอยู่อย่างไร เป็นสิ่งคงทนถาวรหรือมีอยู่เพียงชั่วยามเท่านั้น หากจะสรุปก็พอจะแยกได้ว่า “Metaphysics” นั้นพูดถึงเฉพาะเรื่องที่อยู่เหนือไปจากผัสสะจะรับรู้ได้ ส่วน “Ontology” จะพูดถึงถึงสิ่งเดียวกันนี้ด้วย และสิ่งที่มีอยู่ (Exist) อื่นๆ ทั้งหลาย ทั้งที่สัมผัสได้ และสัมผัสไม่ได้ นั่นก็คือ ปัญหาใดก็ตามที่เกี่ยวกับสิ่งเป็นจริงที่มีอยู่ทั้งหลายก็คือปัญหาของภววิทยา (Ontology) (บรรจง จันทรสา, 2529 : 41-42)

ในภาษาอาหรับคำที่ใช้คือ “ما وراء الطبيعة / الفلسفة الالهية” เป็นสาขาวิชาที่ศึกษาความจริงสูงสุดที่มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องทราบ ในทัศนะอิสลามแล้วการศึกษาคือสิ่งที่จำเป็นต่อมนุษย์ เพราะถ้าหากมนุษย์ไม่ศึกษาก็จะไม่รู้จักพระเจ้าผู้สร้าง ซึ่งนับว่าการรู้จักพระเจ้าผู้สร้างเป็นสิ่งแรกที่จำเป็นต้องรู้ และต้องรู้จักตัวเอง จะต้องหาคำตอบให้ได้ว่าตนเองนั้นอยู่เพื่ออะไร และต้องดำเนินชีวิตบนโลกนี้อย่างไร และโลกนี้คืออะไร เป็นอย่างไร คำถามเหล่านี้จำเป็นที่ต้องหาคำตอบที่เป็นจริงที่สุด

2.2.1.1 พระเจ้าในอิสลาม

การดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์เสมือนเป็นสิ่งไร้ค่า หากปราศจากจุดมุ่งหมายสูงส่งที่จะนำไปสู่สัจธรรมแห่งพระเจ้าผู้อภิบาล การแยกตัวของมนุษย์ออกมาจากสิ่งที่ไร้สาระ ความไม่มีอะไรในชีวิตเหล่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่ความมมงาย ก็เท่ากับว่า มนุษย์ได้เข้ามาสู่ชีวิตที่แท้จริง ชีวิตที่เป็นนิรันดรอันเป็นชีวิตที่พระเจ้าทรงประสงค์ในการสร้างสรรคให้ชีวิตดำรงอยู่เพื่อรู้จักคุณค่าที่แท้จริง มิใช่ชีวิตที่เป็นไปตามความต้องการของตัวมนุษย์เองซึ่งเป็นไปตามอารมณ์และเหตุผลอันคับแคบของความเห็นแก่ตัว แต่การยอมเข้าสู่เจตนารมณ์ของพระเจ้าองค์เดียวนั้น คือการยอมจำนนที่แท้จริง ซึ่งนำชีวิตทั้งหมดไปสู่สันติและเจริญตามขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์ชาติสู่อารยธรรมขั้นสูง ฉะนั้น เป็นการพัฒนาชีวิตจิตใจของมนุษย์ไปสู่ชีวิตนิรันดร ซึ่งจะเคลื่อนเข้าไปสู่มิติภพที่ยิ่งใหญ่กว่า หลุดพ้นจากการระวางแห่งสถานที่และกาลเวลานับเป็นสายธารแห่งการวิวัฒนาการที่ยิ่งใหญ่ในอีกมิติหนึ่งทางด้านวิญญาณของมนุษย์ ที่สืบต่อเนื่องไปจากวิวัฒนาการ

ทางด้านร่างกาย อันเป็นกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงมนุษยชาติให้บรรลุเป้าหมายของความ เป็นมนุษย์ในอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่แห่งธรรมของพระเจ้า (ฝ่ายวิชาการ สถาบันส่งเสริมการศึกษาและ วิจัยเกี่ยวกับอิสลาม . 2545 : 53-54)

พระเจ้าในอิสลามนั้นต้องเป็นผู้ที่ทรงพลังอำนาจอย่างมหาศาล ไม่มีใครที่สามารถ ให้ประโยชน์หรือให้โทษแก่พระองค์ได้ เพราะพระเจ้าที่แท้จริงนั้นต้องไม่หวังพึ่งใครให้มาช่วยแม้ เพียงแต่น้อยนิด ดังนั้นการศรัทธาของมุสลิมที่มีต่อพระองค์อัลลอฮ์จึงเป็นการศรัทธาที่ยากต่อการ บั่นทอนและหมดความศรัทธาไปอย่างง่ายดาย นอกเสียจากมุสลิมผู้นั้นยังไม่รู้จักพระองค์อัลลอฮ์ อย่างแท้จริง

บ่อยครั้งที่อัลลอฮ์ทรงให้มนุษย์คิดใคร่ครวญและไตร่ตรองสิ่งที่พระองค์ทรงสร้าง ขึ้นมาเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานของการมีอยู่จริงของพระองค์

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا
 وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٠﴾ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طَبَاقًا مَّا تَرَى
 فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوتٍ ۗ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِن فُطُورٍ
 ﴿٢١﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ حَاسِمًا ۗ وَهُوَ حَسِيرٌ
 ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا
 لِلشَّاطِطِينَ ۗ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٢٣﴾﴾

(الملك / 2-5)

ความว่า : “พระเจ้าผู้ทรงให้มีความตายและให้มีความเป็น เพื่อจะ ทดสอบพวกเจ้าว่า ผู้ใดบ้างในหมู่พวกเจ้าที่มีผลงานที่ดียิ่ง และ พระองค์ผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงให้อภัยเสมอ พระผู้ทรงสร้างชั้นฟ้า ทั้งเจ็ดเป็นชั้นๆ เจ้าจะไม่เห็นแต่อย่างใดในความไม่ได้สัดส่วนใน การสร้างของพระเจ้าผู้ทรงกรุณาปรานี ดังนั้น เจ้าจงหันกลับมามอง ชี เจ้าเห็นรอยร้าวหรือช่องโหว่บ้างไหม แล้วจงหันกลับมามองอีก ครั้ง สายตานั้นก็จะกลับมายังเจ้าด้วยการยอมจำนนและในสภาพ ที่ละเหยว และโดยแน่นอน เราได้ประดับท้องฟ้าของโลกนี้ด้วย

ดวงดาวเป็นแสงประทีปและเราได้ทำให้มันเป็นอาวุธไล่ชัยภูอน
และเราได้เตรียมการลงโทษด้วยไฟอันร้อนแรงสำหรับพวกมัน”

(อัล-มุลก : 2-5)

พระองค์ทรงอภิบาลทุกสรรพสิ่งภายใต้พลังอำนาจและพระประสงค์ของพระองค์
และทรงให้การตอบแทนในการกระทำของมนุษย์ไม่ว่าจะดีหรือเลวอย่างยุติธรรมที่สุด เพราะไม่มี
สิ่งใดที่รอดพ้นจากความรู้ของอัลลอฮ์ไปได้เลย

การศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์นั้น ในทัศนะของอุลามาอิล-สะลัฟแบ่งออกเป็น 3
ประเภท (al-Abbad, 1997 : 34-35) ได้แก่ :

ประเภทแรก : เอกภาพในพระมหากษัตริย์แห่งพระองค์อัลลอฮ์หรือเตาฮีดรูบูบียะหุ
เราศรัทธาต่อความเป็นพระผู้เป็นเจ้าของอัลลอฮ์ตะอาลา คือศรัทธาว่า พระองค์ คือ
พระผู้เป็นเจ้า ผู้ทรงเป็นใหญ่ ผู้ทรงบริหารสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมด (พะฎีลาตุล ไชคุ มุฮัมมัด อัสซอและหุ
อัลอไซยมีน .2537 : 1)

พระองค์ได้ตรัสในคัมภีร์อัล-กุรอานว่า :

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ
أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ
رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

(الأعراف / 54)

ความว่า : “แท้จริงพระเจ้าของพวกเจ้านั้น คือ อัลลอฮ์ผู้ทรง
สร้างบรรดาชั้นฟ้า และแผ่นดินภายในหกวัน แล้วทรงสถิตอยู่
บนบัลลังก์ พระองค์ทรงให้กลางวันครอบคลุมกลางวันในสภาพ
ที่กลางวันโคจรตามกลางวันโดยรวดเร็ว และทรงสร้างดวง
อาทิตย์ และดวงจันทร์ และบรรดาดวงดาวขึ้นโดยถูกกำหนดให้
ทำหน้าที่บริการตามพระบัญชาของพระองค์ ฟังรู้เถิดว่าการ

**สร้างและกิจการทั้งหลายนั้นเป็นสิทธิของพระองค์เท่านั้น มหา
บริสุทธิ์อัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลก”**

(อัล-อะฮฺรอฟ:54)

ประเภทที่สอง : เอกภาพแห่งพระองค์ ในฐานะพระเจ้าผู้ทรงเอกะ หรือเตาฮีด

อูฏูฮียะฮ์

เตาฮีดอูฏูฮียะฮ์หมายถึงความศรัทธามั่นในพระองค์อัลลอฮ์ในฐานะพระเจ้าผู้ทรงเอกะ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ พระองค์อัลลอฮ์คือพระเจ้าที่แท้จริง ที่สมควรได้รับการกราบไหว้และภักดี (Ahmad , 1995: 26 อ้างถึงใน อิบราฮีม ณรงครักษาเขต , .2549 : 19)

พระองค์ได้ตรัสในคัมภีร์อัล-กุรอานว่า :

﴿ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَأَعْبُدُوهُ

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾

(الأنعام / 102)

ความว่า : “นั่นแหละคืออัลลอฮ์ ผู้เป็นพระเจ้าของพวกเจ้า ไม่มีผู้ควรได้รับการเคารพสักการะนอกจากพระองค์ผู้ทรง บังเกิดทุกสิ่งทุกอย่างเท่านั้น พวกเจ้าจงเคารพสักการะพระองค์ทรงเป็นผู้รับมอบหมายให้คุ้มครองรักษาในทุกอย่าง”

(อัล-อันอาม:102)

ประเภทที่สาม : เอกภาพแห่งพระนามและคุณลักษณะของพระองค์อัลลอฮ์หรือเตาฮีดอัสมาวาอัลศิฟาต

การศรัทธาต่อเอกองค์อัลลอฮ์ด้วยศิฟาต (คุณลักษณะ) ที่พระองค์ทรงศิฟาตต่อพระองค์เองในคัมภีร์อัลกุรอานและท่านศาสดามูฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวในอัลหะดีษ โดยไม่เปลี่ยนแปลง(ตะฮฺรียฟ)หรือเพิ่มเติม(ตะฮฺอูตีล)และไม่โดยรูปแบบ(ตักยียฟ)และการเปรียบเทียบ(ตัมซิม) (Ahmad ibn Abd Al-Halim ibn Taimiah . 1999 : 13)

พระองค์ได้ตรัสในคัมภีร์อัล-กุรอานว่า :

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذُرُوا الَّذِينَ
يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿54﴾﴾
(الأعراف / 54)

ความว่า : “และอัลลอฮ์นั้นมีบรรดาพระนามอันสวยงาม ดังนั้น
พวกเจ้าจงเรียกหาพระองค์ด้วยพระนามเหล่านั้นเถิด และจง
ปล่อยบรรดาผู้ที่ทำให้เฉในบรรดาพระนามของพระองค์เถิด พวก
เขานั้นจะถูกตอบแทนในสิ่งที่พวกเขากระทำ”

(อัล-อะอ์ร็อฟ:180)

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿11﴾﴾

(الشورى / 11)

ความว่า : “ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนพระองค์และพระองค์เป็นผู้
ทรงได้ยิน ผู้ทรงเห็น”

(อัล-ชุรอ:11)

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿1﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿2﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿3﴾ وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿4﴾﴾

(الإخلاص / 1-4)

ความว่า : “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) พระองค์คืออัลลอฮ์ผู้ทรงเอกะ
อัลลอฮ์นั้นทรงเป็นที่พึ่ง พระองค์ไม่ประสูติ และไม่ทรงถูก
ประสูติ และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์”

(อัล-อิคลาศ : 1-4)

2.2.1.2 ธรรมชาติในอิสลาม

ในส่วนของคำว่าธรรมชาติตามทัศนะอิสลามนั้น มีคำหลายคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “ธรรมชาติ” ซึ่งมีปรากฏอยู่ในอัลกุรอานดังนี้คือ

1) ธรรมชาติ คือ “ฟิฏเราะฮฺ” เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาอาหรับ คือ **فَطَرَ يَفْطُرُ** ซึ่งหมายถึง สร้าง เรมิต เริ่มค้น ค้นพบ คำว่า “ฟิฏเราะฮฺ” ได้ถูกให้ความหมายไว้ในหนังสือ มัวะญัฮฺ อัล-วะซีฎฺ ว่า หมายถึง รูปแบบตามการสร้างสรรคซึ่งทุกสิ่งที่มีขึ้นครั้งแรกด้วยกับสิ่งถูกสร้างจากมัน การสร้างสรรคทั้งหมดที่กำเนิดขึ้นตามปกติวิสัยของมัน ดังนั้นคำว่า “ฟิฏเราะฮฺ” จึงมีความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่า “ธรรมชาติ” ดังที่ได้มีปรากฏการประทานอัลกุรอานดังอายะฮฺที่ว่า :

﴿ فَأَقْرَمَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ
النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

(الروم : 30)

ความว่า : “**ดังนั้นเจ้าจงผินหน้าของสูเจ้าสู่ศาสนาที่เที่ยงแท้ (โดยเป็น)ธรรมชาติของอัลลอฮฺซึ่งพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมา ไม่มี การเปลี่ยนแปลงในการสร้างของอัลลอฮฺ นั่นคือศาสนาอันเที่ยงตรง แต่ส่วนมากมนุษย์ไม่รู้**”

(อัล-รุม : 30)

ในอายะฮฺนี้ได้ให้ความหมายของ **فطرة الله** ว่า ธรรมชาติของอัลลอฮฺ ซึ่งหากเราพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่า **ฟิฏเราะฮฺ** หรือธรรมชาตินั้นเป็นส่วนหนึ่งจากสิ่งที่พระองค์อัลลอฮฺทรงสร้างขึ้นมหาใช้สิ่งที่กำเนิดเกิดขึ้นมาเองไม่ ดังที่นักวิชาการทางธรรมชาตินิยมได้กล่าวไว้

2) ธรรมชาติ คือ “บังเกิด” หมายถึง การเกิดขึ้นตามเวลาของมันที่ถูกกำหนดมาแล้ว ดังเช่นในอายะฮฺที่ว่า :

﴿يَقُولُونَ لَا سَأَلَكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا^ط

إِن أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

(هود / 51)

ความว่า : “ไอ้กลุ่มชนของฉันเอ๋ย ฉันมิได้ขอรับค่าตอบแทนซึ่งรางวัลในการนี้เลย รางวัลของฉันนั้นอยู่กับพระผู้ให้บังเกิดฉัน พวกท่านไม่ใช่ปัญญาหรือ”

(ฮุด : 51)

จากอายะฮ์ดังกล่าวนี้เราพิจารณาได้ในคำว่า {الذي فطرنى} ในที่นี้หมายถึงให้บังเกิด กล่าวคือ การเกิดขึ้นมาตามเวลาของมันที่ถูกกำหนดมาแล้ว หรือ เรียกว่า ตั้งแต่อะชะลียะ (أزلي) หรือในอีกอายะฮ์หนึ่งที่ว่า :

﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾

(يس : 22)

ความว่า : “และทำไมเล่าฉันจะไม่เคารพภักดีผู้ทรงบังเกิดฉันและยังพระองค์เท่านั้นที่พวกท่านจะถูกนำกลับไป”

(ยาซีน : 22)

คำว่า “الذي فطرنى” ในที่นี้หมายถึง ให้บังเกิดเช่นกัน กล่าวคือบังเกิดขึ้นตามเวลา และพระประสงค์ของอัลลอฮ์ พระผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่าง หรือที่เรียกว่า “อิรอะดะฮ์” (إرادة) การเกิดขึ้นมาของมดลูกไม่มีใครสามารถกำหนดด้วยตัวเองได้ ดังนั้นจึงทำให้เราพอเข้าใจได้ว่า ธรรมชาติก็คือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา ไม่ใช่เกิดขึ้นเอง ซึ่งหากการเกิดขึ้นมาของแต่ละคน แต่ละสิ่งเป็นเรื่องธรรมชาติตามความหมายที่นักวิชาการทั่วไปหรือตามที่นักวิทยาศาสตร์ให้ไว้ นั่นธรรมชาติก็ย่อมมี

อำนาจเหนือเดชาภาพขององค์อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งพระองค์นั้นทรงมีคุณลักษณะ *قَدِيمٌ* แต่ในความเป็นจริงแล้วธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่ถูกบังเกิดขึ้นมาอย่างเป็นระบบโดยผู้ทรงเดชาภาพ

3) ธรรมชาติ คือ *สิ่งที่สร้างขึ้นมา* ดังในอายะฮ์ที่ได้ระบุไว้ว่า :

﴿أَوْ خَلَقْنَا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾﴾

(الإسراء : 51)

ความว่า : “หรือกำเนิดใจจากที่แข็งยิ่งในหัวอกของพวกท่านก็ตาม *ดั่งนั้น* พวกเขาจะกล่าวว่ามีใครเล่าจะให้เรากลับขึ้นมาอีก *จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) พระองค์ผู้ทรงสร้างพวกท่านขึ้นมาในครั้งแรก แล้วพวกเขาก็สั่นศีรษะของพวกเขาแก่เจ้า พลังกล่าวว่าเมื่อใดเล่า จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) หวังว่ามันใกล้เข้ามาแล้ว”*

(อัล-อิสรออ์ : 51)

พระองค์อัลลอฮ์คือผู้ทรงบริหารจัดการสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมาโดยการสร้างของพระองค์ มันคือระบบธรรมชาติทั้งหมดรอบๆ ตัวเรา แผ่นดินที่เราอาศัยอยู่ อากาศที่เราหายใจ เข้าออก น้ำที่เราเก็บไว้และดื่มกิน ดวงอาทิตย์ที่ให้ความร้อนแก่เรา อากาศที่เราเดินทางผ่านมันไป พืช สัตว์ นก ปลาและสายพันธุ์อื่นๆ ที่เราเกี่ยวข้องกับ รวมทั้งชีวิตและความตายของเรา ทั้งนี้เป็นตัวชี้ที่ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม การนำมันไปใช้ในทางที่ผิดล้วนมีผลกระทบต่อสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเห็นผลได้ทันทีหรือไม่กี่คัมบังครั้ง การไม่สังเกตหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์นี้เองที่สร้างวิกฤติและความหายนะอันยิ่งใหญ่ขึ้นมา นั่นคือสิ่งที่เราเป็นอยู่ในปัจจุบัน (Akhtaruddin Ahmad, Majid H.A. Hashim and Ghazi al-Hachim , 2547 : 15-16)

4) ธรรมชาติ คือ “สุนนะหฺอัลลอฮ์” คำนี้ได้ถูกให้ความหมายในหนังสือ *มะอะอะอุมุม อัล-วะซียัต* ว่า อำนาจของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในการสรรค์สร้างของพระองค์ *ดั่งในอัล-กุรอาน* อายะฮ์ที่ว่า :

﴿قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَنْبِيَّةَ الْمُكَذِّبِينَ﴾

(آل عمران: 137)

ความว่า : “ แน่นอนได้ผ่านพ้นมาแล้วก่อนพวกเจ้าซึ่งแนวทาง
ต่างๆ ดั่งนั้นพวกเจ้าจงท่องเที่ยวไปในแผ่นดิน แล้วจงดูว่าบ้าน
ปลายของผู้ปฏิเสธนั้นเป็นอย่างไร ”

(อาติ-อิมรอน : 137)

คำว่า “ سُنَنٌ ” ในที่นี้ เป็นคำพหูพจน์ของคำว่า “ سُنَّةٌ ” ซึ่งในที่นี้หมายถึงแนวทาง
ต่างๆ คือแนวทางของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงปฏิบัติกับประชาชาติในอดีต หรือในอีกอายะฮ์หนึ่งว่า :

﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾

(الأحزاب: 38)

ความว่า : “ ไม่เป็นการลำบากใจอันใดแก่ท่านนบีในสิ่งที่อัลลอฮ์
ได้ทรงกำหนดให้แก่เขา (นี่คือ) แนวทางของอัลลอฮ์ (ที่ได้มี
ขึ้นแล้ว) ต่อบรรดาผู้ได้ล่วงลับในสมัยก่อน และพระบัญชา
ของอัลลอฮ์นั้นได้กำหนดไว้แล้ว ”

(อัล-อะหฺซาบ: 38)

คำว่า سُنَّةٌ แปลว่า แนวทางของอัลลอฮ์ อันหมายถึง กฎที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนด
มาแล้วตั้งแต่ดั้งเดิม

จากความหมายของคำว่า ธรรมชาติ ตามการให้ความหมายโดยทั่วไปและตาม
ความหมายที่มีปรากฏในอัลกุรอานนั้นพอสรุปความหมายในเชิงวิชาการตามทัศนะของอิสลามได้
ว่า ธรรมชาตินั้นหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นที่เป็นระบบตามกำหนดการของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นแนวทาง

ของอัลลอฮ์ที่จะให้บังเกิดสิ่งนั้นขึ้นมาตามวิถีทางของมันอันเป็นกำหนดการของพระองค์ เช่น การเกิดของมนุษย์ สัตว์ การเติบโตของต้นไม้ใบหญ้า และสิ่งอื่นๆ

ดังนั้นในข้อความบทต่อๆไป หากได้พูดถึง ธรรมชาติ โปรดให้เข้าใจตามความหมายนี้อันเนื่องจากว่า พื้นฐานจริงๆแล้วทุกสิ่งทุกอย่างถูกบังเกิดมาจากอัลลอฮ์ทั้งสิ้น โดยที่ธรรมชาตินั้นมีได้เป็นพระเจ้าตามที่นักวิชาการบางท่านอ้างไว้ หากแต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมาเท่านั้น

2.2.1.3 มนุษย์ในอิสลาม

มนุษย์ (انسان) ในอัลกุรอานมิใช่ “บาซัร” (بشر) หากเราพิจารณาพิเคราะห์จากอายะฮ์ต่างๆ ที่อธิบายถึง “บาซัร” ในอัลกุรอานนั้นเป็นในลักษณะของ material เช่น การกิน การนอน การนั่ง การเดินบนถนนหนทาง ซึ่งถูกหลานนบีอาดัมทุกคนนั้นมีคุณลักษณะที่เหมือนกัน (Hasan Langgulang 1991 : 314)

ในความหมายนี้ คำว่า “บาซัร” (بشر) เป็นคำนาม ถูกกล่าวในอัลกุรอาน 35 แห่ง และในนี้มี 25 แห่งที่ถูกกล่าวเกี่ยวกับบรรดาเราะสุลและบรรดานบี ซึ่งเป็น “บาซัร” (بشر) ที่เหมือนกัน เป็นมนุษย์ที่มีคุณลักษณะของกายภาพที่เหมือนกันระหว่างบรรดานบีมุฮัมมัดกับมนุษย์ทั่วไป (Hasan Langgulang 1991 : 315)

ผู้วิจัยจะขอยกหลักฐานจากอัลกุรอานมาบางส่วนเท่านั้น

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿ لَا هَيْبَةَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَأَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ

مِثْلَكُمْ ۗ أَفَتَأْتُونَ السِّخْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

(الأنبياء / 3)

ความว่า : “จิตใจของพวกเขาผอเเรอ และบรรดาผู้ธรรมต่างกระซิบกระซาบระหว่างกันว่า เขา(มุฮัมมัด)นี้มีไซโครอื่นนอกจากเป็นสามัญชนเยี่ยงพวกท่าน พวกท่านจะยอมรับมายากลต่างๆ ที่พวกท่านรู้เห็นอยู่ว่ามันเป็นมายากลกระนั้นหรือ”

(อัล-อันบียาฮ์ : 3)

จากอายะหุ คำที่ว่า “بَشَرٌ” หมายถึงสามัญชนที่กิน คัมอาหาร และเดินไปตลาด

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ
وَأَتَرَفْتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا
تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾﴾

(المؤمنون / 33)

ความว่า : “และหัวหน้าหมู่ชนของเขา คือบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธา และปฏิเสธไม่ยอมเชื่อการมีวันอะคิเราะหุ และเราได้ให้ความ สำราญแก่พวกเขาในโลกนี้ กล่าวว่ เขาผู้นี้มิใช่ใครอื่น นอกจาก เป็นปุถุชนคนธรรมดาเช่นเดียวกับพวกท่าน เขากินอาหาร เช่นเดียวกับพวกท่านกิน และเขาคัมเช่นเดียวกับพวกท่านคัม”

(อัล-มุมีนูน : 33)

จากสองอายะฮ์ข้างต้นทำให้เข้าใจว่า คำว่า “بَشَرٌ” หมายถึง ปุถุชนคนธรรมดาที่มีความต้องการอาหารและเครื่องคัม และเป็นคำที่หมายถึงคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ที่มี คุณลักษณะของกายภาพที่เหมือนกันเป็นพิตรวะฮ์ดั้งเดิมที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาให้กับมนุษย์ทุกคน

ส่วนคำว่า “อินซาน” (انسان) มาจากคำว่า “อินซุ” (انس) ในความหมายทางภาษา เป็นคำที่ตรงข้ามกับคำว่า “ความรุนแรง” (نوحس) ซึ่งระดับของความรุนแรงก็จะขึ้นอยู่กับความแตกต่างของแต่ละคน ความหมายของคำว่า “อินซุ” (انس) ในทางวิชาการ อัลกุรอานจะกล่าวพร้อมกับคำว่า “อัล-จิญน” (الجن) อยู่เสมอ ซึ่งมีความหมายว่า “ความชุกชุนและความช่อนเร้น” ดังนั้น คำว่า “อินซาน” (انسان) ตามที่ได้ศึกษาจากอายะฮ์อัลกุรอานนั้น ความเป็นมนุษย์ (อินซาน/انسان) มิใช่เป็นเพราะเขาจัดอยู่ในกลุ่ม “อินซุ” (انس) และก็มีมิใช่เพียงเพราะเขากินอาหารและเดินบนถนนหนทาง (Hasan Langgulang 1991 : 316)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ

﴿سَفَلِينَ ﴿٥﴾﴾

(التين / 4-5)

ความว่า : “โดยแน่นอน เราได้บังเกิดมนุษย์มาในรูปแบบที่สวยงามยิ่ง แล้วเราได้ให้เขากลับไปสู่สภาพที่ตกต่ำ ที่ตกต่ำยิ่ง”

(อัล-ติณ : 4-5)

อัลลอฮ์ได้สร้างมนุษย์มาในรูปแบบที่สวยงามยิ่ง มีคุณลักษณะที่ดีและสมบูรณ์ อวัยวะแต่ละส่วนสอดคล้องซึ่งกันและกัน แต่แล้วเพราะเหตุที่มนุษย์มิได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่อัลลอฮ์ได้บังเกิดมนุษย์ขึ้นมา และมนุษย์มิได้ขอบคุณต่อนิอัมมะฮ์ที่เขาได้รับจากพระเจ้าของเขา อัลลอฮ์จึงได้ให้เขากลับไปสู่สภาพที่ตกต่ำยิ่ง

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ ﴿٥﴾﴾

(العلق / 5)

ความว่า : “ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัล-อะลัก : 5)

อัลลอฮ์ได้ทรงให้เกียรติแก่มนุษย์โดยการสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้และให้วิชาความรู้แก่เขา ซึ่งเป็นปมเด่นที่มนุษย์มีเหนือมะลาอิกะฮ์ หากมนุษย์นำความรู้มาปฏิบัติในชีวิต มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ที่ได้รับมอบหมาย ก็จะเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติยิ่ง แต่หากมนุษย์เป็นผู้ว่างละเมิดชอบเขต ปฏิบัติตามอารมณ์ใฝ่ต่ำและหยิ่งยะโส โอหังต่อพระเจ้าของเขาแล้ว เขาก็จะกลับไปสู่สภาพที่ตกต่ำยิ่ง

ดังนั้นความเป็นมนุษย์ (إنسانية) นั้น ต้องมีภาวะของความเป็น “เคาะลีฟะฮ์” บนพื้นแผ่นดินนี้ มีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติศาสนกิจที่เป็นปัจเจกบุคคลและการเชิญชวนมนุษย์สู่คำสั่งสอนของพระผู้เป็นเจ้า เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่ได้รับความรู้ที่ถูกประทานจากพระผู้เป็นเจ้า ได้รับความเข้าใจ ได้รับความสติปัญญาในการแยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว ถึงแม้ว่าทั้งหมดนี้อาจต้องผ่านการทดสอบด้วยสิ่งที่ดีและเลวเพราะการทดสอบจะทำให้เกิดความอดทน เข้มแข็ง และทำให้ตระหนักถึงฐานะที่สูงส่งหากเปรียบกับมัลกุก (สิ่งที่ถูกสร้าง) อื่นๆ แต่ในความหยิ่งยะโสโอหัง มนุษย์จะทำให้หลงลืมว่าตนเองนั้นมีสภาพที่อ่อนแอที่มีวิชาความรู้ในแง่ของโลกดunyaที่ไม่รู้ถึงความเร้นลับของโลก (Hasan Langgulang 1991 : 317)

มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งของทุกสังคม ความสันติสุขและความภราดรภาพในสังคมนั้นจะเกิดขึ้นในสังคม เมื่อสังคมนั้นมีการปฏิสัมพันธ์และมีการเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข มนุษย์นั้นเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการบริหารจัดการสู่การพัฒนาแต่ละปัจเจกบุคคล ดังนั้น การศึกษาหรือการสร้าง ความเข้าใจในธรรมชาติหรือสัจจะของมนุษย์ และการเข้าพื้นฐาน การพัฒนาการของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคคลให้เกิดความสำเร็จ และสร้างความปรองดองกันในสังคม (Qutub M.1987 : 26-27 อ้างถึงใน อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 11 - 12)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว อิสลามจึงให้ความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง โดยอัลลอฮ์ได้เลือกจากบรรดามนุษย์ให้เป็นตัวแทนนำสาสน์จากพระองค์มาเผยแผ่ต่อมนุษยชาติ และได้มอบภาระหน้าที่ในฐานะเป็นเคาะลีฟะฮ์บนพื้นแผ่นดินของอัลลอฮ์อีกด้วย

มโนทัศน์ของมนุษย์ในอิสลามนั้น ต้องทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบของมนุษย์ ซึ่งในอิสลามนั้นมนุษย์ประกอบไปด้วย ร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ แนวทางที่มีความสำคัญ และสมควรที่จะนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตนั้น ก็คือ การปฏิบัติตามกฎ หรือแห่งสภาวะการณ์ที่เอกองค์อัลลอฮ์พระผู้สร้างแห่งสากลจักรวาลได้กำหนดไว้

ธรรมชาติของการศึกษาในอิสลามนั้น ได้เน้นย้ำให้แต่ละบุคคลสร้างความสมดุล และความสอดคล้องกันขึ้น ระหว่างร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ดังนั้นวิธีการศึกษาด้านวิญญาณ นั้นอิสลาม ได้เน้นถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า และการเคารพสักการะต่อพระผู้เป็นเจ้านั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการฝึกฝนจิตวิญญาณของมนุษย์

จิตใจนั้นเป็นเครื่องมือในกระบวนการคิด ดังนั้นอิสลามได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อกระบวนการคิดไตร่ตรอง คร่ำคิดอย่างมีเหตุผลในการวิจารณ์และการใช้เหตุผลต่างๆ นอกจากนั้นอิสลามได้คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการบ่มเพาะในหลักการอิสลาม และกระบวนการ

ดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่การใช้เหตุผลนิยม (อัจฉิน) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแหล่งข้อมูลที่มาของบทบัญญัติอิสลาม

ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ
بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴾

(العنكبوت / 20)

ความว่า: “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด)จงท่องเที่ยวไปตามแผ่นดินแล้วพิจารณาดูว่าพระองค์ทรงให้บังเกิดอย่างไร แล้วอัลลอฮ์ทรงให้ฟื้นคืนชีพในอาคิเราะฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอนุภาพเหนือทุกสิ่ง”

(อัล-อันกาบุต:20)

เมื่อพิจารณาด้านร่างกายของบุคคลนั้น อิสลามก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปแต่ทว่ามุสลิมนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความแข็งแรงด้านร่างกาย เพราะในทัศนะของอัลลอฮ์ มุสลิมที่แข็งแรงนั้น ย่อมมีความประเสริฐกว่ามุสลิมที่อ่อนแอ (Ibnu Hambal, 2 : 366) ดังที่บีฮัมมัด رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف...))

(مسلم 17/6716, ابن ماجه 83/1)

ความว่า : “มุสลิมที่แข็งแรงนั้น มีความประเสริฐ ณ อัลลอฮ์มากกว่ามุสลิมที่อ่อนแอ...”

(มุสลิม 17 / 6716 , อิบน์มาญะฮ์ 1/ 83)

องค์อัลเลาะฮ์ พระผู้สร้างแห่งสากลจักรวาลและผู้สร้างมนุษย์ ได้กำหนดให้มนุษย์เป็นมัลกูดที่สวยงามที่สุดดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า :

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾

(التين / 4)

ความว่า : “โดยแน่นอนเราได้บังเกิดมนุษย์มาในรูปแบบที่
สวยงามที่สุด”

(อัล-ติณ : 4)

พระองค์ผู้ทรงสร้างมนุษย์ได้ให้เกียรติแก่มนุษย์เหนือกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมดในโลก
แม้มนุษย์จะไม่ใช่มัคลู้กที่สมบูรณ์แบบทุกอย่าง ดังที่พระองค์ได้ตรัส :

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَهُمْ فِي الْوَبْرِ وَالْبَحْرِ
وَرَزَقْنَهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ

﴿خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾

(الاسراء / 70)

ความว่า : “โดยแน่นอนเราได้ให้เกียรติแก่ลูกหลานของอาดัม และ
เราได้บรรรทุกพวกเขาทั้งทางบกและทางทะเล และได้ให้ปัจจัยยัง
ชีพที่ดีทั้งหลายแก่พวกเขาและเราได้ให้พวกเขาดีเด่นอย่างมีเกียรติ
เหนือกว่าผู้ที่เราได้ให้บังเกิดมาเป็นส่วนใหญ่”

(อัล-อิสรออ : 70)

หากมนุษย์ได้สำนึกในความเมตตาของพระองค์อัลลอฮ คงไม่มีมนุษย์คนใดที่จะ
ทรยศต่อพระองค์ การประทานสติปัญญาและความรู้ จนสามารถพูดสนทนาต่อกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น
อัลลอฮได้ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งปวง และความเมตตา
ที่กล่าวมาคงจะเป็นเหตุผลอันเพียงพอที่จะทำให้มนุษย์เคารพสักการะพระองค์ผู้ทรงสร้างและผู้ทรง
เมตตา

ความเมตตาอันประเสริฐและสูงส่งที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ การที่อัลลอฮฺทรงเลือก มนุษย์ให้เป็นตัวแทนของพระองค์บนผืนแผ่นดินนี้นั่นเอง ดังที่พระองค์ทรงดำรัสในขั้นตอนแรก ก่อนที่จะสร้างมนุษย์ขึ้นมาด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง ซึ่งพระองค์ดำรัสว่า

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ۗ قَالُوْۤا اَنْجَعِلْ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ اِنِّىْۤ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾

(البقرة / 30)

ความว่า: “และจงรำลึกถึงขณะที่พระเจ้าของเจ้าได้ตรัสกับมลาอิกะฮฺว่าแท้จริงข้าจะให้มนุษย์แทนคนหนึ่งในโลก มลาอิกะฮฺได้ทูลขึ้นว่าพระองค์จะทรงให้มีขึ้นในโลกซึ่งผู้ที่บ่อนทำลาย และก่อการนองเลือด ในโลกภพกระนั้นหรือ? ทั้งๆที่พวกข้าพระองค์ให้ความบริสุทธิ์พร้อมด้วยการสรรเสริญพระองค์ และเทิดทูนความบริสุทธิ์ในพระองค์ พระองค์ตรัสว่า แท้จริงข้ารู้ยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้าไม่รู้”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 30)

นี่คือคุณค่าของมนุษย์อันยิ่งใหญ่ คือการเป็นตัวแทนของพระเจ้าเป็นเจ้าบนผืนแผ่นดิน ซึ่งไม่ปรากฏแก่มีดลูกอื่นๆที่เป็นตัวแทนของอัลลอฮฺนอกจากมนุษย์เท่านั้น

แต่สิ่งที่น่าประทับใจมากกว่านั้นก็คือ การที่พระองค์ต้องการสร้างตัวแทนของพระองค์เองขึ้นมาบนผืนแผ่นดินบนโลกนี้ บางคนอาจคิดว่าพระองค์น่าจะเลือกเอาวัตถุที่มีคุณค่าและสูงส่งที่สุดมาใช้ในการสร้าง แต่ตรงกันข้ามพระเจ้าผู้ทรงรอบรู้ได้เลือกเอาวัตถุที่ต่ำที่สุดมาสร้างเป็นตัวแทนของพระองค์

คัมภีร์อัลกุรอาน กล่าวถึงวัตถุที่ใช้สร้างมนุษย์ถึง 3 ครั้งว่าเป็นดิน ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า:

﴿خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾﴾

(الرحمن / 14)

ความว่า: “พระองค์ทรงสร้างมนุษย์จากดินเหนียวมีเสียงเช่น
เครื่องปั้นดินเผา”

(อัล-เราะฮมาน : 14)

พระองค์อัลลอฮ์ทรงสร้างบิดาของมนุษย์ คือ อาดัม จากดินเหนียวที่แห้ง เมื่อเคาะ
จะมีเสียงเช่นเดียวกับดินที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา (อัลกุรอาน แปลไทย 1416)

และพระองค์ได้ตรัสว่า:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمِإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾﴾

(الحجر / 26)

ความว่า : “และโดยแน่นอน เราได้สร้างมนุษย์จากดินแห้งจาก
ดินดำเป็นนม”

(อัล-ฮิจญ์ : 26)

จากอายะฮ์ข้างต้น “ดินแห้งจากดินดำเป็นนม” หมายถึงดินเน่า ดินสกปรกที่มี
กลิ่นเหม็น

พระองค์ทรงตรัสว่า:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا ۗ وَأَجَلٌ مُّسَمًّىٰ عِنْدَهُ ۗ

ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾﴾

(الانعام / 2)

ความว่า: “พระองค์คือ ผู้ทรงสร้างเจ้าจากดิน แล้วได้ทรง
กำหนดเวลาแห่งความตายไว้ และกำหนดที่ถูกระบุนไว้อีกกำหนด
หนึ่งนั้นอยู่ที่พระองค์แต่แล้วพวกเจ้าก็ยังสงสัยกันอยู่”

(อัล-อันอาม : 2)

และพระองค์ก็ได้ตรัสว่า :

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ
 جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا
 الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ
 أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾﴾

(المؤمنون / 12-14)

ความว่า : “และเราขอสาบานว่า แน่อนเราได้สร้างมนุษย์มาจาก
 ชาติของดิน แล้วเราทำให้เขาเป็นเชื้ออสุจิ อยู่ในที่พักอันมั่นคง
 (คือมดลูก) แล้วเราได้ทำให้เชื้ออสุจิเป็นก้อนเลือด แล้วเราทำให้
 ก้อนเลือดกลายเป็นก้อนเนื้อ แล้วเราได้ทำก้อนเนื้อกลายเป็น
 กระดูก แล้วหุ้มกระดูกนั้นด้วยเนื้อ แล้วเราเป่าวิญญาณให้เขา
 กลายเป็นอีกรูปร่างหนึ่ง ดังนั้นอัลลอฮ์ทรงจำเริญยิ่ง ผู้ทรงเลิศแห่ง
 การสร้าง ”

(อัล-มูมีนูน: 12-14)

ตัวแทนอันมีค่านี้พระองค์ทรงสร้างขึ้นมาจากดินแห้ง แล้วเป่าวิญญาณของ
 พระองค์ลงไปในดิน แล้วมนุษย์ก็ถูกกำเนิดขึ้นมา

ดังนั้นมนุษย์จึงประกอบไปด้วย ชาติสองอย่างที่ขัดแย้งกันราวฟ้ากับดิน นั่นก็คือ
 ดิน โคลนที่ต่ำที่สุด และวิญญาณของพระเจ้าที่สูงส่งที่สุด มนุษย์จึงเป็นสิ่งที่มีชีวิตที่ประกอบด้วย
 สองด้าน โดยด้านหนึ่งโน้มไปสู่ดินซึ่งความต่ำต้อย และอีกด้านหนึ่งก็มุ่งไปสู่ที่สูงที่สุดคือ ไปสู่
 พระเจ้า (อาลี ชะรีอะตี , 2527 : 5-8)

อย่างไรก็ตามหลังจากที่พระองค์ทรงสร้างมนุษย์เสร็จแล้ว พระเจ้าก็ได้สอนชื่อ
 ต่างๆให้แก่มนุษย์อีก เพื่อให้มนุษย์ได้รับในสิ่งที่ประเสริฐ นั่นคือความรู้ ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي
 بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾﴾

(البقرة / 31)

ความว่า : “ และพระองค์ได้ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวง ให้แก่อาดัมภายหลังได้ทรงแสดงสิ่งเหล่านั้นแก่มลาอิกะฮ์แล้ว ตรัสว่า จงบอกบรรดาชื่อของสิ่งเหล่านี้แก่ข้าหากพวกเจ้าเป็นผู้ พุคจริง “

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 31)

แต่มลาอิกะฮ์ก็ตอบไม่ได้ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿قَالُوا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَا بِإِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ

الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾

(البقرة / 32)

ความว่า : “ พวกเขา(บรรดามลาอิกะฮ์)ทูลว่ามหาบริสุทธิ์ พระองค์ท่านไม่มีความรู้ใดๆแก่พวกข้าพระองค์นอกจากสิ่งที่ พระองค์ได้ทรงสอนพวกข้าพระองค์เท่านั้น แท้จริงพระองค์คือ ผู้ทรงรอบรู้ผู้ทรงปรีชาญาณ ”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 32)

และพระองค์ได้ดำรัสต่อท่านนบีอาดัมว่า :

﴿قَالَ يٰٓآدَمُ اٰنۡزِلۡهُمۡ بِاَسۡمَائِهِمۡ ۗ فَلَمَّ اُنۡبِٔهُمۡ بِاَسۡمَائِهِمۡ قَالَ اَلَمْ اَقُلۡ

لَكُمْ اِنۡنِيۡ اَعۡلَمُ غَيۡبَ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَاَعۡلَمُ مَا تُبۡدُوۡنَ وَمَا كُنۡتُمۡ

تَكۡفُرُوۡنَ ﴿٣٣﴾

(البقرة / 33)

ความว่า : “ พระองค์ตรัสว่า โอ้อาдам จงบอกบรรดาชื่อของสิ่ง เหล่านี้แก่พวกเขาที่ (บรรดามลาอิกะฮ์) ครั้นเมื่ออาดัมได้บอก ชื่อของสิ่งเหล่านั้นแก่พวกเขาแล้วพระองค์จึงตรัสว่า ข้ามิได้บอก แก่พวกเจ้าดอกหรือว่า แท้จริงข้าเป็นผู้รู้ยิ่งซึ่งความลับแห่ง

**ชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินและเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในสิ่งที่พวกเจ้าเปิดเผย
และสิ่งที่พวกเจ้าปกปิด”**

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 33)

อายะฮฺดังกล่าวนี้ก็บอกถึงเกียรติอันสูงส่งของมนุษย์ มลาอิกะฮฺยังถูกบังคับให้ก้ม
ลงกราบอาดัมเพราะความรู้ที่อัลลอฮฺได้สอนอาดัมทำให้ออาดัมและมนุษย์เราทุกคนมีเกียรติยศและ
สูงส่งได้ด้วยความรู้มีใจเชื่อศาย เชื่อชาติ หรือแหล่งกำเนิดของมนุษย์แต่อย่างใด

คุณค่าและความประเสริฐของมนุษย์อีกอย่างหนึ่งคือการกล้ารับอะมานะฮฺ (ความ
ไว้วางใจ) ในการเป็นตัวแทนของพระองค์เพื่อทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาของพระองค์ ซึ่งก่อนหน้า
นี้อัลลอฮฺได้เสนอให้แก่ชั้นฟ้า แผ่นดิน และขุนเขาทั้งหลายแต่ก็ได้รับการปฏิเสธ

ดังนั้นมนุษย์ไม่เพียงเป็นตัวแทนของอัลลอฮฺในโลกนี้เท่านั้นแต่ยังเป็นผู้พิทักษ์
รักษาอะมานะฮฺของพระองค์อีกด้วย ดังที่อัลลอฮฺได้ตรัสว่า :

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ
فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا
جَهُولًا﴾

(الاحزاب / 72)

**ความว่า: “แท้จริงเราได้เสนอการอะมานะฮฺ แก่ชั้นฟ้าและ
แผ่นดิน และขุนเขาทั้งหลาย แต่พวกมันปฏิเสธที่จะแบกรับมัน
และกลัวต่อมัน(คือภาระอันหนักอึ้ง) และมนุษย์ได้แบกรับมัน
แท้จริงเขา(มนุษย์)เป็นผู้ธรรมมงามายิ่ง”**

(อัล-อะฮฺซาบ : 72)

“อะมานะฮฺ” หมายถึงบทบัญญัติต่างๆ ทางศาสนาทั้งข้อใช้และข้อห้าม ซึ่ง
เป็นอะมานะฮฺที่อัลลอฮฺจะมอบให้แก่ชั้นฟ้าและแผ่นดิน และขุนเขาทั้งหลาย ซึ่งมันเป็นภาระที่
ยิ่งใหญ่และสำคัญยิ่ง พวกมันจึงไม่รับอะมานะฮฺดังกล่าว แต่ด้วยความประสงค์ของอัลลอฮฺและ
ความไม่รู้ของมนุษย์ถึงบั้นปลายแห่งความเสียหายที่จะเกิดขึ้น มนุษย์ก็ตอบรับอะมานะฮฺที่หนักอึ้ง
ดังกล่าว เสมือนกับเป็นผู้ธรรมต่อตัวเอง

มนุษย์เป็นมัลลุกที่ประเสริฐที่สุดในบรรดามัลลุกทั้งหมดที่มีอยู่บนหน้าแผ่นดินนี้
 ดังที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น แต่ในขณะที่เดียวกัน มนุษย์ก็อาจเป็นมัลลุกที่ต่ำต้อยที่สุดหากไร้ซึ่ง
 ความศรัทธาต่อพระเจ้าผู้ทรงสร้าง ดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า :

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ

أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝﴾

(التين / 72)

ความว่า: “โดยแน่นอน เราได้บังเกิดมนุษย์มาในรูปแบบที่
 สวยงามยิ่ง แล้วเราได้ให้เขากลับสู่สภาพที่ตกต่ำที่สุด”

(อัล-ติณ : 4-5)

กล่าวคือ มนุษย์ถูกสร้างมาในรูปแบบที่สวยงาม มีคุณลักษณะที่ดีและสมบูรณ์ยิ่ง
 แต่แล้วเพราะมนุษย์มิได้ปฏิบัติในหน้าที่ที่อัลลอฮ์บังเกิดมา และมนุษย์ไม่ได้ขอบุญต่อพระเมตตา
 ที่เขาได้รับจากพระเจ้าของเขา อัลลอฮ์จึงได้ให้เขากลับไปสู่สภาพที่ตกต่ำยิ่ง คือ นรกชั้นต่ำสุด
 ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์นั้นมีกลุ่มที่ดีและประเสริฐที่สุด ซึ่งอีกกลุ่มหนึ่งของ
 มนุษย์เป็นกลุ่มที่ตกต่ำและชั่วช้าที่สุดเช่นกัน พระองค์อัลลอฮ์ทรงยืนยันถึงความแตกต่างของมนุษย์
 สองกลุ่มนี้ในอายะฮ์ที่ว่า :

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝﴾

(الاحزاب / 72)

ความว่า : “แท้จริงบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธาในหมู่ะฮุดด-กิตาบ
 และในหมู่ผู้บูชางูจะอยู่ในนรก ฉะนั้นพวกเขาเป็นผู้
 พานักอยู่ในนรกตลอดกาล คนเหล่านั้นพวกเขาเป็นมนุษย์ที่ชั่วช้า
 ที่สุด แท้จริง บรรดาผู้ศรัทธาและประกอบความดีทั้งหลาย คน
 เหล่านี้ พวกเขาเป็นมนุษย์ที่ดียิ่ง”

(อัล-บัยญินะฮฺ : 6-7)

จากอายะฮ์อัลกุรอานข้างต้นพอสรุปได้ว่ามนุษย์นั้นมีสองกลุ่มสองประเภท คือ ประเภทที่หนึ่งเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ซึ่งเป็นมนุษย์ที่ดีและประเสริฐที่สุด และประเภทที่สองเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธาซึ่งเป็นมนุษย์ที่ต่ำต้อยและชั่วช้าที่สุด และผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์นั้นเรียกว่า บรรดามุอฺมิน(المؤمنون) และผู้ปฏิเสธศรัทธานั้นเรียกว่า พวกกาฟิร(الكافرون) แต่ยังคงปรากฏในหมู่มนุษย์ผู้ที่เห็นภายนอกเหมือนมุอฺมินแต่ภายในจิตใจเป็นกาฟิร(ปฏิเสธศรัทธา) ซึ่งมนุษย์ประเภทนี้เรียกว่า พวกมุนาฟิก(ผู้กบฏ) (المنافقون)

เมื่อเราได้ศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานและตัฟซีร เราจะเห็นได้ว่าอัลลอฮ์ได้จำแนกมนุษย์เป็น 3 ประเภท และที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ 3 ประเภทดังกล่าวถูกกำหนดให้เป็นชื่อสุเราะฮ์ในอัลกุรอานดังนี้ :

- 1) มุมีน ในสุเราะฮ์ อัล-มุมีนูน(سورة المؤمنون) อัลมัคกียะฮ์ สุเราะฮ์ ที่ 23 / ญุซที่ 18 / มีอายะฮ์ 118 อายะฮ์ และอายะฮ์ที่ 1-11 ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ศรัทธา
- 2) กาฟิร ในสุเราะฮ์ อัล-กาฟิรูน(سورة الكافرون) อัลมัคกียะฮ์ สุเราะฮ์ ที่ 109 / ญุซที่ 30 / มีอายะฮ์ 6 อายะฮ์ ในสุเราะฮ์ได้กล่าวโต้ตอบถึงจุดยืนของมุอฺมินต่อพวกกาฟิร
- 3) มุนาฟิก ในสุเราะฮ์ อัล-มุนาฟิกูน(سورة المنافقون) อัลมะดะนียะฮ์ สุเราะฮ์ที่ 63 / ญุซที่ 28 / มีอายะฮ์ 11 อายะฮ์ และอายะฮ์ที่ 1-8 ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของมุนาฟิก (ผู้ที่กบฏ) อย่างไรก็ตามคุณลักษณะของมนุษย์สามจำพวกดังกล่าวนี้ ถูกกล่าวไว้ในอัลกุรอานและในหะดีษอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในตอนต้นของสุเราะฮ์ อัล-บะเกาะเราะฮ์(البقرة) พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสเกี่ยวกับคุณลักษณะของมนุษย์สามประเภทนี้รวมกันเรียงตามลำดับ โดยอายะฮ์ที่ 3-5 กล่าวถึงคุณลักษณะของมุอฺมินผู้ศรัทธา อายะฮ์ที่ 6 และ 7 กล่าวถึงคุณลักษณะของกาฟิร และ อายะฮ์ที่ 8-14 กล่าวถึงคุณลักษณะของมุนาฟิก ผู้วิจัยจะอธิบายคุณลักษณะของมนุษย์สามจำพวกข้างต้น ตามคำบรรยายของอัลกุรอานและอัลหะดีษพอสังเขปดังนี้ :

1) มุมีน

เมื่อศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานจะพบว่าอัลลอฮ์ได้คำรัสเกี่ยวกับผู้ศรัทธาทั้งหมด 403 แห่ง บางส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณลักษณะของมุมีนดังนี้

พระองค์ได้ตรัสในต้นสุเราะฮ์ อัล-บะเกาะเราะฮ์ว่า :

﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

﴿يُنْفِقُونَ﴾

(البقرة / 3)

ความว่า : “คือบรรดาผู้ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับ และดำรงไว้ซึ่งการ
ละหมาด และส่วนหนึ่งจากสิ่งที่เราได้ให้เป็นปัจจัยยังชีพแก่พวก
เขานั้น พวกเขาก็บริจาคนั้น ”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 3)

การศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับ หมายถึงสิ่งที่พ้นญาณวิสัยของมนุษย์ เช่น การมีอยู่
ของอัลลอฮฺ มลาอิกะฮฺของพระองค์ และสภาพของอาคิเราะฮฺ ตลอดจนการสอบสวนของมูง์กัร
และนะกิรแก่ผู้ที่เสียชีวิตไม่ว่าจะถูกฝังไว้ในสุสานหรือถูกเก็บไว้ในที่อื่นใดก็ตาม พร้อมด้วย
การตอบแทนและลงโทษบุคคลเหล่านั้นในเบื้องต้นก่อนด้วย

และพระองค์ได้ตรัสอีกว่า :

﴿وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَيَا لَآ خَيْرَ لَهُمْ

يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

(البقرة / 4)

ความว่า : “และบรรดาผู้ที่ศรัทธาต่อสิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่เจ้า
(มุฮัมมัด) และสิ่งที่ถูกประทานลงมาก่อนเจ้า และต่อวันอาคิเราะฮฺ
นั้นพวกเขาเชื่อมั่น ”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 4)

กล่าวคือศรัทธาต่อ คัมภีร์ อัล-กุรอานที่ถูกประทานลงมาแก่นะบีมุฮัมมัด และ
คัมภีร์ก่อนๆ ได้แก่คัมภีร์เตารอตและอินญีล และคัมภีร์อื่นๆ(สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย,
1419:2-3)

จากสองอายะฮฺข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของมุมินประกอบไปด้วย
หลักการศรัทธา คือการเชื่อศรัทธาในสิ่งที่เร้นลับ(بِالْغَيْبِ) ที่เรียกอีกว่าหลักการอิหม่านหก
ประการ และอีกคุณลักษณะของมุมินยังต้องประกอบไปด้วย การปฏิบัติ(وَيَقِيمُونَ) ภาคปฏิบัติ
ของมุมินที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเอง และหากเราพิจารณาอายะฮฺ อัล-ชะกาต(وَمَا رَزَقْنَاهُمْ يَنْفِقُونَ) จะ
เป็นภาคปฏิบัติของมุมินที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม เพราะการบริจาคนั้นมีเป้าหมายหลักคือช่วย
เหลือสังคมโดยเฉพาะคนยากจนในสังคม

อย่างไรก็ตามคุณลักษณะของมุมนินที่จำเป็นต้องมีอยู่ในตัวของมุมนินนั้น ได้ปรากฏในหะดีษ ฎิบรีลที่ได้มาสอนบรรดาซอฮาบะฮ์ผ่านท่านนบี ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ถูกคัดลอกที่สุด มีใจความดังนี้ :

รายงานจากท่านอุมัร อิบดุลคีอฎฎีออบ (รอฎฎีอัลลอฮ์อันฮุ) ท่านกล่าวว่า “ วันหนึ่งขณะที่พวกเรานั่งกับท่านเราะฮ์ฎูดอฮ์ ❶ ได้มีชายคนหนึ่งปรากฏตัวขึ้น โดยสวมใส่อาภรณ์ที่ขาวสะอาด ยิ่ง มีผมคดดำสนิทไม่ปรากฏรอยของการเดินทางที่ตัวเขาและไม่มีใครในหมู่สะหะบะฮ์ที่รู้จักเขาเลย จนกระทั่งเขาเข้าไปนั่งใกล้ท่านเราะฮ์ฎูดอฮ์ ❶ โดยเอาหัวเข่าทั้งสองของเขาไปจรดเข่าทั้งสองของท่านเราะฮ์ฎูดอฮ์ ❶ และวางมือทั้งสองวางบนหน้าขาทั้งสองของท่านและเขากล่าวว่า {محمد اخبرني عن الإسلام} “ โอ้มุฮัมหมัด จงแจ้งเรื่องอิสลามแก่ฉันเถิด ” ท่านเราะฮ์ฎูดอฮ์ ❶ ตอบว่า “ อิสลามก็คือการที่ท่านต้องปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมหมัดเป็นเราะฮ์ฎูดแห่งอัลลอฮ์ ท่านต้องดำรงละหมาด ต้องจ่ายซะกาตต้องถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน และท่านต้องบำเพ็ญอัญญ์ ณ บัยตุลลอฮ์หากท่านสามารถเดินทางไปได้ ” แล้วชายคนนั้นก็กล่าวว่า “ ท่านตอบถูกต้องแล้ว ” เราแปลกใจมากที่เขาถามแล้วก็กล่าวยืนยันเองว่าถูกต้องต่อมาเขากล่าวอีกว่า {اخبرني عن الإيمان} “ ดังนั้นท่านจงแจ้งหลักการอิหม่านแก่ฉันเถิด ” ท่านเราะฮ์ฎูด ❶ ตอบว่า “ หลักการอิหม่านคือท่านต้องศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ต่อมะลาอิกะฮ์ของพระองค์ ต่อคัมภีร์ทั้งหลายของพระองค์ ต่อบรรดา รอซูลของพระองค์ ต่อวันสิ้นโลก (กียามะฮ์) และท่านต้องศรัทธาต่อการกำหนดสภาพการณ์ทั้งดีและชั่ว ” เขา (ชายคนนั้น) กล่าวว่า “ ท่านตอบถูกต้องแล้ว ” และเขาถามว่า {اخبرني عن الإحسان} “ ดังนั้นจงแจ้งหลักคุณธรรมแก่ฉันเถิด ” ท่านเราะฮ์ฎูด ❶ ตอบว่า “ หลักคุณธรรม(อิหฺซาน) ก็คือท่านต้องสักการะต่ออัลลอฮ์ ประดุจดังที่ท่านเห็นพระองค์ (อยู่ต่อหน้า) แต่ถึงแม้ว่าท่านไม่เห็นพระองค์แท้จริงพระองค์ทรงเห็นท่านอยู่ดี ” เขาถามอีกว่า

“ท่านจงแจ้งวันสิ้นโลก (กियามะฮฺ) แก่ฉันเถิด” ท่านเราะฮฺลุฎ ❧
 ตอบว่า “ผู้ถูกถามก็ได้รู้ดีไปกว่าผู้ถามคอก” เขาจึงถามต่อว่า
 “คังนั้นจงแจ้งถึงสัญญาณต่างๆแก่ฉันเถิด” ท่านเราะฮฺลุฎ ❧
 ตอบว่า “(หนึ่งในสัญญาณต่าง ๆ ของมันเช่น) ทาสหญิงจะ
 คลอดลูกเป็นนายของคน ท่านจะเห็นคนที่ไม่สวมรองเท้า ไร้
 เสื้อผ้าอาภรณ์ ฐานะยากจน ที่ยังชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์ ต่าง
 แข่งขันกันสร้างอาคารบ้านเรือนสูงใหญ่ ต่อมาชายคนนั้นก็จาก
 ไป อยู่มาไม่นานท่านเราะฮฺลุฎดลฮฺ ❧ ก็ถามขึ้นว่า “โอ้ฮุมร
 ท่านรู้หรือไม่ว่าผู้ถามนั้นเป็นใคร? ฉันท(ฮุมร) ตอบว่า อัลดลฮฺ
 และเราะฮฺลุฎของพระองค์เท่านั้นที่รู้ดี ท่านเราะฮฺลุฎ ❧ จึงอธิบาย
 ว่า ผู้ นั่นคือ ญิบรีล เขายังมาพวกท่านเพื่อสั่งสอนศาสนาแก่พวก
 ท่านนั่นเอง”

(บันทึกโดยมุสลิม)

และหากจะพูดถึงหน้าที่ของมุมินอาจกล่าวได้อย่างสรุปดังที่พระองค์ได้ตรัสใน
 สูเราะฮฺ อัล-อัสรฺ ว่า :

﴿وَالْعَصْرِ ۝١
 إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكُفْرٌ ۝٢
 إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝٣﴾
 (العصر / 1-3)

ความว่า : “ขอสาบานด้วยกาลเวลา แท้จริงมนุษย์นั้นอยู่ในการ
 ขาดทุน นอกจากบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลายและ
 ตักเตือนกันและกันในสิ่งที่เป็นสัจธรรมและตักเตือนกันและกัน
 ให้มีความอดทน”

(อัล-อัสรฺ : 1-3)

จากสูเราะฮฺดังกล่าว อิหม่าม มุฮัมมัด อับดุลวะฮาบ (1421: 6) ได้จำแนกหน้าที่ของ
 มุมินทุกคนนั้นมี 4 ประการ

- 1) การเรียนรู้เพื่อได้มาซึ่งอิหม่าน(ความศรัทธา)
- 2) การปฏิบัติอะมัลที่ซอลิฮ(ประพฤดีชอบ)
- 3) การคะอะวะฮฺ(เผยแผ่)ซึ่งความรู้และปฏิบัติความรู้ดังกล่าว
- 4) การอดทนต่ออุปสรรคต่างๆในงานเผยแผ่ศาสนา

2) กาฟิร

ก่อนที่เราจะศึกษาคุณลักษณะของกาฟิร เราควรศึกษาความหมายของคำว่ากาฟิร (كافر) ก่อน ญุมอะฮฺ อะมีน อับดุลอะซีซ(1990 : 325)ได้อธิบายความหมายของ “กาฟิร” ว่า “กาฟิร หรือ อัล-กุฟรฺ” (الكفر) ทางด้านภาษา มีความหมายว่า “التغطية والستر” หมายถึง ปกปิด, ซ่อน และในหนังสืออัล-มุญัมฺ อัล-วะญูฮฺ(1991 :537) ได้ให้ความหมายของ “อัล-กุฟรฺ” (الكفر) ว่า หมายถึง “الجود” แปลว่า ปฏิเสธ ,ฝ่าฝืน ,คือคือ

ดังนั้น(الكافر) ตามหลักวิชาการศาสนา คือผู้ที่ปฏิเสธสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่พระองค์อัลลอฮฺทรงกำหนดและบัญญัติไว้เป็นหลักฐานอย่างชัดเจน กล่าวคือพวกกาฟิรจะปฏิเสธทั้งๆที่มีหลักฐานอย่างชัดเจน และคำยืนยันจากพระเจ้าผู้สร้างที่พระองค์ทรงดำรัสเกี่ยวกับคุณลักษณะของกาฟิรไว้ว่า :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ

لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

(البقرة / 6)

ความว่า : “แท้จริงบรรดาผู้ที่ปฏิเสธการศรัทธานั้นย่อมมีผลเท่ากันแก่พวกเขา เจ้าจะตักเตือนพวกเขาแล้วหรือยังมิได้ ตักเตือนพวกเขาก็หาได้ศรัทธาไม่”

(อัล-บะกอเราะฮฺ : 6)

และพระองค์ได้ตรัสอีกว่า :

﴿ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشْوَةٌ

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

(البقرة / 7)

ความว่า : “อัลลอฮ์ได้ทรงประทับตราบนหัวใจของพวกเขา และบนหูของพวกเขาแล้ว และบนตาของพวกเขาที่มีสิ่งบังบังอยู่และเขาเหล่านั้น จะได้รับการลงโทษอันมหันต์”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 7)

อายะฮ์ข้างต้น เป็นการเปรียบเทียบผู้ปฏิเสธศรัทธาว่า พวกเขาประหนึ่งผู้ที่หัวใจและหูของเขาถูกปิดผนึกไว้ เพราะการที่ไม่ยอมเข้าใจและสดับฟังความจริงที่มาจากพระเจ้าของเขา นั้น ย่อมไม่แตกต่างกับหัวใจและหูที่ถูกปิดผนึกไว้แต่อย่างใด เพราะต่างก็ไม่ได้รับแสงสว่างจากอัลลอฮ์เช่นเดียวกัน และตาของพวกเขาที่ไม่ใช้มองในสิ่งที่อำนาจประโยชน์ ก็ไม่แตกต่างกับตาที่มีสิ่งปกคลุมอยู่แต่อย่างใด

ยูซุฟ อัล-กอฎอวีย์(2000 : 135 - 142) ได้อธิบายเรื่องอัล-กุฟร(الكفر)ว่า กุฟรนั้นมีหลายระดับและแต่ละระดับก็มีความแตกต่างกันซึ่งจะอธิบายพอสังเขปดังนี้ :

1) กุฟรอัล-อิลาฮ (كفر الإله) คือกาฟิรที่ไม่ศรัทธาต่อพระเจ้า ต่อมะลาอิกะฮ. ต่อคัมภีร์ ต่อบรรดาอูซูล และไม่เชื่อต่อวันอาคิเราะห์ที่ไม่เชื่อถึงวันตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้นและสำหรับพวกเขาไม่รู้จักพระเจ้าไม่รู้จักศาสดาไม่รู้เรื่องการสอบสวนหรือตอบแทนในวันอาคิเราะห์ พวกเขา คือบรรดามนุษย์ที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ดำรัสในอัล-กุรอานไว้ว่า :

﴿وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا

وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾

(الانعام / 29)

ความว่า : “และพวกเขา(ผู้ปฏิเสธศรัทธา)กล่าวว่า มันมิใช่อะไรอื่น นอกจากชีวิตความเป็นอยู่ของเราในโลกนี้เท่านั้น และเรานั้น ใ้ว่าจะเป็นผู้ถูกให้ฟื้นคืนชีพอีกหาไม่”

(อัล-อันอาม : 29)

และศาสนาในทัศนะของพวกกาฟิรประเภทนี้ เป็นเรื่องไร้สาระ และพวกเขาคือกาฟิรที่หลงยัง ดังคำยืนยันจากพระองค์ที่ตรัสว่า :

﴿ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

(النساء/ 136)

ความว่า: “และผู้ที่ปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และมะลาอิกะฮ์ของพระองค์ และบรรดาคัมภีร์ของพระองค์ และบรรดาอูซูลของพระองค์ และวันอาคิเราะฮ์แล้วไซ้ร้ แน่แน่นอนเขาก็ได้หลงทางไปแล้วอย่างไกล”

(อัล-นิซาอู : 136)

2) กุฟรุ ชิริก (كفر الشرك) กาฟิรชนิดนี้เหมือนกาฟิรสมัยญาฮิลียะฮ์ ซึ่งพวกเขาเชื่อว่า พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ชั้นฟ้าและแผ่นดินแต่พวกเขาชิริกต่อพระองค์ในด้านการกราบไหว้เคารพบูชา กล่าวคือ กาฟิรชนิดที่ศรัทธาต่อ เตาฮีด รูปูบียะฮ์ (الرُبُوبِيَّة) แต่เป็นกาฟิรในเตาฮีด อัล-ฮูดูอียะฮ์ (الْأَلُوْهِيَّة) พวกเขากราบไหว้บูชาอย่างอื่นนอกจากอัลลอฮ์ อัลลอฮ์ได้ทรงดำรัสเกี่ยวกับกาฟิรเหล่านี้หลายโองการอาทิ :

﴿ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ

يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ

الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا

تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

(يونس/ 31)

ความว่า: “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) ใครเป็นผู้ประทานปัจจัยยังชีพมาจากฟากฟ้า และแผ่นดินแก่พวกท่าน หรือใครเป็นเจ้าของการได้ยินและการมองเห็น และใครเป็นผู้ให้มีชีวิตหลังจากความตาย และเป็นผู้ให้ตายหลังจากมีชีวิตมา และใครเป็นผู้บริหารกิจการ แล้วพวกเขาจะกล่าวกันว่า อัลลอฮ์ ดังนั้นจงกล่าวเถิด พวกท่านไม่ยำเกรงหรือ”

(ยูนุส : 31)

3) กุฟรฺ อะฮฺลิล กิตาบ(كفر أهل الكتاب) กล่าวคือ ผู้ปฏิเสธที่เป็นยะฮูดี(ยิว) และ นัศรอની(คริสเตียน) ซึ่งการเป็นกาฟิรของพวกเขา คือการปฏิเสธต่อริชาละฮฺ(ศาสน์)การเป็นศาสนาคณสุคท้ายของท่าน นบีมุฮัมมัด และพวกยิว ชาวคริสต์ไม่เชื่อว่าคัมภีร์ที่ถูกประทานมาแก่นบีมุฮัมมัดนั้นเป็นคัมภีร์เล่มสุคท้ายและเป็นอมตะ และ โหมะคัมภีร์ของพวกเขา พระองค์อัลลอฮฺได้ตรัสว่า :

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ
أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ﴿٤٨﴾﴾

(المائدة / 48)

ความว่า: “และเราได้ให้คัมภีร์ลงมาแก่เจ้า ด้วยความจริง ในฐานะเป็นที่ยืนยันคัมภีร์ที่อยู่เบื้องหน้ามัน และเป็นที่ควบคุมคัมภีร์เบื้องหน้านั้น ดังนั้นเจ้าจงตัดสินระหว่างพวกเขา ด้วยสิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานลงมาเถิด และจงอย่าปฏิบัติตามความใคร่ใฝ่ต่ำของพวกเขา โดยเขาออกจากความจริงที่ได้มายังเจ้า ”

(อัล-มาอิดะฮฺ :48)

4) กุฟรฺ อะฮฺลิล-ริดคะฮฺ(كفر أهل الردة) ในทัศนะของอูละมาอุมุสลิม กาฟิรชนิดนี้ถือเป็นการเป็นกาฟิรที่เลวทราม ชั่วช้าที่สุด เพราะพวกเขาตั้งใจออกจากอิสลามทั้งๆที่ได้รับทางนำจากอัลลอฮฺแล้ว และการเป็นกาฟิรหลังจากเคยเป็นอิสลามมาแล้วถือว่าร้ายแรงกว่าเป็นกาฟิรมาแต่เดิม พระองค์อัลลอฮฺทรงดำรัสเกี่ยวกับพวกเขาว่า :

﴿وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾﴾

(البقرة / 217)

ความว่า: “และผู้ใดในหมู่พวกเจ้ากลับออกไปจากศาสนาของเขา แล้วเขายายลง ขณะที่เขาเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธาแล้วไซ้ร้ ุชนเหล่านี้แหละ บรรดาการงานของพวกเขาไร้ผล ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และชนเหล่านี้แหละคือชาวนรก ซึ่งพวกเขาจะอยู่ในนรกนั้นตลอดกาล”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 217)

5) กุฟรฺ อัล-นิฟาถ์ (كفر النفاق) กาฟิรพวกนี้คือกาฟิรในรูปของมุสลิม และเป็นกาฟิรที่น่ากลัวที่สุดในสังคมอิสลาม เพราะพวกนี้จะใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมมุสลิม แต่หัวใจเป็นกาฟิรที่รังเกียจมุสลิม ซึ่งจะอธิบายในหัวข้อถัดไป

อย่างไรก็ตามกาฟิรทุกพวกก็ปฏิเสธและไม่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์กันทั้งหมดและพวกเขาทั้งหมดคือชาวนรกญะฮันนัม ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า :

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ﴾

(البينة / 6)

ความว่า: “แท้จริง บรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธาในหมู่ อะฮฺลุล-กิตาบ และนุซาเวรฺดั้นนั้น จะอยู่ในนรกญะฮันนัม พวกเขาเป็นผู้พำนักอยู่ในนั้นตลอดกาล ชนเหล่านั้นแหละพวกเขาเป็นมนุษย์ที่ชั่วช้ายิ่ง”

(อัล-บัยยูนิซะฮฺ : 6)

3) มุนาฟิก

คนมุนาฟิกนั้นเป็นศัตรูกับอัลลอฮ์, เราะฮูล, และประชาชาติอิสลามตลอดเวลา พวกเขาคอยหาช่องทางเพื่อทำลายและทำให้มวลมุสลิมหลงผิดด้วยกับวิธีการต่างๆ นานาและเพื่อว่าโดยมุ่งหวังให้มูอฺมินรับเอาแนวความคิดและวิธีการดำเนินชีวิตของพวกเขาไปปฏิบัติซึ่งจะทำให้มุสลิมเดินสวนทางกับหลักคำสอนและสุกุ่มของอัลลอฮ์ ﷻ

โดยกว้าง ๆ แล้วคำว่า “มุนาฟิก” ในนิยามทางศาสนาแล้วหมายถึงบุคคลที่แสดงออกซึ่งความมีศรัทธาทงภายนอก แต่ซุกซ่อนการปฏิเสธเอาไว้ในใจของตัวเองท่านอิหม่ามนะวาเวียกกล่าวว่า “เมื่อผู้มีศรัทธา มีหรือลอกเลียนแบบคุณสมบัติของมุนาฟิก จะถูกเรียกว่า นิฟาถ์

กล่าวคือ การแสดงออกซึ่งสิ่งที่ขัดกับสภาพที่แท้จริงในใจของตัวเอง ด้วยเหตุดังกล่าว ถ้าหากว่ามุสลิมคนใดคนหนึ่ง มีคุณสมบัตินี้ฟากอยู่ในใจ โดยที่ตัวเองนั้นไม่รู้ตัว อาจมีการปะปนกันขึ้นระหว่างอีหม่าม(ความศรัทธา) และกุฟूर(การปฏิเสธ) ในใจของเขา”

อนึ่งการประจักษ์ถึงสัญลักษณ์ต่างๆของมุนาฟิก พวกเราสามารถรู้ได้ จากการอธิบายของอัลกุรอานและอัล-ซุนนะฮฺ ในอัลกุรอานอัลลอฮฺได้ตรัสถึงคำว่า “อัล-นิฟาก” เป็นจำนวน 37 ครั้งในซูเราะฮฺที่ต่างกัน บรรดาอุลามาอฺ ได้แบ่งสัญลักษณ์ของมุนาฟิกออกเป็น 2 ประเภท คือ หนึ่ง นิฟาก อิดักก้อด คือ นิฟากในรูปของความเชื่อ นิฟากประเภทนี้ทำให้หลุดออกจากศาสนา และสอง นิฟาก อะมัด คือนิฟากในเชิงพฤติกรรม หรือการกระทำความผิดในหะดِيثที่ท่านศาสดา ﷺ ได้กล่าวว่า :

((آية المنافق ثلاث اذا حدث كذب واذا وعد أخلف
واذا أوتى من خان))

(رواه البخاري 33 / 1)

ความว่า: “สัญลักษณ์ของคนมุนาฟิก มี 3 ประการ เมื่อเขาพูดก็โกหกพูดเท็จ เมื่อเขาให้สัญญาเขาก็บิดพลิ้ว และเมื่อเขาได้รับความไว้วางใจ เขาก็ทำลายความไว้วางใจนั้น”

(บันทึกโดย : อัลบุคอรี 1/33)

คุณลักษณะมุนาฟิกที่ได้กล่าวในอัลกุรอานและอัลฮะดีษมากมาย แต่จะนำเสนอเพียงบางโองการ โดยเฉพาะที่กล่าวในซูเราะฮฺอัล-บะกอเราะฮฺ ดังต่อไปนี้ :

1) พูดโกหก หลอกตัวเองเพราะหัวใจที่มีโรค พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَيَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ

﴿٨﴾ مُحَمَّدٌ عُرِيبٌ ءَاللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا مُحَمَّدٌ عُرِيبٌ إِلَّا أَنفُسُهُمْ

﴿٩﴾ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ

عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١١﴾﴾

(البقرة / 8-10)

ความว่า: “และจากหมู่ชนนั้น มีผู้กล่าวว่า เราได้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และวันอาคิเราะฮ์แล้ว ทั้ง ๆ ที่พวกเขาหาใช่เป็นผู้ศรัทธาไม่เขาเหล่านั้นต่างหลอกลวงอัลลอฮ์ และบรรดาผู้ที่ศรัทธา และพวกเขาหาได้หลอกลวงใครไม่ นอกจากตัวของพวกเขาเองเท่านั้นแต่พวกเขาไม่รู้ลึก ในหัวใจของพวกเขามีโรคอย่างหนึ่งแล้วอัลลอฮ์ได้ทรงเพิ่มโรคอีกอย่างหนึ่งให้แก่พวกเขา และพวกเขาจะได้รับการลงโทษอันเจ็บแสบเนื่องจากการที่พวกเขา กล่าวเท็จ”

(อัล-บะเกาะเราะฮ : 8-10)

จากอายะหุข้างคั้น “وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ” หมายถึง “พวกเขาหาใช่เป็นผู้ศรัทธา” พวกมุนาฟิกที่ศรัทธาแต่เพียงคำพูด แต่หัวใจปฏิเสธ พวกเขาได้หลอกลวงตัวของพวกเขาเอง และการหลอกลวงของพวกเขา นั้น หาได้เป็นอันตรายแก่ผู้ใดไม่ นอกจากตัวของพวกเขาเองเท่านั้น เพราะพวกเขาปฏิเสธข้อปฏิบัติที่จะอำนวยประโยชน์แก่ตัวของพวกเขาเองแต่เขาไม่รู้ลึก

2) ชอบทำความเสื่อมเสียหรือเสียหายให้เกิดขึ้นบนโลก แต่ไม่ยอมรับ ดังอายะหุที่ว่า :

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا

إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا

يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

(البقرة / 11-12)

ความว่า: “และเมื่อได้ถูกกล่าวแก่พวกเขาว่า พวกท่านจงอย่าก่อความเสียหายแก่แผ่นดิน ซิ พวกเขาก็ก้าวว่า ที่จริงนั้น เราเป็นผู้ปรับปรุงให้ดีขึ้นหากพึงรู้เถอะว่าแท้จริงพวกเขานั้นแหละ เป็นผู้ก่อความเสียหาย แต่ทว่าพวกเขาไม่รู้ลึก”

(อัล-บะเกาะเราะฮ : 11-12)

เป็นการกล่าวแก้ตัวที่แสดงออกซึ่งความคือคั่น และมีทิจู และไม่ละอายที่ประกาศตนเองเป็นผู้กระทำดีให้แก่โลก ทั้งๆที่ตัวเองเป็นผู้ที่สร้างความเสียหาย

3) กล่าวหาว่าผู้ศรัทธาโง่เขลา พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا كَمَا ءَامَنَ النَّاسُ﴾

قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا ءَامَنَ السُّفَهَاءُ ۗ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلٰكِن لَّا

يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

(البقرة / 13)

ความว่า: “และเมื่อได้ถูกกล่าวแก่พวกเขาว่า พวกท่านจงศรัทธาเยี่ยงที่ประชาชนเขาศรัทธากันซิ พวกเขาก็กล่าวว่า จะให้เราศรัทธาเยี่ยงผู้โง่เขลาเหล่านั้นศรัทธากันกระนั้นหรือ ฟังรู้เถิดว่าพวกเขาเองนั่นแหละเป็นผู้ที่โง่เขลาแต่พวกเขาหารู้ไม่ว่า”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 13)

4) เป็นคนที่กบฏออก ดินน้ำสอง พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شِيْطَانِهِمْ قَالُوا

إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾

(البقرة / 14)

ความว่า: “และเมื่อพวกเขาพบบรรดาผู้ศรัทธาพวกเขาก็กล่าวว่า เราศรัทธาแล้ว และเมื่อพวกเขาได้ร่วมอยู่กับบรรดาหัวโจกของพวกเขาแต่ลำพัง พวกเขาก็กล่าวว่า แท้จริงเรายังอยู่กับพวกท่าน ที่จริงเราเป็นแต่เพียงผู้เย้ยหยันเท่านั้น”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 14)

กล่าวคือ พวกมุนาฟิกนั้น เมื่อได้รับคำเชิญชวนให้ศรัทธาต่อท่านนะบี เช่นเดียวกับผู้ศรัทธาทั้งหลาย พวกเขากลับว่า ผู้ศรัทธาทั้งหลายนั้นเป็นพวกเขลาทั้งนั้น จะให้พวกเขาศรัทธา เช่นพวกเหล่านั้น ย่อมเป็นไปได้

5) เกียรติร้ายในการทำอืบาคะฮ์และทำเพื่อให้มนุษย์เห็นเท่านั้นดังพระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيدُهُمْ

وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ

اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

(النساء/ 142)

ความว่า “ แท้จริงบรรดาผู้ลับปลับ (มุนาฟิก) ทำการล่อลวง อัดลอส (โดยการแสดงที่ทำว่ามีศรัทธา) แต่อัดลอสทรงล่อลวง พวกเขา (โดยปล่อยพวกเขาไว้ในสภาพอันลับปลับนั้น) และเมื่อพวกเขาขึ้นเพื่อการละหมาด พวกเขาก็น้อย่างเกียรติร้าย เพียงเพื่อให้มนุษย์ได้เห็นเท่านั้น และพวกเขาไม่รำลึกถึงอัดลอส นอกจากเพียงเล็กน้อยเท่านั้น”

(อัล-นีสอาอ์ : 142)

6) รู้สึกดีใจเมื่อภัยพิบัติประสบกับผู้ที่มิศรัทธา คนมุนาฟิกนั้นมีอคติกับคนมุอุมิน ด้วยเหตุดังกล่าวเมื่อพวกเขาเห็นว่าคนมุอุมินได้รับมุชิบะฮ์หรือภัยพิบัติใด ๆ พวกเขาจะพยายามเผยแพร่ข่าวที่น่าโศกเศร้านั้นให้สังคมรับรู้และแสดงความยินดีต่อภัยพิบัติที่ประสบกับคนมุอุมิน อัดลอส ได้ตรัสว่า :

﴿إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ

أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

(التوبة / 50)

ความว่า: “หากความดี (ซัยชนะ) ได้ประสบแก่เจ้าแน่นอนมันจะทำให้พวกเขาทุกชั่วระทม และถ้าหากเหตุร้ายประสบแก่เจ้าพวกเขาจะกล่าววว่า แท้จริงเราได้ (ตัดสิน) การงานของเราไว้แต่ก่อนแล้ว(ว่าไม่ออกมาร่วมกับท่าน) และพวกเขาหันเหโดยรู้สึกเป็นสุขยิ่งนัก”

(อัล-เตาบะฮ์ :50)

คนมุนาฟิกจะไม่พอใจเมื่อประชาชาติอิสลามประสบความสำเร็จมีซัยชนะหรือได้รับเนียะฮุมะฮ์ใด ๆ

ที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นบางส่วนของเครื่องหมายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของคนมุนาฟิกตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสดา ﷺ ซึ่งหากศึกษาถึงคุณลักษณะของคนมุนาฟิกนั้นมากมาย โดยเฉพาะที่กล่าวไว้ในหนังสือ มุนาฟิกคนกตัญญู 50 คุณลักษณะของคนมุนาฟิกตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสดา ﷺ แต่วิจัยเล่มนี้คงจะนำเสนอในเพียงส่วนนี้เท่านั้น แต่หวังเป็นอย่างยิ่งว่าพวกเราทุกคนจะปลอดภัยจากคุณลักษณะของคนมุนาฟิก และดำเนินชีวิตอยู่บนความเป็นมุมีนที่มีหลักอะกิดะฮ์อันใสสะอาดบริสุทธิ์และได้รับความพึงพอใจพระทัยจากอัลลอฮ์ทั้งในโลกดุนยาและอาคิเราะฮ์

อิบน์คอลลดูน(Ibnu Khaldun)นักปราชญ์มุสลิมได้ให้ทัศนะว่า สังคมเกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่อัลลอฮ์ได้วางไว้แก่มนุษย์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่อ่อนแอ มีความสามารถจำกัด ความอ่อนแอของมนุษย์นั้นเห็นได้ชัดมาก ถ้าเราวิเคราะห์ปัจเจกบุคคลแต่ละคนอย่างละเอียดในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การที่มนุษย์ต้องรับประทานอาหารซึ่งกว่าที่มนุษย์จะได้รับประทานอาหารแต่ละมื้อ เช่นจะกินข้าวมนุษย์ต้องลงทุนลงแรงทั้งวันกว่าจะได้ปลูกข้าว ปลูกผัก มนุษย์ต้องอาศัยเครื่องมือ เครื่องมือบางอย่างมนุษย์บางคนก็ผลิตเองไม่ได้ต้องอาศัยคนอื่นทำให้ ดังนั้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องอยู่อย่างสังคมจึงถือได้ว่าการอยู่เป็นสังคมมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่อัลลอฮ์กำหนดไว้แก่มนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมทำให้มนุษย์มีความสุขได้

นักสังคมวิทยามีความเข้าใจว่าสังคมเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์และได้วิวัฒนาการโดยลำดับ นอกจากนี้ได้มีนักปราชญ์บางกลุ่มมีความเห็นว่าสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ได้มาทำสัญญาตกลงจัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของมนุษย์เอง เพื่อความสมบูรณ์และความเป็นระเบียบ โดยมีรัฐบาลเป็นองค์การในการจัดการ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสังคมก็เพื่อขจัดความหิวโหย ความยุ่งยากสับสนต่างๆ ตามสภาพธรรมชาติของมนุษย์ และแนวความคิดนักปราชญ์กลุ่มนี้เรียกว่า ทฤษฎีสัญญาสังคม (อับดุลรอฮ์มัด เจะมะ 2542 ;18)

เมื่อพิจารณาแนวคิดของนักสังคมวิทยาแล้ว ก็พอจะสรุปได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความแตกต่างไปจากสัตว์สังคมอื่นๆ มนุษย์นั้นโดยธรรมชาติแล้วชอบรวมกลุ่มกัน ดังนั้นความมีมิตรไมตรีจึงเป็นที่ตกทอดมาในพวกเขาและนี่คือความจริงที่ถูกรับโดยไม่ต้องถกเถียงกันมากเพราะการค้นพบทางประวัติศาสตร์และทางโบราณคดี พิสูจน์ได้ว่ามนุษย์นั้นมีอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเสมอมา หลักฐานเช่นนี้มีอยู่ในยุคสมัยต่างๆ ซึ่งมนุษย์เคยมีมา (স্যอิด ฆุฮัมหมัด สุเซน ตะบะตาบออี 2534 : 9)

จากธรรมชาติของมนุษย์ที่กล่าวมาข้างต้นคงเป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ก็เพราะมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิต เพราะธรรมชาติความอ่อนแอของมนุษย์ที่ได้กล่าวมา มนุษย์จะต้องช่วยกันหาหรือผลิตอาหาร มนุษย์ต้องช่วยกันสร้างที่อยู่อาศัยช่วยกันสร้างเครื่องมือหรืออาวุธเพื่อป้องกันภัย ช่วยกันกำหนดบรรทัดฐานที่ใช้ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน และควบคุมให้มีการปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้น เพื่อความสงบเรียบร้อย และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมที่เขาอยู่ และเหตุผลหรือสาเหตุสำคัญอื่นๆ ที่ทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้น ก็เพื่อสนองต่อความต้องการในด้านต่างๆ ของมนุษย์โดยสรุปดังนี้ :

- 1) ความต้องการด้านชีวภาพ เป็นความต้องการในสิ่งที่จำเป็นต่อการมีชีวิตรอดของมนุษย์ เช่น อาหาร ยา ภัยโรค เป็นต้น
- 2) ความต้องการทางกายภาพ ได้แก่ ความต้องการสิ่งต่างๆ เพื่อความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ เป็นต้น
- 3) ความต้องการทางจิตใจ อย่างเช่นความต้องการได้รับความรักจากผู้อื่น ความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับนับถือ
- 4) ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการที่จะมีการติดต่อกับบุคคลอื่นในสังคมซึ่งนับว่าเป็นความต้องการของมนุษย์โดยเฉพาะ (วิทย์ วิศทเวทย์ และคณะ 2533 : 5)

ปรัชญาการศึกษาจะไม่สมบูรณ์หากปราศจากแนวคิดที่มีต่อมนุษย์ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของโลก แนวคิดอิสลามที่มีต่อมนุษย์นั้น มนุษย์คือสิ่งที่ถูกสร้างที่ประเสริฐที่สุดในบรรดาสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหลาย อัลลอฮ์ให้ความพิเศษซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์อยู่เหนือกว่าบรรดาสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหลาย อัลลอฮ์ทรงประทานความเป็นเลิศทางความรู้และทรงสร้างเรือนร่างในลักษณะที่ดีที่สุด และได้ทรงยกฐานะให้เป็นตัวแทนบนผืนแผ่นดินเพื่อปกป้องพิทักษ์รักษาให้เกิดความสงบสุขและยุติธรรม พระองค์ทรงสร้างชั้นฟ้า แผ่นดินและสรรพสิ่งที่มีอยู่ระหว่างทั้งสองเพื่อความโปรดปรานแก่มวลมนุษย์ ซึ่งเป็นการให้เกิดริเดแก่มนุษย์ แต่พระองค์ได้เรียกร้องให้มนุษย์พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชีวิต ทรัพย์สิน เกียรติยศศักดิ์ศรี และความเป็นไท

มนุษย์ใช้ภาษาเป็นสื่อในการคิด วิเคราะห์และติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถให้คำนิยามและศัพท์แก่สิ่งต่างๆ ที่มีความแตกต่างกัน มีความพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ ความสามารถและความชำนาญ

ถึงแม้ว่ามนุษย์จะมีความคล้ายคลึงกันในรูปพรรณหรือโครงสร้างของมนุษย์ แต่มนุษย์มีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ลักษณะ รูปร่าง ความรู้สึก พฤติกรรม ซึ่งอาจเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ต่างกัน หรืออาจเป็นเพราะกรรมพันธุ์ที่สืบทอดกันมา ความแตกต่างของปัจเจกบุคคลที่ได้กล่าวมานี้จำเป็นที่ผู้จัดการศึกษาควรคำนึงถึงและให้ความสำคัญ

เนื่องจากสังคมเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาและโครงสร้างการจัดการศึกษา และ ณ จุดนี้เองทำให้เกิดการกำหนดเป้าหมาย หลักสูตร วิธีการและเครื่องมือทางการศึกษา และด้วยสาเหตุที่อิสลามมีวิสัยทัศน์ต่อสังคมและชีวิตที่เป็นการเฉพาะ ก็ควรที่จะต้องกำหนดหลักการที่เป็นพื้นฐานเพื่อจะนำไปสร้างเป็นปรัชญาการศึกษาอิสลาม ส่วนหนึ่งของหลักการนั้นก็คือ :

ต้องเชื่อว่าสังคมในนิยามที่เป็นกลางคือกลุ่มชนจากสังคมที่มีความผูกพันกับถิ่นกำเนิด วัฒนธรรม และศาสนา ซึ่งเป็นสาเหตุจากประเพณี ระเบียบการดำเนินชีวิต กฎระเบียบ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

ต้องเชื่อว่าสังคมอิสลามมีปัจจัยเฉพาะที่สร้างความแตกต่างไปจากสังคมมนุษย์อื่นๆ ส่วนหนึ่งของปัจจัยที่ว่านี้คือ ความศรัทธาที่เป็นเอกภาพ การปฏิบัติศาสนากิจที่มีแบบฉบับชัดเจนมาจากแหล่งเดียวกัน คุณธรรมจริยธรรมที่ทรงคุณค่า บทบัญญัติที่คงทนถาวร สังคมอิสลามยังคงเน้นคุณค่าของการทำงานและทรัพย์สินเงินทอง มีสิทธิเสรีภาพในการครอบครองทรัพย์สิน ทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งนี้ก็ต้องเป็นการได้มาด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามบทบัญญัติ สังคมอิสลามยังให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการส่งเสริมเพื่อให้เกิดความยุติธรรม ความเท่าเทียมกัน ความเป็นเอกภาพ การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ความซื่อสัตย์สุจริต หลักประกันและอื่นๆ

2.2.2 ญาณวิทยาในอิสลาม (ضوابط المعرفة/ نظرية المعرفة/ مبحث الوجود)

2.2.2.1 นิยามของญาณวิทยา

ญาณวิทยาเป็นคำสมาสของคำว่า “ญาณ” กับคำว่า “วิทยา” คำว่า “ญาณ” เป็นภาษาบาลีหมายถึง “ความรู้” หรือ “ปัญญา” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2546 :295)ได้อธิบายว่า ญาณแปลว่า ปรีชา หยั่งรู้ กำหนดรู้ที่เกิดจากอำนาจสมาธิ หรือ ความสามารถหยั่งรู้เป็นพิเศษ ส่วนคำว่าวิทยา หมายถึงศาสตร์ หรือวิชาความรู้ ดังนั้น ญาณวิทยาจึงหมายถึงศาสตร์ที่

เกี่ยวกับความรู้หรือปัญญา แต่ในทางปรัชญาญาณวิทยาหมายถึงปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยทฤษฎีความรู้ ศาสตร์ที่ว่าด้วยการกำเนิดลักษณะและความถูกต้องแห่งความรู้ ตลอดจนวิธีหาความรู้ (สถิต วงศ์สุวรรณค์ 2540 : 94 , บุญมี แทนแก้ว 2543 :1)

คำว่า “ ญาณวิทยา ” แปลจากภาษาอังกฤษ คำว่า “ Epistemology ” คำดังกล่าวก็มาจากคำสองคำ มีรากศัพท์จากภาษากรีกคำว่า “ Episteme ” หมายถึง “ Knowledge ” (ความรู้) และคำว่า “ Logia ” หรือ “ Logos ” หมายถึง “ Science ” หรือ “ Theory ” (ศาสตร์ หรือ ทฤษฎี) ดังนั้นคำว่า “ Epistemology ” จึงหมายถึงศาสตร์แห่งความรู้หรือทฤษฎีความรู้นั่นเอง (พระทักษิณคณากร, 2544 : 48 , สถิต วงศ์สุวรรณค์, 2540 : 94)

ญาณวิทยา (Epistemology) บางครั้งจะถูกเรียกว่า ทฤษฎีความรู้ (Theory of knowledge) หรือบ่อเกิดแห่งความรู้ (Source of knowledge) หรือปฐมเหตุแห่งความรู้ (Origin of knowledge) หรือธรรมชาติแห่งความรู้ (Nature of knowledge) บางท่านก็เรียก ญาณปรัชญาหรือปรัชญาแห่งความรู้ (สถิต วงศ์สุวรรณค์, 2540 : 94)

ญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ (Epistemology) ถือเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่เกี่ยวกับทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้ เช่น ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ บ่อเกิดแห่งความรู้ ธรรมชาติและขอบเขตของความรู้ ญาณวิทยาดังกล่าวจะแตกต่างกันตามสำนักของปรัชญา เช่นกลุ่มเหตุผลนิยม ถือว่าเหตุผลคือที่มาของความรู้ที่แท้จริง แต่กลุ่มประจักษ์นิยมกลับเชื่อว่าประสบการณ์คือที่มาของความรู้ที่แท้จริง ส่วนอิสลามก็มีคำอธิบายเกี่ยวกับญาณวิทยาที่ต่างไปจากสำนักปรัชญา กลุ่มอื่น ๆ (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต , 2549 : 22)

2.2.2.2 ความหมายของความรู้ (العلم) ในอิสลาม

1) ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

ความหมายของความรู้ เชิงภาษาศาสตร์ในหนังสืออัล-มูอฺญิม อัล-วะญีซ (1991 : 432) ได้อธิบายว่า คำว่า อัล-อิลมฺ (العلم) มาจากรากศัพท์เดิมว่า อะลิมะ { علم } ซึ่งหมายถึง รู้ , มีความรู้ คู่้นเคย , และรู้จัก ดังที่กล่าวในอัลกุรอาน พระองค์อัลลอฮ์ ได้ตรัสว่า :

﴿ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ﴾

(الأنفال / 60)

ความว่า “พวกท่านไม่รู้จักพวกเขาเหล่านั้น แต่ทว่าอัลลอฮทรงรู้จัก
พวกเขาเหล่านั้นดี”

(อัล-อันฟาล : 60)

ดังนั้นคำว่าอัล-อิลมฺ (العلم) อาจกล่าวได้ว่า การรู้ซึ่ง รู้จริง ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดถึงแก่น
แท้ของสิ่งนั้นๆ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เมื่อต้องการแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮก็ควรใช้คำว่า
“علم ” หมายถึง อัลลอฮผู้ทรงรอบรู้ และจากความหมายที่กล่าวมาในหนังสือลีซาน อัล-อาหรับ
(2955 : 52) ก็ได้ให้ความหมายของคำว่า “อัล-อิลมฺ” (العلم) ในความหมายที่คล้ายกันดังนี้

- 1-อิลมฺ เป็นคำที่อ้างถึงคุณลักษณะของอัลลอฮผู้ทรงรอบรู้ เช่น { علم , علم , علم }
- 2-อิลมฺ เป็นคำที่ตรงกันข้ามกับคำว่า อัล-ญะฮลฺ (الجهل)
- 3-อิลมฺ หมายถึง รู้ ความรู้ (علم , علوم)
- 4-อิลมฺ หมายถึง เครื่องหมายหรือลักษณะ เช่นคำว่า { علم الساعة }

อย่างไรก็ตามคำศัพท์ในภาษาอาหรับที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “ العلم ” นั้น มี
หลายคำด้วยกัน เช่น คำว่า “มะอริฟะฮฺ” (معرفة) คำว่า “ซุอูร” (شعور) คำว่า “ดริยะฮฺ” (دراية) หรือ
คำว่า “ฟากิฮฺ” (فقيه) แต่คำทั้งหมดนี้จะนำไปใช้ในลักษณะที่ต่างกัน และเพื่อเป็นประโยชน์ ณ ที่นี้
จะพยายามอธิบายความแตกต่างของคำต่างๆเหล่านี้พอเข้าใจดังต่อไปนี้

คำว่า “มะอริฟะฮฺ” (معرفة) มีรากศัพท์เดิมจากคำว่า “อะเราะเฟฮฺ” (عرف) หมายถึง รู้
ตระหนัก คำนึง และนักวิชาการได้อธิบายคำว่า “มะอริฟะฮฺ” หมายถึง ความรู้ที่ได้มาโดยผ่าน
ประสบการณ์และการใคร่ครวญ อัล-รอฆิบ อัล-อ็ชชะฮานีย์ กล่าวว่า “ความแตกต่างระหว่าง
อัล-อิลมฺ (العلم) และ อัล-มะอริฟะฮฺ (المعرفة) คือ คำว่า “มะอริฟะฮฺ” บางครั้งจะใช้กับสิ่งที่สัมผัสได้
และบางครั้งจะใช้กับสิ่งที่สัมผัสตัวตนไม่ได้ ในขณะที่ (العلم) จะใช้กับสิ่งที่สัมผัสได้เท่านั้น และคำ
ว่า “ المعرفة ” ถูกกล่าวใช้ในสิ่งมีจริงเท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่รู้ถึงคุณลักษณะ หรือรูปลักษณะเป็นเช่นไร
ในขณะที่คำว่า “ العلم ” จะถูกกล่าวใช้ในสิ่งที่มี และต้องรู้ถึงสาเหตุที่มี ชนิดที่มี ตลอดจนรูปลักษณะ
ที่มี ดังนั้นเมื่อแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮก็ควรใช้คำว่า “ علم ” หมายถึง อัลลอฮผู้ทรงรอบรู้ ไม่
อนุญาตให้ใช้คำว่า “ عرف ” หมายถึงอัลลอฮผู้แบบผิวเผิน (ฟาติมะฮฺ อิสมาอิล, 1981 : 82)

คำว่า “ซุอูร” (شعور) มาจากรากศัพท์เดิมว่า “ชะอะเราะฮฺ” (شعر) ซึ่งหมายถึง มี
ความรู้ ตระหนัก ความรู้สึก สังเกต (Cowan , 1676 อ้างถึงใน อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต , 2549 :
32) ส่วนคำว่า ซุอูร (شعور) นั้น หมายถึง ความรู้ ความตระหนัก ความรู้สึก ความสำนึก ฯ แม้ว่า ซุ
อูร จะหมายถึงความรู้แต่คำนี้ไม่สามารถที่จะแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮได้ เพราะ ซุอูร คือความรู้

ที่ได้มาโดยผ่านประสาทสัมผัส (Encyclopedia of Islam , 1927 : 469 อ้างถึงใน อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต 2549 : 32)

คำว่า “คิริยะฮฺ” (كِرْيَا) มาจากรากศัพท์เดิมว่า “คิริยะฮฺ” (كِرْيَا) หมายถึง รู้, เรียน , ความรู้, ความตระหนัก และตามทัศนะของอัล-กอฎี อับดุลญับบารุ คำว่า “อัล-มะอริฟะฮฺ” และ คำว่า “อัล-คิริยะฮฺ” และคำว่า “อัล-อิลมฺ” ทั้งสามคำมีความหมายเดียวกัน คือ คำตอบที่สามารถทำให้หายข้องใจได้ และทำให้สบายใจกับคำตอบดังกล่าว (ฟาติมะฮฺ อิสมาอีล, 1981: 45)

คำว่า ฟะกิฮฺ (فَقِيْهٌ) มาจากรากศัพท์เดิมอยู่สองคำคือ คำว่า ฟะกิฮฺ (فَقِيْهٌ) หมายถึง รู้ , เข้าใจ , มีความฉลาด , มีความเชี่ยวชาญในกฎหมาย และที่มาจากรากศัพท์ว่า ฟะเกาะฮฺ (فَقْهٌ) จะมีความหมายว่า มีความรู้แบบผิวเผิน (บินมุสลิม ปาทานุกรม อหรับ-ไทย , ม.ป.ป. : 381)

2) ความหมายของ (علم) ความรู้ เชิงวิชาการ

จากการที่ได้ศึกษา ค้นคว้า เกี่ยวกับเรื่องวิชาการหรือความรู้ เป็นที่สังเกตว่า (علم) อัล-อิลมฺ เป็นคำที่ถูกปล่อยไว้โดยมิได้เจาะจงไปว่าเป็นวิชาการประเภทใด ส่วนใหญ่แล้วปราชญ์ทางศาสนาให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นวิชาการด้านศาสนา และวิชาการสงเคราะห์วิชาศาสนา เช่น วิชาภาษาศาสตร์ วิชาคัดลายมือ วิชาคำนวณ ดาราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ข่าวดสาร และเรื่องราวต่างๆ เป็นต้น (วารสาร สายสัมพันธ์ , ม.ป.ป. : 15) และ อัล-อิลมฺ (علم) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ที่ครอบคลุมถึงทุกๆด้านของชีวิตมนุษย์ ดังที่อุลามาอฺหรือปราชญ์มุสลิมได้นิยามคำว่า “อัล-อิลมฺ” ว่า : (มุฮัมหมัด อาลี อะบูบักร์, 1988 : 9)

“ทุกองค์ความรู้ที่มีความสอดคล้องเกี่ยวพันกับ อัล-กีตาบ และ อัล-ซุนนะฮฺ ตลอดจนขารีอะฮฺ.อิสลาม(กฎหมายอิสลาม) ถือว่าเป็นอิลมฺ “ความรู้” และความรู้ที่เข้าในกรอบของอัล-อิลมฺ เช่นกัน คือ ความรู้ที่มีประโยชน์ ที่สามารถพัฒนา และนำมนุษย์ ไปสู่ความสำเร็จได้ ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จส่วนตัวหรือส่วนรวม(ตัวบุคคล หรือสังคม)ทั้งนี้ต้องเป็นความรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อใกล้ชิดต่อพระองค์ อัลลอฮฺ(ช.บ.) ”

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น อิหม่ามมุฮัมมัด บินอับดุลวะฮาบ (2526 : 1) ได้นิยามคำว่า “อัล-อิลมฺ” (علم) ในทำนองเดียวกันว่า :

((العلم وهو معرفة الله ومعرفة نبيه ومعرفة دين الإسلام بالأدلة))

ความว่า : “ **ความรู้ คือการรู้จักอัลลอฮ์ การรู้จักท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และการรู้จักศาสนาอิสลามพร้อมด้วยหลักฐานต่างๆ** ”

จากความหมายดังกล่าว อิหม่าม อัล-เอาชาอีฮ์ ได้นิยามคำว่า “ العلم ” อัล-อิลมฺว่า “อัล-อิลมฺ หรือความรู้คือ สิ่งที่มาจากอัล-กีตาบ(อัล-กรุอาน)และสุนนะฮฺ รวมทั้งสิ่งที่มาจากสาวกของท่านนบี ﷺ สิ่งนั้นเรียกว่า อัล-อิมลฺ และสิ่งใดที่ขัดแย้งต่ออัล-กีตาบและสุนนะฮฺและไม่ได้มาจากคำกล่าวสาวกของท่านนบี ﷺ สิ่งนั้นไม่ใช่อิมลฺ(ความรู้)ในทัศนะของอิสลามแต่อย่างใด ดังกล่าวนั้น อิหม่าม อัล-เฆาะซาลี กล่าวไว้ว่า “จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ ต้องไม่ใช่การศึกษาเพื่ออำนาจเพื่อเงิน หรือเพื่อเกียรติยศชื่อเสียง หรือเพื่อแข่งขันกับผู้อื่นแต่เพื่อพระเจ้าหรือความดี อาจกล่าวอย่างสั้น ๆ ได้ว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาของอิสลามคือความดีหรืออัลลอฮฺนั่นเอง” (สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย, 2547 : 5)

ในความเห็นของ อัล-กอฎี อับดุลญับบารฺ ได้นิยามคำว่า “อัล-อิลมฺ” (العلم) ว่า “ความรู้ คือความหมายที่สามารถให้ความกระจ่างแก่ผู้รู้ได้จนทำให้เขาสามารถหยุดการค้นหาเพราะความกระจ่างอันนั้น” และตามทัศนะของอัล-กอฎี อับดุลญับบารฺ คำว่า “อัล-มะอริฟะฮฺ” (المعرفة) และ คำว่า “อัล-ดริยอะฮฺ” (الدراية) และคำว่า “อัล-อิลมฺ” (العلم) ทั้งสามคำมีความหมายเดียวกัน คือ “คำตอบที่สามารถทำให้หายข้องใจได้ และทำให้สบายใจมั่นใจกับคำตอบดังกล่าว” (อ้างถึงใน ฟาติมะฮฺ อิสมาอีล , 1981: 45)

ยูซุฟ อัล-กอรอฎอวีย์ (2000 : 52) ได้กล่าวว่า “รากฐานของคำว่าอัล-อิลมฺ(العلم) คือการรู้ซึ่งถึงความจริงพร้อมด้วยหลักฐาน โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงที่จะให้สอดคล้องกับใครหรือผู้ใด” และท่านได้อธิบายต่อไปอีกว่า ผู้ใดที่ลอกเลียนแบบจากใครคนหนึ่งโดยไร้ซึ่งเหตุผลและหลักฐาน สิ่งที่เขาได้มานั้นหาใช่ความรู้ในทัศนะของอิสลาม

นักวิชาการมุสลิมเห็นพ้องต้องกันว่า การศึกษาของอิสลามนั้น มิใช่เป็นการป้อนความรู้แต่เป็นการสอนให้เขามีศีลธรรม มีจิตวิญญาณ มีศาสตร์ การจัดการทางศีลธรรมมีความศรัทธามีความบริสุทธิ์ทั้งกายและจิตใจ ซึ่งเป้าหมายแรกและสูงสุดทางการศึกษาของอิสลาม คือการมีศีลธรรมที่บริสุทธิ์ประจำใจ (Moral Refinement) และการฝึกจิตใจให้บริสุทธิ์ (Spiritual Training)

ถึงแม้ว่า นิยามความหมายของความรู้ในอิสลามนั้นกว้างครอบคลุมทุก ๆ มิติทุก ๆ ด้านในการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ สังคม การเมือง ศาสนา และ วัฒนธรรมและอื่น ๆ อย่างไรก็ตามความรู้ในทัศนะอิสลาม เป็นความรู้ที่สมบูรณ์แบบที่ครอบคลุมทุก ๆ ชีวิตมนุษย์ และการศึกษาของอิสลามทั้งหมดต้องเกี่ยวข้องกับ 2 ประการคือ ศีลธรรมและจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นวิชาใด ครูผู้ทำการสอนต้องนำบทเรียนให้เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย 2 ประการนี้เสมอ ครูทุกคนจะต้องคำนึงถึงเป้าหมาย 2 ประการดังกล่าวเหนือสิ่งอื่นใด จริยธรรมทางศาสนาคืออุดมการณ์ จริยธรรมอันสมบูรณ์แบบและลักษณะนิสัยอันดีงาม คือรากฐานการศึกษาหาความรู้ของอิสลาม (วารสารสายสัมพันธ์ , ม.ป.ป. :15 และ สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย , 2547 : 5)

อีกประการหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจ คือ อิลมฺ หรือความรู้ที่อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมศึกษาเกี่ยวกับภาษาของเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ นั้น เป็นการศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอื่นๆ ซึ่งผู้ศึกษาจะให้เชี่ยวชาญในสาขานั้นได้ แต่ มุฮัมหมัด อาลี อะบูบาคร์ (1988 : 70) ได้มองว่า “ความรู้เกี่ยวกับสังคม ความเป็นอยู่ของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมและประเทศทั้งหลายนั้นมันเป็นความรู้ที่สมบูรณ์แบบอยู่แล้วตาม(ซารีอะฮฺ)บทบัญญัติอิสลาม และไม่จำเป็นสำหรับประชาชาติอิสลามที่จะศึกษาความรู้ประเภทนี้จากชนชาติอื่น เพราะบทบัญญัติอิสลามนั้นมันสมบูรณ์อยู่แล้วสำหรับมุสลิมที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างมีความสุขได้ในทุก ๆ สถานที่และทุก ๆ สถานการณ์ อันเนื่องจากบทบัญญัติอิสลามเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์”

จากความหมายของคำว่า “อัล-อิลมฺ” (علم) ความรู้ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่าความรู้ทั้งหมดทุกสาขาวิชา ไม่ว่าที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติหรือเรื่องศาสนาก็ตาม ย่อมเป็นเครื่องจัดความโง่เขลาของมนุษย์ได้

ปรัชญาการศึกษาจะไม่สมบูรณ์หากปราศจากหลักการที่เป็นพื้นฐานต่อความรู้ของมนุษย์ ส่วนหนึ่งของหลักการที่อาจมีอยู่ในปรัชญาการศึกษาอิสลามในความรู้ของมนุษย์นั่นคือ

ต้องเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งในจุดประสงค์หลักของปัจเจกบุคคลและสังคมนั่นคือเพื่อสร้างสรรค์สังคม ความรู้มีความสำคัญที่เปรียบเสมือนเครื่องมือหนึ่งที่น่าไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและยกระดับชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคม และยังเป็นก้าวแรกของการเดินทางที่รวดเร็วและจุดขึ้นที่ต้องการของปัจเจกบุคคลและนำไปสู่การฟื้นฟูประชาชาติเทคโนโลยี

ด้วยสาเหตุนี้เอง อิสลามจึงยกฐานะของความรู้และผู้ที่มีความรู้สูงส่ง อัลลอฮฺได้ตรัสว่า :

﴿...يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

دَرَجَاتٍ...﴾

(المجادلة / 11)

ความว่า : “...อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้ที่ศรัทธาในหมู่พวกเขาและบรรดาผู้ที่ได้รับความรู้หลายชั้น...”

(อัล-นุญาคิลละฮฺ : 11)

ต้องเชื่อว่าความรู้ของมนุษย์มีความแตกต่างและการประเมินค่าของรู้นั้นก็ขึ้นอยู่กับความพอใจ เหตุผล หรือเป้าหมายของตนเองเป็นสำคัญ ความรู้ที่สำคัญอันดับแรกและจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ไม่ว่าเขาจะเป็นใคร อยู่ที่ไหน คือความรู้ในการรู้จักอัลลอฮ์(พระเจ้าผู้สร้าง) ความรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติชะลาต หะรอม และความรู้เกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อม สังคม เป็นต้น

ต้องเชื่ออีกว่าความรู้ของมนุษย์ได้รับมาด้วยหลายวิธีการ เช่น ประสบการณ์ตรง การสังเกต การใช้ความคิด การวิจัยทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง การอ่านและวิเคราะห์จากงานเขียนของคนยุคก่อนๆ และความรู้ที่ได้รับมาโดยการประทานจากอัลลอฮ์นั่นคือวิวรรณ์ที่ถูกประทานแก่ศาสนทูตของพระองค์

มีความเชื่อว่าความรู้ที่เที่ยงแท้ที่สุด คือ ความเชื่อมั่นที่แข็งแกร่งและจิตใจอ่อนนุ่มต่อความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์และผู้ทรงความรู้ที่กว้างขวาง ทั้งหมดนี้คือปัจจัยและเงื่อนไขความรู้ที่ดีในอิสลาม

2.2.2.3 แหล่งที่มาของความรู้ในอิสลาม

เป็นที่ประจักษ์แก่มุสลิมทุกคนว่า ความรู้หรือการศึกษาในอิสลามนั้นมีที่มาที่ไปจากสองแหล่ง คือ อัล-กรูอาน และสุนนะห์ของท่านนบี ﷺ แหล่งที่มาของความรู้ในศาสนาอิสลามอันดับแรก คือ อัล-กรูอาน และอัล-กรูอาน คือจิตวิญญาณของการศึกษาในอิสลามและเป็นแหล่งกำเนิดของการศึกษาที่บริสุทธิ์ ซึ่งกาลเวลาไม่สามารถทำให้ความรู้แห่งอิสลามเปลี่ยนแปลงหรือเปราะเปื้อนเลอะเลือนไปได้

เมื่ออัล-กรูอานเป็นแหล่งที่มาอันดับแรกของการศึกษาในอิสลาม สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ นั้นก็เป็นแหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลามอันดับสองรองลงมาจากอัล-กรูอาน ซึ่งเป็นตัวที่ทำให้ที่มาอันดับแรกสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น (ซัยน์ มุฮัมมัด ซาฮาคะฮ์ , มปป. : 4-6)

นักปราชญ์มุสลิมหลายท่านและสำนักคิดอิสลามหลายสำนักที่อ้างว่า ความรู้นั้น เกิดจากความคิดและสติปัญญา โดยเฉพาะแนวคิดของ “มูตาซลิฮะฮ.” ที่ได้ให้ทัศนะว่า “ทั้งวะหยู และปัญญาเป็นที่มาของความรู้ ด้วยเหตุนี้ทั้งสองจะต้องไม่ขัดแย้งกัน และถ้าเห็นว่าขัดแย้งกัน จะต้องหาทางปรับเพื่อให้เข้ากับปัญญา”

ในขณะที่เดียวกันกลุ่ม “อัสซอริยะฮฺ” ถือว่าคำสอนกลุ่มมูตาซลิฮะฮฺเป็นเรื่องที่หลงผิด กลุ่มนี้มีทัศนะว่า “คำสอนของอิสลามนั้นจะต้องยอมรับ โดยไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับปัญญา และไม่ต้องมีคำถามว่าทำไมและเหตุใด” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2537 :10-11)

จากทัศนะที่แย้งกันระหว่าง อัล-อัสซอริยะฮฺและกลุ่มมูตาซลิฮะฮฺ ต่อมาได้รับการคลี่คลาย ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการประนีประนอมระหว่างทั้งสองทัศนะนี้ คือ อิหม่าม อัล-ฆะมาลี ท่านมีทัศนะเป็นกลาง และได้จัดระดับของความรู้ดังต่อไปนี้ : (อิบราฮีม ณรงค์รักษา เขต 2546 : 47)

- 1) ความรู้ของคนทั่วไป เป็นความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัสหรือประสบการณ์ และจากการบอกเล่าของผู้รู้
- 2) ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ โดยไม่ยอมรับว่าสิ่งนั้นถูกต้อง นอกจากได้หาข้อพิสูจน์โดยสมเหตุสมผล
- 3) ความรู้ที่ลึกลับ เป็นความรู้ที่บรรลุได้โดยการฝึกฝนที่ยาวนาน และสิ้นสุดลงเมื่อค้นพบความจริง

ดังนั้นอิสลามจึงไม่ได้ปฏิเสธการใช้สติปัญญาโดยสิ้นเชิง แต่สติปัญญานั้นต้องอยู่ในกรอบทางนำของพระเจ้า มิเช่นนั้นแล้ว ปัญญาที่ไร้ซึ่งทางนำจะพาเขาไปในหนทางที่ผิดที่ไร้จุดมุ่งหมายและสูญเปล่า เพราะแท้จริงแล้วพลังความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่ความสำเร็จได้ ดังอาเยฮฺที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيْمَا إِن مَّكَّنَّاكُمْ فِيْهِ
وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَرًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا
أَبْصَرُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٦﴾﴾

(الأحقاف / 26)

ความว่า “และโดยแน่นอนเราได้ตั้งหลักแหล่งที่มั่นคงแก่พวกเขา โดยที่เราไม่ได้ตั้งหลักแหล่งที่มั่นคงแก่พวกเขาในนั้น และเราได้ทำให้พวกเขามีหูมีตาและมีหัวใจ แต่ว่าหูของพวกเขาและหัวใจของพวกเขาไม่ได้อำนวยประโยชน์อันใดแก่พวกเขา โดยที่พวกเขาปฏิเสธสัญญาณต่างๆ ของอัลลอฮฺ. และสิ่งที่พวกเขาได้เคยเยาะเย้ยไว้ นั่นก็ห้อมล้อมเขา”

(อัล-อะหฺกอฟ : 26)

อะบู บะกัร อัล-ญะซาอิร กล่าวว่า สติปัญญาเพียงลำพังไม่สามารถนำมนุษย์ไปสู่ความรู้ที่แท้จริงได้ นอกจากต้องควบคู่กันไปด้วยแสงสว่างที่มาจากทางนำแห่งพระเจ้า ซึ่งหากผู้ใดที่มีความเห็นเป็นอย่างอื่นดังที่กล่าวมานี้ แท้จริงเขาเป็นผู้ที่หลงทางและสับสนในตัวเองเป็นอย่างยิ่ง

แต่บทสรุปที่น่าประทับใจ ของนักปราชญ์มุสลิมที่โด่งดัง อิหม่าม อัล-ฆอสาลี ท่านได้เปรียบเทียบสติปัญญาที่บริสุทธิ์เสมือนกับดวงตาที่ดี ที่สามารถมองเห็นได้ (ไม่บอด) ในขณะที่จะฮยุ(หรือทางนำจากพระเจ้า) นั้นเปรียบเสมือนแสงสว่าง ที่เจิดจ้า สว่างไสวในทุกที่ๆมันปรากฏอยู่ ท่านอธิบายอีกว่า ดวงตาที่ดี ดวงตาที่สมบูรณ์ทุกอย่าง แม้มันจะมองเห็นอะไรได้ แต่มันก็ไม่สามารถจะมองเห็นสิ่งนั้นอย่างชัดเจนได้ หากมันมองอยู่ในที่มืดโดยไม่มีแสงสว่างอยู่เลย เช่นเดียวกันหากมนุษย์ไม่รู้จักคิดไม่ได้ใช้สติปัญญาในการใคร่ครวญอะไรเลย แน่แน่นอนอิหม่ามหรือการศรัทธาของเขาจะไม่เกิดประโยชน์ที่สูงที่สุดได้ เพราะผู้ที่มองเห็นแต่ปิดหูปิดตาไม่ยอมมองอะไรเลย แม้จะมีแสงสว่างอยู่ตรงหน้าเขาสักเพียงใด ก็ไม่มีประโยชน์อะไรสำหรับเขาเลย (ญุมอะฮ์ อามีน อับดุลอาซีซ , 1990 : 314)

จากทัศนะต่างๆ ที่กล่าวมา ผู้เขียนเห็นว่าแหล่งที่มาของความรู้ในอิสลามนั้น อันดับแรกคือมาจากอัล-ฆะบ์ร(الخبر) หมายถึง “คำบอกกล่าว” คือคำบอกกล่าวจากพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งอัลกุรอานได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของบทบาท อัล-ฆะบ์ร ในการได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริง (ฟาติมะฮฺ อิสมาอีล 1981 : 87)

และอัลกุรอานยังได้ระบุว่า ความรู้ ที่มนุษย์ได้มานั้นพระองค์อัลลอฮฺเป็นผู้ทรงสอนมนุษย์ด้วยซีฟัต(คุณลักษณะ)อันรอบรู้(العليم)ของพระองค์เอง ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۖ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

(العلق / 4-5)

ความว่า: “อัลลอฮ์ ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ใน
สิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัล-อะลัก : 4-5)

และอีกอายะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي
بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾﴾

(البقرة / 31)

ความว่า : “ และพระองค์ทรงสอนอาดัมให้รู้บรรดาชื่อทั้งหมด
(ของสรรพสิ่งทั้งหลาย) หลังจากนั้นทรงเสนอสิ่งเหล่านั้นแก่
บรรดามลาอิกะฮ์และตรัสว่า พวกเจ้าจงแจ้งข้าเถิด ถึงบรรดาชื่อ
ของสิ่งเหล่านี้ หากพวกเจ้าเป็นผู้สัตย์จริง ”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 31)

และยิ่งไปกว่านั้น มุสลิมทุกคนต้องศรัทธาว่า ความรู้นั้นมาจากพระองค์อัลลอฮ์
เพราะพระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾﴾

(البقرة / 85)

ความว่า: “และเรามีได้ให้ความรู้แก่พวกท่าน(มนุษย์) นอกจาก
ความรู้อันน้อยนิด ”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 85)

คัมภีร์อัล-ฆะบ์ร ถือเป็นแหล่งที่มาหรือต้นกำเนิดแห่งความรู้อันดับแรกในทัศนะ
ของอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นอัล-ฆะบ์ร(คำบอกกล่าว) ที่มาจากพระเจ้าคือ (อัล-กูรออัน) หรือจากหะดีษ

สุนนะฮ์ของท่านศาสดา ﷺ เพราะทั้งสองเป็นแหล่งความรู้ที่ถูกประทานมายังพระเจ้า ดังอายะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ

﴿قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾﴾

(الشعراء / 192-194)

ความว่า : “และแท้จริงมัน (อัลกุรอาน) เป็นการประทานมา ของพระเจ้าแห่งสากลโลก อีรรูฮ์ ผู้ซื่อสัตย์ ได้นำมา ยังหัวใจของเจ้า เพื่อเจ้าจักได้เป็นผู้ตักเตือน”

(อัล-ซูอารอฮ์ : 192-194)

และคำยืนยันจากอัล-กุรอานถึงคำบอกกล่าวของท่านนบี ﷺ ว่าเป็นวะหฺยูจากพระองค์อัลลอฮ์โดยพระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾﴾

(النجم / 3-4)

ความว่า “และเขา(มุฮัมมัด)มิได้พูดตามอารมณ์ สิ่งที่เขาพูดนั้น มิใช่อื่นใดนอกจากเป็นวะหฺยูที่ถูกประทานลงมา”

(อัล-นัจญุม : 3-4)

ดังนั้นความรู้ที่เป็นอมตะในอิสลามคือความรู้ที่ถูกประทานมาจากพระเจ้า หรือที่เรียกกันว่า “ الخبر ” (อัล-ฆะบรฺ) ซึ่ง อัล-ฆอบรฺนั้นหมายรวมไปถึงอัล-สุนนะฮ์ด้วย

2.2.2.4 วิธีการที่จะได้มาซึ่งความรู้

เมื่อ อัล-ฆะบรฺ เป็นแหล่งที่มาแห่งความรู้อันดับแรกในทัศนะอิสลาม แหล่งความรู้อันดับที่สองก็คือ อัล-อากุล (العقل) หมายถึงสติปัญญา และอัล-กัลบ (القلب) หมายถึงหัวใจ ซึ่งทั้งสติ ปัญญาและจิตใจนั้นเป็นหลักแห่งเหตุผล กล่าวคือเป็นวิธีการได้มาซึ่งความรู้ด้วยหลักของเหตุผล ที่ผ่านกระบวนการคิด พิจารณา ไคร่ครวญ และไตร่ตรอง ซึ่งหากเราได้ศึกษาตีฟชีร

อัล-กุรอานจะพบว่า พระองค์อัลลอฮ์ได้ดำรัส เชิญชวนและชี้นำมนุษยชาติไปสู่ (العلم) ซึ่งมีกว่า 900 แห่ง ใน อัล-กุรอาน โดยการให้มนุษย์ใช้กระบวนการของเหตุผล ซึ่งในอัล-กุรอาน พระองค์อัลลอฮ์ได้เชิญชวนให้ใช้ความคิด แต่ลักษณะที่แตกต่างกัน อย่างเช่น (ฟาติมะฮ์ อิสมาอีล 1981: 66-71)

1) อัล-นะซอร์ (النظر) แปลว่า มอง, สังเกต, พิจารณา อายุขัยอัล-กุรอานที่เรียกร่องเชิญชวนสู่ อัล-นะซอร์ การมอง มี 129 อายุขัย

2) อัล-ตะบซัวร์ (التبصر) แปลว่า มองเห็น การมองเห็นคือหน้าที่หนึ่งของสมอง สติปัญญา ซึ่งอัล-กุรอานได้เชิญชวนและชี้นำ สู่อัล-ตะบซัวร์ มี 148 อายุขัย

3) อัล-ตะคัฎบัวร์ (التدبر) แปลว่า พิจารณาใคร่ครวญ อายุขัย อัล-กุรอานที่เชิญชวนสู่ อัล-ตะคัฎบัวร์ มีเพียง 4 อายุขัย

4) อัล-ตะฟีกูร (التفكر) แปลว่า คิด, สะท้อน, พิจารณา การเรียกร่องสู่ ตะฟีกูร ในอัล-กุรอานมี 16 อายุขัย

5) อัล-ตะซัฎกูร (التذكر) แปลว่า รำลึก, คิด, นึก, ทบทวน อัล-กุรอานได้เรียกร่องชี้นำสู่ อัล-ตะซัฎกูร มี 269 อายุขัย

6) อัล-อิอฺติบ้าร (الاعتبار) แปลว่า การพิจารณา, การตั้งข้อสังเกต, เตือนสติ อัล-กุรอานได้เรียกร่องและชี้นำสู่ อัล-อิอฺติบ้าร ทั้งหมด 7 อายุขัย

7) อัล-ตะฟีกูซ (التفقه) แปลว่า การศึกษา การทำความเข้าใจ ซึ่งอัล-กุรอานได้เชิญชวนสู่อัล-ตะฟีกูซ การศึกษา และการทำความเข้าใจ มี 20 ครั้ง และในแต่ละคำที่กล่าวมาจะใช้สำนวนที่แตกต่างกัน มันขึ้นอยู่กับระดับของความรู้ต่างๆ ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้คงจะได้นำเสนอในโอกาสต่อไป อินชาอัลลอฮ์

วิธีการทั้งหลายนั้นเป็นหน้าที่และกระบวนการทำงานของ อัล-อักลฺ (สติปัญญา) และอัล-ก้อลบุ (จิตใจ) เข้าด้วยกันและไปผนวกกับผัสสะ (الحواس) (ฟาติมะฮ์ อิสมาอีล, 1981 : 85) กล่าวคือ เมื่อผัสสะไปสัมผัสหรือกระทบกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด สติปัญญาและจิตใจก็จะบอกว่า สิ่งนั้นคืออะไร ทำไมมันได้เกิดขึ้นอย่างนั้น เป็นต้น เพราะลำพังประสาทสัมผัสอย่างเดียวที่ปราศจากสติปัญญาและจิตใจจะไม่สามารถที่จะรับรู้อะไรได้ ดังเช่นคนที่ไม่มีสติ คนบ้า คนเสียสติ ถึงแม้จะให้เห็น จะได้ยิน จะได้สัมผัสอะไรหลายๆอย่าง แต่ความรู้ก็ไม่เกิดขึ้น ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَعِذُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ
رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ﴾

(التوبة / 93)

ความว่า : “แท้จริงทางที่จะกล่าวโทษได้นั้นก็เพียงแต่บรรดาผู้ที่
ขออนุญาตต่อเจ้าทั้ง ๆ ที่พวกเขาเป็นผู้มั่งมี ซึ่งยินดีที่จะอยู่
ร่วมกับบรรดาผู้ที่อยู่เบื้องหลัง และอัลลอฮ์ได้ทรงประทับตรา
บนหัวใจของพวกเขาแล้วดังนั้นพวกเขาจึงไม่รู้อะไร”

(อัล-เตาบะฮ์ : 93)

อายะฮ์ดังกล่าวบอกชัดเจนว่า สาเหตุที่พวกปฏิเสธไม่รับรู้อะไรเลย เพราะหัวใจ
ของพวกเขาถูกประทับตรา คือหัวใจไม่ทำงาน

และอีกอายะฮ์หนึ่งพระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ
شَهِيدٌ﴾

(37 / ق)

ความว่า “แท้จริงในกรณนั้น(การลงโทษของพระเจ้าต่อผู้ปฏิเสธ)
แน่นอนย่อมเป็นข้อตักเตือนแก่ผู้ที่มีหัวใจหรือรับฟังโดยที่เขามี
ความตั้งใจจริง”

(กอฟ : 37)

มีหัวใจที่รับฟังข้อตักเตือนแล้วนำไปคิดพิจารณาเพื่อความเข้าใจและจะเกิดเป็น
ความรู้ในที่สุด

สองอายะฮ์ที่เสนอมานี้เป็นตัวอย่งเพื่อยืนยันว่าประสาทสัมผัสสรวมกับหัวใจและ
สติปัญญาเป็นเหตุให้เกิดความรู้ เพราะคนที่ไม่รับรู้และไม่ได้รับบทเรียนหาใช่เพราะไม่ได้ยินได้ฟัง

หากแต่เขาไม่ได้ใช้สติปัญญา คิด พิจารณา และหัวใจของพวกเขาถูกประทับตรา อันเนื่องจากความหยิ่งยโสโอหังของเขาเอง ดังนั้นอิสลามจึงกำชับให้มุสลิมรู้จักคิด พิจารณา ตรึกตรอง ในสิ่งที่ปรากฏหรือพบเจอ เพื่อสิ่งนั้นจะกลายเป็นความรู้ใหม่สำหรับเรา

2.2.2.5 ประเภทของความรู้ในทัศนะของอิสลาม

จากการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ในทัศนะอิสลามพบว่าการจำแนกศาสตร์ของปราชญ์มุสลิมนั้นมากมายหลายทัศนะ ซึ่งอาจสรุปเพื่อเป็นตัวอย่างในบางทัศนะที่น่าสนใจดังต่อไปนี้(อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต,2546:46-80)

อัลกินดี (الكندي) ได้จำแนกศาสตร์ต่าง ๆ เป็นสองประเภท คือศาสตร์แห่งทฤษฎี และศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ศาสตร์แห่งทฤษฎีประกอบด้วยวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ อภิปรัชญา ฯ ส่วนศาสตร์แห่งการปฏิบัติประกอบด้วยวิชาอัลลาค (จริยศาสตร์) การบริหารบ้าน การบริหารเมือง(Langgulung,1986:14)

อิบนุ ซีนาน (ابن سينا) ได้จำแนกศาสตร์เป็นสองประเภทคือศาสตร์ที่เป็นนิรันดร์ (นิรันดร์ศาสตร์) และศาสตร์ชั่วคราว นิรันดร์ศาสตร์จะแยกเป็นสองชนิดคือ ศาสตร์ที่เป็นเป้าหมาย และศาสตร์ที่เป็นเครื่องมือสำหรับวิชาตรรกศาสตร์ ศาสตร์ที่เป็นเป้าหมายจะแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ศาสตร์แห่งทฤษฎี และศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ศาสตร์แห่งทฤษฎีประกอบด้วยวิชาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาอภิปรัชญา วิชาที่ว่าด้วยจักรวาล ศาสตร์แห่งการปฏิบัติประกอบด้วยวิชาอัลลาค (จริยศาสตร์) วิชาการบริหารบ้าน วิชาการบริหารเมือง วิชาชะรีอะฮ์ เป็นต้น(Langgulung,1986:15)

อัล เฆาะซาลี (الغزالي) ได้จำแนกศาสตร์ต่าง ๆ ออกเป็นสี่ระบบ ระบบที่ได้รับ ความนิยมกว้างขวางคือการจำแนกศาสตร์ออกเป็นสองประเภท ได้แก่ศาสตร์ที่เป็นชะรียะฮ์และอักษิยะฮ์

ศาสตร์ชะรียะฮ์ประกอบด้วย

- 1) ศาสตร์ที่เป็นรากฐาน ได้แก่ วิชาเตฮิค วิชาชีวะประวัติของบรรดาศาสนา เป็นต้น
- 2) ศาสตร์ที่เป็นสาขา ได้แก่ วิชาอัลลาค วิชาเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

ศาสตร์อักษิยะฮ์ประกอบด้วย

- 1) คณิตศาสตร์ ได้แก่ เลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ ดนตรี
- 2) ตรรกศาสตร์
- 3) ฟิสิกส์ หรือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

4) อภิปรัชญา ได้แก่ปรัชญาที่ว่าด้วยความเป็นอยู่ของมนุษย์ และปรัชญาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับจักรวาล

อิบนุ คอลดูน (ابن خلدون) ได้จำแนกศาสตร์เป็น 2 ชนิด

1) นักลิยะฮ (عقليّ) ศาสตร์ประเภทนี้เป็นศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ และข้อปฏิบัติทางศาสนา เช่น วิชาอัลกุรอาน หะดีษ ศาสนบัญญัติ เตาฮีด เป็นต้น

2) อักลิยะฮ (عقلية) เป็นวิชาที่ได้มาจากการใช้ความคิด ได้แก่ วิชาการเกษตร เรขาคณิต ธรณีวิทยา เป็นต้น

การจำแนกศาสตร์ตามที่เสนอของอิบนุ คอลดูนนั้นมีความคล้ายคลึงกับการจำแนกศาสตร์ของอัลเมฆะซาลีที่จำแนกศาสตร์เป็นอูลุม อัล-ซรัอียะฮ (علوم الشرعية) และอูลุม อัล-อักลิยะฮ (علوم العقلية)

มูตาสิละฮ (المعتزلة) ได้จำแนกศาสตร์ออกเป็นสองสาขาหลักคือ

1) ความรู้ของโลกภายนอก คือความรู้ของโลกภายนอกเป็นความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัส

2) ความรู้ที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ ส่วนความรู้ประเภทนี้จะเป็นความรู้ที่อยู่เหนือประสาทสัมผัสของมนุษย์ มูตาสิละฮ เชื่อว่าความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัสเป็นความรู้พื้นฐานที่จะนำมาซึ่งความรู้แห่งเหตุผล เขายังเชื่ออีกว่าความรู้จะได้มาอย่างช้า ๆ และได้มาจากการแสวงหามากกว่าจะได้มาโดยสัญชาตญาณ

อัลกอบิซี (القاسبي) ได้จำแนกศาสตร์ออกเป็นสองประเภท คือ

1) ศาสตร์ที่เป็นแกน

1.1) อัล กุรอาน

1.2) ฟิกฮ

1.3) อัลลาฮ

1.4) การเขียน สะกด อ่านอัลกุรอาน

2) ศาสตร์ที่ไม่ใช่แกน ได้แก่ ศาสตร์ต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากวิชาแกน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ตรีนิพนธ์ เป็นต้น

การจำแนกศาสตร์ในทัศนะของอัล-ซรัญญี

ท่านได้จำแนกศาสตร์ออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) ศาสตร์ที่มีความจำเป็นสำหรับทุกคน

2) ศาสตร์ที่มีความจำเป็นสำหรับบางคน

3) ศาสตร์ที่ไม่พึงประสงค์และเป็นโทษ

จากการจำแนกศาสตร์ดังกล่าวท่านได้เสนอไว้ว่ารัฐต้องจัดการศึกษาโดยกำหนดให้ความรู้ประเภทแรกเป็นวิชาบังคับสำหรับทุกคน ส่วนวิชาประเภทที่สองให้บังคับสำหรับบางคนและไม่ควรให้มีการศึกษาศาสตร์ประเภทที่สาม อันได้แก่ วิชาไสยศาสตร์ เป็นต้น ในอีกแง่หนึ่งเราสามารถที่จะกล่าวได้ว่า อัล-ซรรูญีได้จำแนกศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท คือ วิชาศาสนาและวิชาทางโลก วิชาศาสนาในทัศนะของท่านได้แก่ วิชากูรอาน หะดีษ ฟิถฮ อิลมุกะลามและจริยศาสตร์ เป็นต้น ส่วนวิชาการทางโลก ได้แก่ วิชาพาณิชยกรรม เกษตรกรรม ศิลปะ ปรัชญา ตรรกวิทยา ดาราศาสตร์ เป็นต้น การจำแนกศาสตร์ดังกล่าวนี้ท่านได้เสนอให้วิชาอัลกูรอานและหะดีษเป็นวิชาบังคับ ส่วนวิชาอื่น ๆ ที่เหลือเป็นวิชาเลือก (Alavi, 1988 : 65-66)

การประชุมเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามของโลกมุสลิมที่จัดขึ้นครั้งแรกที่เมืองจิดดะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบียในปี ค.ศ.1977 ได้จำแนกศาสตร์เป็นสองประเภทดังต่อไปนี้

1) นิรันตรศาสตร์หรือศาสตร์ที่ได้รับจากการวะหฺยู (วิวรณ์) ศาสตร์ประเภทนี้เป็นศาสตร์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และวางอยู่บนพื้นฐานของวะหฺยูที่ได้ปรากฏในคัมภีร์อัลกูรอานและอัล-สุนนะฮฺ โดยมีภาษาอาหรับเป็นกุญแจหลักที่จะเข้าใจศาสตร์ประเภทนี้ ศาสตร์ดังกล่าวประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ :

1.1) อัลกูรอาน

1.1.1) กิรออะฮฺ (การอ่านอัลกูรอาน) , หัฟซฺ (การท่องจำอัลกูรอาน) , ตัฟซีร (การอธิบายอัลกูรอาน)

1.1.2) สุนนะฮฺ แบบฉบับของท่านศาสดา ﷺ

1.1.3) ลีเราะฮฺ อัล-นะบะวี วา อัล-เศาะหาบะฮฺ (อัตชีวประวัติของท่านศาสดา ﷺ และเศาะหาบะฮฺ)

1.1.4) เคาฮีด

1.1.5) อูซูลุลฟิถ และศาสนบัญญัติ

1.1.6) ภาษาอัลกูรอาน

2.2) วิชาเสริม

2.2.1) อภิปรัชญาอิสลาม

2.2.2) ศาสนาเปรียบเทียบ

2.2.3) วัฒนธรรมอิสลาม

2) ศาสตร์ที่ได้จากการแสวงหา ศาสตร์ประเภทนี้ได้มาจากการแสวงหาของมนุษย์ มนุษย์จะบรรลุซึ่งศาสตร์ดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางสติปัญญา ความ

เพียรพยายาม เป็นต้น ศาสตร์ประเภทนี้ประกอบด้วยศาสตร์แห่งจินตนาการ ศาสตร์แห่งสติปัญญา ศาสตร์บริสุทธิ ศาสตร์ประยุกต์ และศาสตร์แห่งการปฏิบัติ

2.1) ศาสตร์แห่งจินตนาการ ได้แก่ วิชาศิลปะและออกแบบ ภาษาต่าง ๆ
วรรณคดี

2.2) ศาสตร์แห่งสติปัญญา ได้แก่ วิชาสังคมศึกษา ปรัชญา การศึกษา
เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมอิสลาม เป็นต้น

2.3) ศาสตร์บริสุทธิ ได้แก่ คณิตศาสตร์ สถิติ ฟิสิกส์ เคมี เป็นต้น

2.4) ศาสตร์ประยุกต์ ได้แก่ วิศวกรรมศาสตร์ เวชกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์
 เป็นต้น

2.5) ศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ได้แก่ พาณิชยศาสตร์ บริหาร บรรณารักษศาสตร์
 เป็นต้น (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 55-58)

เมื่อเราได้ศึกษาถึงการจำแนกศาสตร์ของนักปราชญ์มุสลิมแล้ว ทำให้เราเข้าใจได้
ว่าความรู้หรือศาสตร์นั้นมีมากมายหลากหลายประเภท ทั้งนี้อุละมาอู(นักปราชญ์มุสลิม)ก็ได้จำแนก
ศาสตร์หรือความรู้แต่ละประเภทว่าควรแก่การเรียนรู้มากน้อยแค่ไหนของความรู้นั้นๆดังต่อไปนี้

1) ความรู้ที่อิสลามกำชับและส่งเสริมให้มนุษย์ศึกษาและเข้าใจ ความรู้ประเภทนี้
คือความรู้ที่มีประโยชน์ที่สามารถจะนำพาซึ่งความสำเร็จแก่ผู้เรียนได้ ไม่ว่าจะเป็ความรู้ที่จะนำพา
ซึ่งความสำเร็จทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม เช่น ประวัติศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ เกษตรศาสตร์
เคมี ฯลฯ

2) ความรู้ที่อุละมาอู(นักปราชญ์มุสลิม)มีความเห็นที่แตกต่างกันว่าควรแก่
การศึกษาหรือไม่ คือความรู้ที่เกี่ยวกับอิลมฺ-มันติก (ตรรกศาสตร์) แต่นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า
ตรรกศาสตร์อนุญาตให้มุสลิมศึกษาได้หากมีความประสงค์อย่างเดียวคือการศึกษาเพื่อเรียนรู้

3) ความรู้ที่อุละมาอู(นักปราชญ์มุสลิม) เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นความรู้ที่หะรอหม ไม่
อนุญาตให้ศึกษาเรียนรู้เพราะมันเป็นความรู้ที่ไม่มีประโยชน์แก่มุสลิมแต่อย่างใด ความรู้ดังกล่าวคือ
ความรู้ประเภทไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา ดูหมอดูดวง หรือหมอผี เป็นต้น

อิหม่ามอัล-ฆะมาลีย์ก็ได้กล่าวเพิ่มเติมในทำนองเดียวกันว่า“ความรู้นั้นมี 3
ประเภท คือ :

1) ความรู้ที่น่าตำหนิและรังเกียจยิ่ง ไม่ว่าจะมันจะมีมากหรือน้อยก็ตาม ความรู้
ประเภทนี้ คือความรู้ที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา หมอผี หรือมายากล เป็นต้น

2) ความรู้ที่น่าชื่นชมและน่ายินดี ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม กล่าวคือความรู้ที่ทำให้รู้จักอัลลอฮ์ คุณลักษณะของอัลลอฮ์ สรรพสิ่งต่างๆที่อัลลอฮ์ได้ทรงสร้างขึ้น ตลอดจนความรู้ที่สามารถเข้าใจถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของอัลลอฮ์ที่ได้ทรงสร้าง โลกนี้ขึ้นมา

3) ความรู้ที่ไม่น่าชื่นชมและไม่น่ายินดีมากนัก หากมันเลวขอบเขตหรือรู้มากเกินไปนอกเสียจากที่เราทำได้แต่ในขอบเขตที่พอดีพอเหมาะ ความรู้ประเภทนี้คือความรู้ที่เกี่ยวกับทางโลกคุณา (ญุมอะฮ์ อามีน อับดุลอาซีซ 1990 : 151)

อย่างไรก็ตามความรู้หรือศาสตร์ที่ได้จำแนกมาทั้งหมดนั้น ไม่ว่าจะเป็ความรู้ทางโลกหรือทางธรรม ไม่ว่าจะเป็ความรู้ที่ควรแก่การศึกษาเล่าเรียนหรือไม่ก็ตาม แต่ความรู้ทั้งหมดก็คงจะได้มาจากสองประเภทคือ:

1) ความรู้ที่ได้จากการประทาน (Perenial Knowledge) ได้แก่ ะหฺญู ความรู้ประเภทนี้เป็ความรู้ที่แท้จริงและเป็ความรู้ที่มีสถานภาพที่สูงที่สุด ความรู้ใดๆที่ขัดแย้งกับความรู้ประเภทนี้จะถือว่าโมฆะและเป็นเท็จ ผู้ที่จะได้รับความรู้ประเภทนี้คือบรรดาเราะซูลและอัมบียาอ์ (บรรดาศาป))

2) ความรู้ที่ได้จากการแสวงหา (Acquired Knowledge) เช่น ความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัส ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ความรู้ที่ได้จากการทดลอง ความรู้ประเภทนี้เราต้องแสวงหา ดังนั้นมนุษย์จะมีความรู้ประเภทนี้ต่างกันและขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยเช่น ความเพียรพยายาม สมรรถภาพทางสติปัญญาเป็นต้น(วารสารวิทยาลัยอิสลามศึกษา)

สองประเภทดังกล่าวนี้อาจจะจำแนกโดยค่านึงถึงแหล่งที่มาของความรู้ดังที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้นคือ อัล-ฆอบร์(الخبر)คำบอกกล่าว และ อัล-อักลฺ วา อัล-ก้อลบล(العقل والقلب) สติปัญญาและหัวใจบวกกับประสาทสัมผัสทั้งห้า(الحواس)เมื่อทำหน้าที่เข้าด้วยกัน

2.2.2.6 ความประเสริฐของความรู้

ความรู้เป็สิ่งที่สำคัญ พระองค์อัลลอฮ์ได้บัญชาให้ศาสดาของพระองค์เป็แบบอย่างในการขอคฺออฺเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่มากมาย เพราะการที่มนุษย์ได้ศึกษาความรู้เพียงแค่วันหนึ่งชั่วโมง ย่อมคิดว่าการที่เขาขอคฺออฺเป็เวลาหกสิบปี ด้วยเหตุนี้เอง ท่านได้กำชับให้ผู้ที่ศรัทธาทุกคนศึกษาหาความรู้ (Nurcholish Madjid , 1989 : 16-17 , ผู้แปล Hasan Basari)

อิสลามเป็ศาสนาแห่งความรู้และแสงสว่าง อิสลามมิใช่ศาสนาที่โง่เขลาและมีคฺมน หากเราได้ศึกษาความหมายและอรรถาธิบายอัล-กรุอานจะพบว่าอัล-กรุอานได้เรียกร่องเข็ญชวณและชี้นำมนุษย์สู่อัล-อิลมฺ(العلم)ความรู้ ความเข้าใจ มากกว่า 900 แห่ง ในอัลกรุอาน(ฟาติมะฮ์ อิศมาอีล 1981 : 80) และเป็ที่ประจักษ์แก่มุสลิมทุกคนว่าอาอะฮฺแรกที่ถูกประทานลงมาจาก

ฟากฟ้าสู่โลกมนุษย์เป็นการเรียกร้องเชิญชวนสู่ ความรู้ กล่าวคือบทบัญญัติอิสลามองค์การแรกคือ ชูเราะห์ อัล-อะลักที่ได้เริ่มต้นด้วย “اقرأ” เป็นการสั่งกำชับเรียกร้องไปสู่การอ่านดังที่พระองค์ได้ ตรัสว่า :

﴿ أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۝ مِنْ عَلَقٍ ۝ أَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝ ﴾
(القلم / 1-5)

ความว่า : “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกาผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัล-เกาะลัม : 1-5)

และดังกล่าวนั้นเป็นคำสั่งให้อ่าน ในโอกาสอื่นอีกอัลลอซสั่งกำชับให้ถามหากไม่รู้ ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿ ... فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝ ﴾
(الأنبياء / 7)

ความว่า “พวกท่านจงถามผู้รู้หากพวกท่านไม่รู้”

(อัล-อันบียาอ : 7)

และอิสลามไม่อนุญาตให้มุสลิมดำรงอยู่บนสิ่งที่เขาไม่รู้ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ۝ ﴾

(الاسراء / 3-4)

ความว่า : “และท่านจงอย่าดำรงอยู่บนสิ่งที่ท่านไม่รู้ แท้จริงหู
และตา และหัวใจ ทุกสิ่งเหล่านั้นจะถูกสอบสวน”

(อัล-อิสรออ : 36)

ดังนั้นมุสลิมทุกคนจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ เพื่อจะได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง
อย่างถูกต้องดังที่ท่านศาสดาﷺ ได้กล่าวว่ :

((طلب العلم فريضة على كل مسلم))

(رواه ابن ماجه / 224)

ความว่า : “การแสวงหาความรู้ นั้น เป็นฟัรฎูเหนือมุสลิมทุกคน”

(รายงาน โดย: อิบน์ มาญะฮ / 224)

บางสายรายงานเพิ่มว่า(*ومسلم*) หมายถึง และเหนือมุสลิมะฮ์ทุกคน แต่อย่างไรก็
ตาม หากจะพูดถึงตามหลักภาษาอาหรับคำว่ามุสลิม (*مسلم*) นั้น ก็ครอบคลุมทั้งผู้ชายและผู้หญิง ซึ่ง
ในหลักภาษาเรียกว่า(*باب التغليب*) บาบอัล-ตัมลิบ คือความเหนือกว่าของผู้ชาย เหมือนกับคำดำรัส
ของอัลลอฮ์คังอายะฮ์(*يا أيها الذين آمنوا*) หมายถึงผู้ศรัทธาที่เป็นสุภาพบุรุษ แต่ก็ครอบคลุมถึงผู้
ศรัทธาที่เป็นสตรีเช่นกัน และอีกหลายโองการในอัล-กุรอานในทำนองเดียวกันนี้

การศึกษาหาความรู้ในอิสลามไม่มีวันสิ้นสุด จะสิ้นสุดได้ก็ต่อเมื่อเสียชีวิตเท่านั้น
ดังนั้นอายุ ไม่ใช่เงื่อนไขที่มุสลิมจะไม่ศึกษาหาความรู้ คนวัยชราที่จำเป็นต้องหาความรู้ ครั้ง
หนึ่ง อะบู อัมรฺ อิบน์ อัล-อะลา ได้รับคำถามว่า “คนแก่เหมาะสมสำหรับการศึกษาเล่าเรียน
หรือไม่?” เขาตอบว่า “ถ้าเขาเหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ได้ เขาก็เหมาะสมที่จะศึกษาเล่าเรียนได้”
(สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย , 2547 : 14) และด้วยเหตุผลที่มุสลิมต้องอยู่ในการศึกษา
ตลอดเวลา และวิชาความรู้นั้นก็มากมายไม่มีวันหมดสิ้น พระองค์ทรงแนะนำให้รอซูล์ของพระองค์
ขอคู่ออ คังที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿ ... وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴾

(طه / 114)

ความว่า : “และเจ้าจงกล่าว โอ้พระผู้เป็นเจ้าของฉัน จงเพิ่มพูน
ความรู้ให้แก่ฉันด้วยเถิด”

(ฎอฮา : 114)

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อการการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง สำหรับอิสลาม
แล้วถือว่าความรู้ย่อมมาก่อนคำพูดและการกระทำ ดังที่ท่านนบอซได้กล่าวไว้ว่า :

((العلم إمام والعمل تابعه))

ความว่า : “ความรู้คือผู้นำและการกระทำคือผู้ตาม”

ดังกล่าวนี้เราจะเห็นว่า(อุละมะฮฺ)ผู้รู้ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อความรู้มากกว่า
การปฏิบัติ โดยเฉพาะอิหม่ามบุคอรีได้เขียนในหนังสือของท่านบทหนึ่งซึ่งมีหัวข้อเรื่องว่า :

((العلم قبل القول و العمل))

ความว่า : “ความรู้มาก่อนคำพูดและการปฏิบัติ”

และท่านได้อธิบายบทดังกล่าวว่า “ ความรู้เป็นเงื่อนไขหลักในการตอบรับของ
คำพูดหรือคำกล่าว และการปฏิบัติของมนุษย์ ซึ่งคำกล่าวและการกระทำนั้นจะไม่มีค่าหาก
ปราศจากความรู้” (ยูซุบ อัล-เกาะเราะฮฺฎอวีย์ , 2000 : 49)

และหากเราย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์อิสลาม ก่อนที่ท่านศาสดาจะสถาปนา
นครมะดีนะฮ์เป็นรัฐอิสลาม ท่านเราะฮฺฎอ   ให้ซิด บิน ซาบิต ได้ไปศึกษาภาษาของพวกยาฮูดี
(ยิว)และท่านเราะฮฺฎอ   ได้จัด ซอฮาบะฮฺกลุ่มหนึ่งส่งไปยังคัลดีอาฮฺเพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าว
(มุฮัมหมัด อาลี อะบูบาคีร์ , 1988 : 69)

จากเหตุการณ์และหลักฐานทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็น ความสำคัญของ
ความรู้(العلم) ในมุมมองของอิสลาม เมื่อความรู้เป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่มีความรู้ก็ย่อมเป็นบุคคลที่สำคัญ
และเป็นผู้ที่ประเสริฐยิ่ง อิสลามได้ยกย่องและสรรเสริญ ได้กล่าวถึงความประเสริฐของผู้ที่มีความรู้
มีการศึกษาไว้มากมายทั้งในอัลกุรอาน หะดีษ และปราชญ์มุสลิม อย่างเช่นอาเยฮฺที่อัลลอฮฺ
ได้ตรัสว่า :

﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾

(ฟาฏร / 114)

ความว่า : “แท้จริงผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์มากที่สุดคือบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้น”

(ฟาฏีร : 28)

ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีความรู้เท่านั้นที่สามารถเข้าถึงความหมายและเจตนารมณ์ของบทบัญญัติต่างๆที่พระองค์ทรงประทานมา และสามารถเข้าใจอุปมาต่างๆของพระองค์ทรงเปรียบเทียบ ดังที่พระองค์ทรงยืนยันว่า :

﴿ وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا

إِلَّا الْعُلَمَاءُ ﴾

(عنكبوت / 43)

ความว่า : “และเหล่านี้คืออุปมาทั้งหลายที่เราได้เปรียบเทียบมันสำหรับปวงมนุษย์ แต่ไม่มีผู้ใดตระหนักมันได้นอกจากผู้ที่มีความรู้เท่านั้น”

(อัล-อันกาบุต :43)

หมายถึงผู้ที่มีความรู้คือผู้ที่สามารถเข้าใจอุปมาต่างๆที่อัลลอฮ์ได้เปรียบเทียบ ดังนั้นความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีความรู้กับผู้ที่ไม่มีความรู้ย่อมห่างไกลกันอย่างแน่นอน พระองค์อัลลอฮ์ทรงดำรัสเพื่อให้มนุษย์ได้ครุ่นคิด ในโองการหนึ่งว่า :

﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

(الزمر / 9)

ความว่า : “ จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) ผู้ที่มีความรู้กับผู้ที่ไม่มีความรู้ นั้นไม่แตกต่างกันดอกหรือ”

(9 : อัล-ซุมัร)

แล้วท่านได้สาสคา ﷺ ก็ได้บอกถึงความแตกต่าง ดังวจนะของท่านว่า :

((...وان فضل العالم على العابد كفضل القمر على سائر الكواكب...))
 (رواه أبو داود 11 / 3638)

ความว่า : “...ผู้ที่มีการศึกษามีวิชาความรู้ นั้นย่อมเหนือกว่าบรรดาผู้ที่
 ทำความภักดี เสมือนกับดวงจันทร์ท่ามกลางหมู่ดาว...”

(บันทึกโดย : อะบูดาวัค 11/3638)

และท่านสาสคา ﷺ ได้ยกย่องผู้ที่มีความรู้ให้อยู่ในสถานะที่ถัดไปจากบรรดาสาสคา
 ดังที่ท่านได้กล่าววว่า :

((...ان العلماء ورثة الأنبياء ...))
 (رواه أبو داود / 3638, ابن ماجه / 223)

ความว่า : “...บรรดาผู้ที่มีการศึกษา มีความรู้ คือทายาทของบรรดา
 ศาสคา...”

(รายงานโดย อะบู ดาวัค/3638, อิบน์มาญะฮฺ/223)

ทั้งหมดนั้นเป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์ที่พระองค์จะยกระดับให้กับผู้ที่มีความรู้
 ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

﴿ دَرَجَاتٍ ۗ ﴾

(المجادلة / 11)

ความว่า : “ อัลลอฮ์จะทรงยกย่อง และยกระดับผู้ศรัทธา และผู้ที่มี
 ความรู้ไว้ในตำแหน่งที่สูงส่ง”

(อัล-มูญาคิละฮฺ : 11)

หลักฐานที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนบ่งบอกถึงความประเสริฐของความรู้และผู้รู้ในอิสลาม

2.2.2.7 ทฤษฎีความรู้ของนักคิดมุสลิม

1) ทฤษฎีความรู้ของอัล-กินดี

ริซาวี (Rizavi, 1986 : 74) ได้บรรยายถึงทฤษฎีความรู้ของท่านจะเข้ากับหลัก จริยศาสตร์และอภิปรัชญาแห่งความรู้สึกและจิตวิญญาณ ในทัศนะของอัลกินดีความรู้ นั้นไม่ได้มา จากประสาทสัมผัสหรือเหตุผลเพียงอย่างเดียว แต่ความรู้จะ ได้มาจากการประณีประนอมระหว่าง ประสาทสัมผัสกับเหตุผล ประสาทสัมผัสจะทำให้เรารู้ถึงรูปร่างภายนอก ในขณะที่เหตุผลสามารถ ทำให้เรารู้ถึงธรรมชาติของมัน

อัลกินดียอมรับว่าความจริงแท้ได้ถูกประทานมายังศาสดาต่าง ๆ และความรู้ชนิด นี้ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง ท่านยังมีทัศนะอีกว่าปรัชญาและวะฮยูที่ได้รับการประทานลงมานั้น ไม่ได้ขัดแย้งกัน นอกจากนั้นปรัชญาสามารถที่จะพัฒนาให้สอดคล้องกับตัวของมันเองและ สอดคล้องกับวะฮยู (Watt, 1992 : 40) อย่างไรก็ตาม ท่านยอมรับว่า ปรัชญานั้นมีข้อจำกัด และไม่สามารถที่จะแก้ไขหรือเข้าใจปัญหาบางอย่างได้ เช่นเดียวกับการปฏิหารีย์ (معجزات) เรื่องเกี่ยวกับ นรกสวรรค์ หรือแม้กระทั่งเรื่องราวเกี่ยวกับวันปร โลก แต่วะฮยูสามารถอธิบายให้เราเข้าใจถึงสิ่ง เหล่านี้ได้ และวะฮยูก็ถือเป็นความจริงแท้ที่ไม่มี ความคลงแคลง ยิ่งไปกว่านั้นอัลกินดียังมีทัศนะว่า วะฮยูจะต้องอยู่เหนือเหตุผล โดยกล่าวว่าปรัชญานั้นวางอยู่บนพื้นฐานความรู้ของมนุษย์ มันจึงไม่ สามารถที่จะอธิบายสิ่งที่อยู่เหนือความรู้ของมนุษย์ได้ ในขณะที่วะฮยูสามารถกระทำได้ (Ashraf, 1985 : 31)

ท่านได้เคยกล่าวว่า “เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะให้การขอบคุณแก่ผู้ให้ความรู้ แม้จะเพียงเล็กน้อยก็ตาม โดยที่เราไม่จำเป็นต้องถามถึงว่าใครเป็นผู้ให้... และเราก็ไม่ควรละอายที่จะยอมรับความจริง... แล้วรับมัน โดยไม่ต้องคำนึงว่ามันจะมาจากที่ใด แม้ว่าคนแปลกหน้าได้นำมา ให้ก็ตาม สำหรับฉันแล้วผู้ซึ่งแสวงหาความจริง ก็ไม่มีสิ่งใดที่ประเสริฐยิ่งไปกว่าความจริงนั่นเอง” (Walzar, 1962 : 27 อ้างถึงใน อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 49)

2) ทฤษฎีความรู้ของอัล-รอสี

อัล-รอสีได้เสียดสีตัวเองในฐานะนักเล่นแร่แปรธาตุ (Alchemy) ซึ่งในทัศนะ ของท่านแล้ววิชาดังกล่าวคือศิลปะที่แท้จริง และท่านก็มีความเชื่อว่าศิลปะไม่สามารถที่จะแยกออก

จากปรัชญา ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับการปฏิบัติโดยพีธาโกรัส คีโมกริตุส เพลโต อริสโตเติล และกาลเลน (Deboer อ้างถึงใน อิบราเฮ็ม ฌรงครักษาเขต, 2549)

3) ทฤษฎีความรู้ของอัล-ฟารอบี

ในทัศนะของอัลฟารอบี การศึกษาหาความรู้ถือเป็นสิ่งที่ประเสริฐยิ่ง เพราะมันจะนำมาซึ่งความสุข และความสุখনั้นก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา (อิบราเฮ็ม ฌรงครักษาเขต, 2549 : 50)

เกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ ท่านได้รับอิทธิพลจากอริสโตเติล โดยที่ท่านจะผูกพันกับกระบวนการของความรู้มากกว่าธรรมชาติของความรู้ ในทัศนะของท่านความรู้สี่และประสาทสัมผัสเป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญ และจะนำไปสู่หลักการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยา สำหรับท่านแล้วตรรกวิทยาเป็นศาสตร์ที่ต้องหาบทพิสูจน์ โดยจะเริ่มจากสิ่งที่เรารู้แล้วนำไปสู่สิ่งที่เราไม่รู้ (Ashraf, 1985 : 29)

อัลฟารอบีได้ให้ความสำคัญกับปรัชญาเป็นอย่างยิ่ง และถือว่าศาสนานั้นมาจากการเลียนแบบปรัชญา ท่านได้มองถึงความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ว่า มนุษย์ที่สมบูรณ์คือมนุษย์ที่แสวงหาความรู้ และท่านยังมีทัศนะอีกว่าความรู้ที่ศาสนาได้สั่งสอนนั้นยังไม่เพียงพอ (Ashraf, 1985 : 31-32)

แนวความคิดทางความรู้ของอัลฟารอบีนั้นขัดแย้งกับแนวความคิดของอัลเมาะชาลี เพราะอัลเมาะชาลีได้ให้ความสำคัญต่อศาสนามากกว่าปรัชญา และให้ความสำคัญต่ออะฮูมมากกว่าความรู้จากแหล่งอื่นๆ อัลเมาะชาลีในหนังสือตะฮะฟุต อัลฟะลาซีฟะฮ (تحافت الفلاسفة) ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าประสาทสัมผัส เหตุผล และสติปัญญาไม่สามารถที่จะทำให้มนุษย์บรรลุซึ่งความจริงแท้หากปราศจากอะฮูมและจิตวิญญาณของมนุษย์ (ดูรายละเอียดในหนังสือตะฮะฟุต อัลฟะลาซีฟะฮโดยอิมามอัลเมาะชาลี) ในหนังสืออิฮยา อุลูม อัล-คีน อัลเมาะชาลีได้แยกแยะว่า อะฮูมและสติปัญญาเป็นแหล่งของความรู้ที่แตกต่างกัน (รายละเอียดดูในหนังสืออิฮยา อุลูม อัล-คีน เรื่องที่ว่าด้วยความรู้)

อัล-ฟารอบีได้จำแนกศาสตร์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ภาษาศาสตร์ ได้แก่ วิชาไวยากรณ์ หลักภาษา การสะกดคำ กวีนิพนธ์ ฯ
2. ตรรกศาสตร์ ได้แก่ การจำแนก การให้คำนิยาม และการจัดลำดับความคิด ฯ
3. วิชาพื้นฐาน ได้แก่ เลขคณิต ดนตรี เรขาคณิต ฯ
4. ฟิสิกส์ และอภิปรัชญา
5. สังคมศาสตร์ ได้แก่ ศาสนบัญญัติ โวหาร (Ashraf, 1985 : 30)

จากการจำแนกศาสตร์ของอัล-ฟารอบีนั้นไม่ได้ปรากฏวิชาอัลกรุอาน วิชาหะดีษ และวิชากฎหมายอิสลาม ซึ่งทั้งสามวิชาดังกล่าวนี้ล้วนเป็นวิชาแกนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในอิสลาม ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะอัล-ฟารอบีให้ความสำคัญต่อศาสตร์อื่นๆ มากกว่าศาสตร์ทางศาสนาและได้บรรจุศาสตร์ที่ว่าด้วยศาสนาอยู่ภายใต้วิชาอภิปรัชญา แม้ว่าอัล-ฟารอบีจะให้ความสำคัญต่อวิชาอภิปรัชญา แต่ท่านก็ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อศาสตร์ทางศาสนาตามที่ท่านอิมามอัลเฆาะซาลีเคยปฏิบัติ (อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 51)

4) ทฤษฎีความรู้ของอิบนุ มิซกาวัยฮ์

ท่านได้อธิบายความรู้บนพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ท่านมีทัศนะว่าความจริงแท้จะได้อามาโดยอาศัยเหตุผลโดยผ่านสติปัญญาของมนุษย์ ท่านยังถืออีกว่าความรู้คือพื้นฐานของพฤติกรรมและบุคลิกภาพที่ดีงาม และเป็นพื้นฐานของความคิดทั้งหมด ดังนั้นการแสวงหาความรู้เป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์เป็นผู้ที่สมบูรณ์ ท่านมีทัศนะว่าวิญญาณจะทำให้มนุษย์ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม แต่ร่างกายจะโน้มเอียงมนุษย์ไปยังสิ่งชั่วร้าย (อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 51-52)

5) ทฤษฎีความรู้ของอิบนุ ซีนาน

ท่านมีทัศนะว่า การแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็น และเชื่อว่ามนุษย์จะบรรลุซึ่งความรู้ได้จากสองทาง (1) ทางประสาทสัมผัส (2) ทางเหตุผล อิบนุ ซีนานได้แบ่งประสาทสัมผัสเป็น 2 ประเภท (1) ประสาทสัมผัสภายใน (2) ประสาทสัมผัสภายนอก ประสาทสัมผัสภายนอกคือประสาทสัมผัสทั้งห้า ในขณะที่ประสาทสัมผัสภายในได้รวมถึงความรู้สึกและจินตนาการ ประสาทสัมผัสภายในสามารถที่จะพัฒนาและยกระดับเหตุผลของมนุษย์สู่การใช้เหตุผลเสมือนมลาอิกะฮ์และศาสดา อีกทางหนึ่งที่มนุษย์สามารถจะบรรลุซึ่งความจริงโดยไม่ต้องผ่านประสาทสัมผัสทั้งภายนอกและภายในคือ สติปัญญาที่ตื่นตัว ในทัศนะของอิบนุ ซีนาน สติปัญญาที่ตื่นตัวคือเครื่องมือที่จะได้อามาซึ่งความรู้ที่แท้จริง และมนุษย์จะไม่บรรลุซึ่งความจริงแท้หากปราศจากสติปัญญาที่ตื่นตัว (Rizavi, 1986 : 76)

6) ทฤษฎีความรู้ของอัล-ฆอซาลี

แนวความคิดทางความรู้ของอัลเฆาะซาลีนั้นขัดแย้งกับแนวความคิดของอัลฟารอบี เพราะอัลเฆาะซาลีได้ให้ความสำคัญต่อศาสนามากกว่าปรัชญา และให้ความสำคัญต่ออะหฺยูมากกว่าความรู้จากแหล่งอื่น ๆ อัลเฆาะซาลี (1963) ในหนังสือตะฮาฟุต อัลฟะลาซีฟะฮฺ (Tahafut Falasifah) ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าประสาทสัมผัส เหตุผล และสติปัญญาไม่สามารถที่จะทำให้มนุษย์

บรรลู่ซึ่งความจริงแท้หากปราศจากอะหะลุและจิตวิญญาณของมนุษย์ (ดูรายละเอียดในหนังสือตะฮาฟุต อัลฟะลาซีฟะฮุ โดยอิมามอัลเฆาะซาลี) ในหนังสืออิหฺยาอฺ อุลุม อัล-ดีน อัลเฆาะซาลี(1994)ได้แยกแยะว่าอะหะลุและสติปัญญาเป็นแหล่งของความรู้ที่แตกต่างกัน (รายละเอียดดูในหนังสืออิหฺยาอฺ อุลุม อัล-ดีน อัลเฆาะซาลี เรื่องที่ว่าด้วยความรู้)

7) ทฤษฎีความรู้ของอิบนุ รุซด

อิบนุ รุซดเชื่อว่าวิชาตรรกวิทยาเป็นวิชาที่ทุกคนจำเป็นต้องเรียน เพื่อจะนำไปเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ดังคำพูดที่ว่า “ผู้ใดที่ไม่รู้วิธีการทำ เขาก็ไม่สามารถจะรู้ว่าสิ่งนั้นเขาทำกันอย่างไร และผู้ซึ่งไม่รู้ว่สิ่งนั้นเขาทำกันอย่างไร เขาก็จะไม่รู้ว่าใครเป็นผู้ทำ” (Rizavi, 1986 : 77)

อิบนุ รุซดได้จำแนกศาสตร์เป็น 2 ประเภท

1. ศาสตร์ที่สามารถแสวงหาโดยตรง
2. ศาสตร์ที่ได้มาจากการอุปมา

การจำแนกศาสตร์ต่าง ๆ ออกเป็นสองประเภทนั้น ท่านได้ให้ความสำคัญต่อเหตุผลเป็นอย่างมาก จากความเป็นเหตุผลนิยมของท่านทำให้แนวคิดของท่านมีความขัดแย้งกับแนวคิดของอัลอัซฮารีที่ได้ให้ความสำคัญต่ออะหะลุมากกว่าเหตุผล (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 54)

2.2.2.8 ระดับของความรู้ในอิสลาม

อะลี อัชรอฟ (Ali Ashraf, 1985 : 6) ได้กล่าวถึงสถานภาพของวิชาต่าง ๆ อย่างชัดเจนว่า :

“ศาสตร์ในสาขาวิชาต่าง ๆ นั้นมีสถานภาพที่แตกต่างกัน ศาสตร์ที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณจะมีสถานภาพที่สูงที่สุด... ศาสตร์ที่เกี่ยวกับคุณค่าแห่งคุณธรรมจะมีความสำคัญรองลงมา จากนั้นก็จะเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับสติปัญญา หรือศาสตร์ที่จะนำมาซึ่งหลักการของสติปัญญา จากนั้นก็จะเป็นศาสตร์ที่ควบคุมและจัดระเบียบจินตนาการ และตามด้วยศาสตร์ที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถควบคุมประสาทสัมผัส”

2.2.3 คุณวิทยาในอิสลาม

2.2.3.1 นิยามของคุณวิทยา

คุณวิทยาเป็นปรัชญาแขนงหนึ่งที่มีง่าศึกษาคคุณค่าหรือค่านิยมเกี่ยวกับความดีและความงาม มีลักษณะเป็นปรัชญาชีวิตที่ศึกษาแนวความคิดและความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งที่ดีงาม และมีคุณค่าใน 2 แ่ง คือ (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549 : 60)

1) จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นวิชาหนึ่งในประวัติศาสตร์ปรัชญา วิชานี้ค้นคว้าธรรมชาติของสิ่งที่ปรัชญาเรียกว่า ความดีและความถูกต้อง (จ่านงค์ ทองประเสริฐ, 2518 : 38) จริยศาสตร์สนใจในการประเมินคุณค่าของการกระทำหรือการแสดงออกของมนุษย์ เพื่อหาคำตอบว่าการกระทำเช่นนั้นดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ยุติธรรมหรืออยุติธรรม เป็นต้น จริยศาสตร์มีส่วนใกล้เคียงกับศีลธรรม แต่ทำหน้าที่ไม่เหมือนกัน จริยศาสตร์นั้นจะทำหน้าที่หาเหตุผลเพื่อจะวิเคราะห์ว่าดีหรือช่วนั้นคืออะไร ดีเพราะอะไร เอาอะไรมาตัดสิน เมื่อได้คำตอบถึงที่สุดจนเป็นที่พอใจแล้วก็เก็บไว้ตรงนั้น ปล่อยให้เป็นที่ของศีลธรรมนำไปปลูกฝังหรือชักชวนให้คนประพฤติปฏิบัติตาม แต่เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยเกิดขึ้น การกระทำนี้ดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ก็ต้องส่งปัญหานั้นกลับไปให้วิชาปรัชญาจริยศาสตร์เป็นผู้ตีความ (บรรจง จันทรสาศา, 2529 : 180) จริยศาสตร์พยายามตอบปัญหา 3 ประการ คือ 1. เรื่องความมีอยู่ของคุณค่า นั่นคือพยายามตอบคำถามว่าความดีคืออะไร 2. เรื่องมาตรการตัดสินความดี นั่นคือเกณฑ์ตัดสินความดีต่างๆ 3. เรื่องอุดมคติของชีวิต นั่นคือการดำเนินชีวิตแบบใดจึงดีที่สุด (พระราชวรมนูณี, 2544 : 15)

2) สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) คือสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยความงามและสิ่งทีงามในทางศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาประสบการณ์คุณค่าทางความงาม และมาตรการตัดสินอะไรงามหรือไม่งาม (พระราชวรมนูณี, 2544 : 16)

2.2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

โดยทั่วไปนั้น ศาสนาทุกศาสนาจะเปรียบเทียบเสมือนศาลสูงสุดที่จะตัดสินปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรม(Morals) ให้แก่ศาสนิกในลัทธินั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาพุทธก็ตาม มนุษย์เพียงแต่ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมแห่งคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ก็ได้ชื่อว่าเชื่อว่าเป็นการประพฤติดีและถูกต้อง ในลักษณะนี้ผู้กำหนดหลักจริยธรรม หลักศีลธรรมจึงได้แก่พระเจ้าเป็นเจ้าหรือศาสดาของศาสนานั้นๆ จึงอุปประหนึ่งว่าองค์กรทางศาสนานั้น เป็นผู้ผูกขาดในเรื่องจริยศาสตร์และแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ (บรรจง จันทรสาศา, 2529 : 183)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคุณธรรมที่สมบูรณ์ไว้ ในอัล-กุรอานว่า :

﴿ لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى أَمْالًا عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالصَّرَآءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴾

(البقرة / 177)

ความว่า : “หาใช่ว่าคุณธรรมจะอยู่ที่เข้าทั้งหลายเพียงแต่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก (ในพิธีละหมาด) หากแต่ว่าคุณธรรมที่แท้จริงนั้น ย่อมได้แก่บุคคลที่ศรัทธามั่น ในอัลกุรอาน ในวันสุดท้าย ในบรรดามลาอิกะฮ์ ในบรรดาคัมภีร์ และในบรรดาศาสนทูตทั้งหลาย และเขาได้เอื้อเพื่อทรัพย์สินใน เสน่ห์หาของเขาแก่บรรดาวงศ์ญาติ แก่ลูกกำพร้า แก่คนอนาถา แก่ผู้พลัดถิ่น แก่ผู้ขอ และในการช่วยปลดปล่อยทาสเป็นอิสระ และ เขาคำรงละหมาด บริจาคชะกาฮ์และพวกเขาปฏิบัติตามสัญญา ในยามเมื่อพวกเขาได้สัญญา (แก่ผู้อื่น) และบรรดาผู้มีขันติธรรม ทั้งหลายในยามขัดสนและเดือดร้อน พวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้มีความจริงจัง และพวกเขาเป็นผู้ยำเกรงโดยแท้จริง”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 177)

มุจาฮิด กล่าวว่า “คุณธรรม คือสิ่งการยึดมั่นที่จิตใจ โดยการภักดีต่ออัลลอฮ์”

(Ibn al-Kathir /1 ,1998 : 282)

อายะฮ์นี้อธิบายคุณลักษณะของผู้ที่มีคุณธรรมไว้อย่างชัดเจนและสวยงามยิ่งกว่า เขาควรปฏิบัติตามกฎหมายที่ให้คุณประโยชน์ ควรวรรักพระเจ้าและเพื่อนพ้องของตนด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อพระเจ้าเท่านั้น ซึ่งมีอยู่สี่ลักษณะด้วยกันคือ

- 1) ความศรัทธาของเราต้องแท้จริงและมีความบริสุทธิ์ใจ
- 2) เราต้องพร้อมที่จะแสดงออกด้วยการกระทำเช่น บริจาคทานและมีความเมตตาต่อเพื่อนพ้องของเรา
- 3) เราต้องเป็นพลเมืองดีโดยสนับสนุนสถาบันเพื่อการกุศลและองค์กรทางสังคมต่างๆ
- 4) เราต้องมีความมั่นคงและไม่หวั่นไหวในทุกสถานการณ์

เพราะฉะนั้น จะเห็นอย่างชัดเจนว่า คุณธรรมมิใช่เป็นเพียงคำพูดที่ว่างเปล่า แต่ต้องตั้งอยู่บนความศรัทธาที่เข้มแข็งและมีการฝึกฝนปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ต้องครอบคลุมความคิด การกระทำและขยายไปสู่ภายในและภายนอกชีวิตของตน รวมทั้งกิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวมด้วย เมื่อหลักการทางด้านคุณธรรมของอิสลามได้รับได้รับการสถาปนาขึ้นมาแล้ว ก็จะนำความสันติสุข มาสู่ปัจเจกบุคคลในทุกสถานการณ์ สังคมทุกระดับจะมีแต่ความปลอดภัย ชาติจะเป็นปึกแผ่น และ สังคมระดับชาติจะมีแต่ความหวังและความสมัครสมานสามัคคี ชีวิตจะเต็มไปด้วยสันติสุข เมื่อคน ได้ยึดหลักการปฏิบัติตามคุณธรรมแบบอิสลาม อะไรเล่าจะมีความมั่นใจได้เท่ากับการมีศรัทธาต่อผู้ทรงสร้างที่มีแต่ความกรุณาและทรงประทานวิถีทางที่ดีงามนั้น ? อะไรเล่าจะมีความกรุณา มากกว่าที่จะเบียดเบียนความกระวนกระวายใจอย่างหนักของพวกที่ถูกปราบปราม จะผ่อนคลายนความเจ็บปวดของพวกที่ถูกกดขี่และขานรับความต้องการของผู้ที่สิ้นหวัง ? อะไรเล่าจะเป็นแบบอย่าง และความซื่อสัตย์มากกว่าการปฏิบัติตามทั้งหมดนี้อย่างสม่ำเสมอโดยถือปฏิบัติชีวิตและกระทำไปเพื่อความรักต่อพระเจ้า ? (ฮัมมุดะฮฺ อับดุลอาฏีญ์, 2524 : 36-37)

2.2.3.3 จริยธรรมในอิสลาม

จริย หมายถึง ความประพฤติ, กิริยาที่ควรปฏิบัติ, ใช้ในคำสมาส เช่น จริย + ศึกษา = จริยศึกษา

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม

จริยวัตร, จริยวัตร หมายถึง หน้าที่ที่ควรประพฤติ ปฏิบัติ, ความประพฤติ, ท่วงที วาจา และกิริยามารยาท (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 291)

คำว่า “จริยธรรม” ในภาษาอาหรับตรงกับคำว่า “อัคลาฟ” (أخلاق) ซึ่งผันมาจาก คำเอกพจน์ คำว่า ตูลูกัน (خلق) หมายถึง อุปนิสัย จรรยา มารยาท (บินมุสลิม ปทานุกรม อาหรับ-

ไทย : สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม)ความประพฤติ และการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีทั้งคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี ดังที่ท่านเราะซูลได้กล่าวไว้ว่า :

((انما بعثت لأتمم صالح الأخلاق))

(روه البخاري / 273)

ความว่า : “แท้จริงแล้ว ฉันถูกบังเกิดขึ้นมาเพื่อทำให้สมบูรณ์ซึ่ง
กิริยามารยาทที่ดีงาม”

(บันทึกโดย อัล-บุคอรี/273)

จริยธรรมนั้นอยู่ระหว่างความหมายที่สำคัญในชีวิตนั่นคือ หลังจากที่ได้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บรรดาอัครทูต บรรดาอัครสาวก บรรดาเราะซูล วันอากิเราะฮ์ และกฏศภาวะแห่งความดีและความชั่ว หลังจากที่ได้ศรัทธากับสิ่งเหล่านี้ ก็ทำให้เกิดอิบาอะฮ์และจริยธรรม จริยธรรมนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งจากสาขาของความศรัทธาและการอิบาอะฮ์ ดังนั้น ความศรัทธาและการอิบาอะฮ์จะไม่สมบูรณ์หากไม่แสดงออกถึงจริยธรรมที่ดีงาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ดังคำชมเชยของอัลลอฮ์ต่อท่านนบีที่ว่า :

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ۝٤١ ﴾

(القلم / 4)

ความว่า : “และแท้จริงเจ้านั้นอยู่บนคุณธรรมอันยิ่งใหญ่”

(อัล-กอลัม : 4)

จริยธรรมนั้นเป็นเรื่องปกติวิสัย จิตใจจะทำหน้าที่กระตุ้นให้กระทำอย่างง่ายดาย การสร้างจริยธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับสองปัจจัย นั่นคือ ปัจจัยทางพันธุกรรมและภาวะแวดล้อม ปัจจัยทางพันธุกรรมมีผลมากที่สุดต่อสติปัญญาและความรู้สึก แต่ปัจจัยทางภาวะแวดล้อมที่มีผลมากที่สุด คือ การได้รับการศึกษา การฝึกฝน การอบรม และการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งทั้งสองนี้ได้รับอิทธิพลจากเวลา สถานที่ สถานการณ์ และสภาพสังคม ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้หากปัจจัยแวดล้อมเปลี่ยนไปด้วย (Hasan Langgulung , 1991 : 52-65)

อิสลามมีแบบฉบับจริยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ﴾

﴿وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَذَكَرَ اللَّهُ كَثِيرًا﴾

(الأحزاب / 21)

ความว่า “โดยแน่นอนในร่อซุดของอัลลอฮฺมีแบบฉบับอันดีงาม
สำหรับพวกเจ้าแล้ว สำหรับผู้ที่หวัง(จะพบ)อัลลอฮฺและวัน
ปรโลกและรำลึกถึงอัลลอฮฺอย่างมาก”

(อัล-อะหฺซาบ:21)

อัลกุรอานและอัลหะดีษได้ระบุถึงคุณลักษณะต่างๆของผู้ที่มีจริยธรรมเอาไว้
มากมาย เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การอ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพ
อ่อนโยนและอดทน การเชิญชวนสู่ความดี การให้อภัย การมีสติจะ การบริสุทธิ์ใจ การเมตตากรุณา
การรักษาสัตย์ การละอาย และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่ง ณ ที่นี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวเป็นบางคุณลักษณะที่
ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญ เหมาะสมกับสถานการณ์ และใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน
ของผู้คนมากที่สุดอย่างเช่น

1) การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อัลลอฮฺได้ตรัสว่า :

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

(المائدة / 177)

ความว่า : “และจงเกื้อกูลในความดีและการยำเกรง และอย่าได้
ร่วมมือช่วยเหลือในการทำบาปและการละเมิด และจงยำเกรง
ต่ออัลลอฮฺ แท้จริงอัลลอฮฺเป็นผู้หนักหน่วงในการลงโทษ”

(อัล-มาอิดะฮฺ : 2)

อัลลอฮฺทรงบัญชาต่อปวงบ่าวที่ศรัทธาของพระองค์ ให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันใน
การปฏิบัติความดีและนี่เองคือคุณธรรม และละทิ้งในการปฏิบัติสิ่งชั่วร้ายและนี่เองคือความยำ
เกรง และห้ามพวกเขาช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นบาปและช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นบาปหรือต้องห้าม,
ท่านอิมบุนญาริกกล่าวว่ : “ الْإِثْمُ ” คือการละทิ้งในสิ่งที่อัลลอฮฺทรงสั่งให้กระทำ “ الْعُدْوَانِ ”

คือการละเมิดในสิ่งที่อัลลอฮฺทรงวางขอบเขตในศาสนาของเจ้า และการละเมิดในสิ่งที่อัลลอฮฺทรงบังคับแก่เจ้าด้วยตัวของเจ้าเองและผู้ทีนอกเหนือจากเจ้า (อิบน์ กายีมฺ, 1998 :10 เล่มที่ 1)

ธรรมชาติของการรู้จักกันและกันจะนำไปสู่การเกิดคุณที่เป็นเป้าประสงค์บนหลักของการกระทำความดี และยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า ทั้งสองหลักนี้เป็นจุดรวมของความดีงามและสันติภาพสำหรับมวลมนุษยทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (อิศมาอีลฎุฟี จะปะเกีย , 2547 : 57)

2) ความละอาย

ความละอาย คือ การละทิ้งพฤติกรรมที่น่าเกลียด หรือการกระทำที่เลวร้าย และไม่สบายใจต่อพฤติกรรมดังกล่าว ดังที่อัลลอฮฺได้ตรัสไว้ว่า :

﴿... وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ...﴾

(الأحزاب : 53)

ความว่า : “และอัลลอฮฺไม่ทรงกระดากอายต่อความจริง (ที่พูดและอธิบายความจริง)”

(อัล-อะฮฺซาบ : 53)

ท่านเราะซูลกล่าวไว้ว่า

((الحياء لا يأتي الا بخير))

(مسلم / 1 155)

ความว่า : “ความละอายนั้นจะไม่นำสิ่งใดมา นอกจากสิ่งที่ดี”

(บันทึกโดย: มุสลิม 1/155)

ท่านเราะซูลกล่าวไว้ว่า

((...الحياء من الايمان...))

(البخاري / 1 24)

ความว่า : “...ความละอายนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา...”

(บันทึกโดย : อัลบุคอรี 1/24)

3) สุภาพอ่อนโยนและอดทน

ในบรรดาคุณสมบัติที่เด่นชัดที่สุด และพึงมีในตัวของมุสลิมคือ สุภาพอ่อนโยน และอดทนเพราะเป็นคุณสมบัติที่ต้องใช้ความพยายามสูงที่จะก่อให้เกิดต่อตน ความพยายามที่ต้องผ่านการขัดเกลาทางจิตใจที่ใช้เวลานานพอสมควร

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنَ عِزِّ الْأُمُورِ ﴾

(الشورى / 43)

ความว่า : “และแน่นอน ผู้ที่อดทนและให้อภัย แท้จริงนั้นอยู่ใน
กรณีอันหนักหน่วง”

(อัล-ชุรอ : 43)

จากอาเยฮ์ข้างต้น คำว่า “صَبَرَ” หมายถึงการอดทนจากการถูกกลั่นแกล้ง และคำว่า “غَفَرَ” หมายถึงการปกปิดความชั่วของผู้ที่กระทำต่อเขา (Ibn Al-kathir/ 4 , 1998 :102)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ

الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

(الفرقان / 63)

ความว่า : “และเมื่อพวกมมมายทั้งหลายทักทายพวกเขา (อย่าง
องหองและโอหัง) พวกเขากล่าวตอบว่า สานติ”

(อัล-ฟุรกอน : 63)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾

(الحجر / 43)

ความว่า : “จงหลีกเลี่ยง (บรรดาผู้ให้ร้าย) ด้วยการหลีกเลี่ยงโดยสุภาพ”

(อัล-หัจญ์ร : 85)

อัล-บุคอรีห์และมุสลิมรายงานจากอนัส บิน มาลิก กล่าวว่า “ครั้งหนึ่งขณะฉันเดินอยู่พร้อมท่านเราะสูล ﷺ โดยมีเสื้อคลุมจากเมืองนัจญ์รอนที่ปักริมอย่างหยาบคล้องอยู่บนบ่า ทันใดนั้นมีชาวอาหรับบ้านนอกคนหนึ่งเข้ามาประชิดแล้วกระชากเสื้อคลุมของท่านอย่างแรง ฉันได้มองยังชอกคั่นคอของท่านนบี ﷺ ซึ่งเห็นเป็นรอยฉีกแดงจากความหยาบของเสื้อคลุมนั้นที่ถูกกระชากอย่างแรง แล้วชายผู้นั้นก็กล่าวขึ้นว่า โอ้มุฮัมมัด จงส่งทรัพย์สินอันเป็นของอัลลอฮ์ที่ท่านมีอยู่ให้แก่ฉัน ท่านหันไปเห็นชายผู้นั้นพลางยิ้ม แล้วท่านก็ส่งให้มอบเสื้อคลุมนั้นแก่เขา(อับดุลลอฮ์ นาศิหฺ อุลวาน ,2547 : 54)

อัลลอฮ์ทรงสั่งให้มุสลิมให้ใช้ความอดทนเป็นสำคัญในการปฏิบัติตามบัญญัติศาสนาและ อดทนจากการปฏิบัติตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

وَأَنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٣﴾

(البقرة / 43)

ความว่า : “และพวกเจ้าจงอาศัยความอดทน และการละหมาดเถิด และแท้จริงการละหมาดนั้นเป็นสิ่งใหญ่โต นอกจากบรรดาผู้ที่นอบน้อมถ่อมตนเท่านั้น”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 45)

4) การเชิญชวนสู่ความดี

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْعُرْفِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾
(آل عمران / 43)

ความว่า : “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญ
ชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำการที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำ
สิ่งที่มีชอก และชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ”
(อาลี อิมรอน : 104)

เรื่องราวเกี่ยวกับจริยธรรมอิสลาม เป็นแบบฉบับอันล้ำค่าของบรรพชนอิสลามใน
ยุคแรก ๆ หากได้นำมากล่าวถึงบ่อย ๆ อาจจะทำให้สังคมมุสลิมในยุคหลัง ๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลง
ไปในทางที่ดีขึ้น(เอกสารอัล-อิสลาหฺ, อันดับที่ 280-283 ปีที่ 68 กันยายน 2542 : 9)

2.2.3.4 การเคารพภักดีต่อพระเจ้า

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ
مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ
الْمَتِينِ ﴿٥٨﴾﴾
(الذاریات / 56-58)

ความว่า : “และข้ามิได้บังเกิดญินและมนุษย์มานอกจากเพื่อพวก
เขาจะได้อิบาคะหุด่อข้า ข้าไม่ประสงค์จากพวกเจ้าซึ่งริสกี ปัจจัย
ยังชีพ และข้าไม่ประสงค์ที่จะให้พวกเขาให้อาหารแก่ข้า แท้
จริงอัลลอฮ์ คือพระผู้ทรงประทานริสกี เครื่องยังชีพ ทรงเป็นผู้
ทรงพลัง ผู้ทรงมั่นคง”

(อัล-ซารียาต:56-58)

ผู้ที่พินิจพิจารณาในโลกที่เขาอาศัยอยู่นี้ จะเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกคุณยານี้ ดำเนินชีวิตอยู่ และกระทำเพื่อสิ่งอื่น เราจะเห็นว่า น้ำสำหรับคน ดินสำหรับพืช พืชสำหรับสัตว์ สัตว์สำหรับมนุษย์ แล้วมนุษย์สำหรับใคร? และนี่คือคำถาม คำถามที่ธรรมชาติเรียกร้องไว้ และสรรพสิ่งต่างๆ ในจักรวาลได้เปล่งบอกไว้ นั่นคือ “มนุษย์เป็นสิทธิของอัลลอฮ์” เพื่อรู้จักอัลลอฮ์ เพื่ออิบาคะหุด่ออัลลอฮ์ เพื่อรำงไว้ในสิทธิของพระองค์เพียงองค์เดียว มนุษย์จะเป็นสิทธิของสิ่งอื่นในผืนแผ่นดินนี้หรือบนฟากฟ้าไม่ได้ เพราะโลกทั้งเบื้องบนและเบื้องล่างทั้งหลายเป็นสิ่งที่อำนาจ ความสะดวกของมนุษย์ มันจะปฏิบัติรับใช้มนุษย์ ดังเป็นที่ประจักษ์กันอยู่ ดังนั้นมนุษย์จะเป็นสิทธิของมันหรือปฏิบัติการรับใช้มันได้อย่างไร?

ตามข้อเท็จจริงและเหตุผลดังกล่าวนี้ การที่มนุษย์กลับไปเคารพอิบาคะหุด่อ หรือถวายความจงรักภักดีต่อพลังธรรมชาติต่างๆ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ จะเป็นที่อยู่เบื้องล่างหรือเบื้องบน เช่น ตะวัน เดือน ดาว แม่น้ำ ภูเขา ต้นหมากรากไม้ หรืออื่นๆ นั้น เป็นการฝืนธรรมชาติหรือสวนทางกับธรรมชาติโดยสิ้นเชิง ดังนั้น มนุษย์ต้องเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ หน้าที่ของมนุษย์คือ ต้องอิบาคะหุด่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียวเท่านั้น การอิบาคะหุด่ออื่นใดนอกจากอัลลอฮ์เป็นความหลง เป็นการหลงกลของมารร้ายชัยฏอน ศัตรูตัวฉกาจของมนุษย์

การอิบาคะหุด่ออัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว เป็นพันธะสัญญาดั้งเดิม ที่อัลลอฮ์ทรงมอบไว้แก่มนุษย์ชาติ พระองค์ได้ทรงปลูกฝังไว้ในสัญชาตญาณของมนุษย์ ตั้งแต่ครั้งเมื่อพระองค์ได้ประทานสติปัญญาไว้ในสมองเพื่อให้คิด และตั้งแต่ประทานหัวใจไว้ในทรวงอก

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿الْمَ أَعْهَدَ إِلَيْكُمْ بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ

عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنْ أَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤٤﴾

(الشورى / 43)

ความว่า: “ข้ามิได้กำชับไว้แก่พวกเจ้าดอกหรือ โอ้ลูกหลานของอาดัม ว่าพวกเจ้าทั้งหลายจงอย่าได้อิบาคะหุด่อชัยฏอน แท้จริง มันเป็นศัตรูที่แจ้งชัดสำหรับพวกเจ้าและ (ข้ามิได้กำชับหรือว่า) พวกเจ้าจงอิบาคะหุด่อสักการะต่อข้านี้คือหนทางอันเที่ยงธรรม”

(ยาซีน : 60-61)

- ฟิตฮี ยะกัน(2544:34-42) ได้แนะวิธีในการทำอิบาอะฮะฮ์ว่ามุสลิมต้องปฏิบัติดังนี้
- 1) ให้อิบาอะฮะฮ์มีชีวิตชีวา ผูกพันต่ออัลลอฮ์ในฐานะผู้เป็นเจ้าของอย่างแท้จริง
 - 2) เป็นอิบาอะฮะฮ์ที่แสดงถึงความถ่อมตน จนทำให้สามารถรู้สึกถึงความใกล้ชิดอย่างลึกซึ้ง และดื่มด่ำในความถ่อมตน
 - 3) ต้องมีจิตใจที่มุ่งตรงสู่อัลลอฮ์
 - 4) ต้องพยายามทำให้รู้สึกกระหายไม่พอเพียงและไม่รู้จักอิ่มในเรื่องอิบาอะฮะฮ์
 - 5) ต้องใส่ใจต่อการละหมาดยามค่ำคืน (กิยามุลลัยลุล) เพราะการละหมาดยามค่ำคืนนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกสร้างอิมาน
 - 6) ต้องกำหนดเวลาสำหรับการอ่านและศึกษาไคร์ควรฎุอัลกุรอานในวันหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนรุ่งอรุณ
 - 7) ต้องทำให้คุอาฮ์ของมันเป็นคั้งเป็นการเข้าเฝ้าพระองค์อัลลอฮ์ เพราะคุอาฮ์เป็นเสมือนดังสมองของอิบาอะฮะฮ์

2.2.3.5 เงื่อนไขของการตอบรับความดี

การทำงานของมุสลิมจะไร้ค่าหากไร้ซึ่งความดีงาม หรือไม่มีคุณธรรมในการทำงานนั้นๆ ความดีที่กล่าวในอัล-กุรอาน และอัล-หะดีษมากมายหลายแห่ง ซึ่งแต่ละแห่งก็ใช้คำหรือสำนวนที่ต่างกัน ความดีในภาษาอาหรับมีหลายคำเช่น คำว่า อัล-บิร (البر) คำว่า อัล- ค็อยร์ (الخير) คำว่าอัล-มะอรูฟ (المعروف) คำว่าอัล-สะลาห(الصلاح) คำว่าอัล-ฏอยยิบ (الطيب) และคำว่า อัล-ฮะซัน (الحسن) เป็นต้น

เมื่อความดีได้สถิตอยู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง คนผู้นั้นจะถูกเรียกว่า “คนคิมิ คุณธรรม จริยธรรม” ซึ่งคุณธรรม จริยธรรมในภาษาอาหรับอาจจะใกล้เคียงกับคำว่า อัล-ฮุซซาน (إلى حسن) อันเป็นความดีเลิศ ประเสริฐสุดในบรรดาความดีงามทั้งหมด และคนที่มีความดีจะเรียกว่าอัล-มุฮซัน (المحسن) เมื่อเป็นเอกพจน์ หรือ อัล-มุฮซันีนและอัล-มุฮซันูน (المحسنين + المحسنون) เมื่อเป็นพหูพจน์

ความรู้สึกทางด้านศีลธรรมเป็นความรู้สึกที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด เพราะมนุษย์ทุกคนได้ถูกสร้างและให้กำเนิดด้วยฟิตรีเราะฮ์(ธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่งจากสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงสร้างขึ้นมาหาใช้สิ่งที่กำเนิดเกิดขึ้นมาเองไม่) และก่อนที่จะกำเนิดบนโลกนี้ได้เคยกล่าวยอมรับในความเป็นพระเจ้า

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ
أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾

(الأعراف / 172)

ความว่า: “และจงรำลึกขณะที่พระเจ้าของเจ้าได้เอาจากลูกหลาน
ของอาดัม ซึ่งลูกๆ ของพวกเขาจากหลังของพวกเขา และให้พวก
เขายืนยันตัวของพวกเขาเอง (โดยตอบคำถามที่ว่า) ข้ามิใช่พระ
เจ้าของพวกเขาเจ้าดอกหรือ พวกเขาบอกว่าไม่ใช่ขอรับ พวกข้าพระองค์
ขอยืนยัน(มิฉะนั้น) พวกเจ้าจะกล่าวในวันกิยามะฮ์ว่าแท้จริงพวก
ข้าพระองค์เป็นผู้ที่หลงลืมจากเรื่องเหล่านี้”

(อัล-อะอะรอฟ : 172)

อิบนุ ค็อลดูน มีทัศนะว่ามนุษย์นั้นโดยพิญเราะฮ์จะโน้มไปทางที่ดี แต่สังคมจะมี
บทบาทสำคัญที่จะทำให้เขาไปในทางที่ไม่ดี โดยสัญชาตญาณของมนุษย์ มนุษย์จะมีมโนทัศน์โดย
กำเนิดที่เป็นมาตรฐานที่แยกแยะสิ่งที่ดีและสิ่งชั่วร้าย แต่มโนทัศน์เหล่านี้ไม่อาจจะทำให้มนุษย์รู้
สิ่งชั่วดีทั้งหมด เพราะมาตรฐานความดีของแต่ละคนต่างกัน ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องอาศัยหลักของ
ศาสนาช่วยแยกแยะสิ่งชั่วทั้งหลาย แม้สิ่งที่ดีบางอย่างก็เป็นมาตรฐานสากลที่มนุษย์รับรู้ได้ด้วย
สัญชาตญาณ เช่นการทำดีต่อบุพการี (อิบราฮีม ณรงครักษาเขต, 2549 : 66)

สำนักคิดเมธีเชื่อว่า สำนักของความดีคือที่พักของคุณธรรม หน้าการวิวรรณ์ต่อ
พระเจ้า ความเที่ยงทำ ความยุติธรรม และความใจบุญสุนทาน สัญชาตญาณที่เป็นกมลสันดาน จึงคอย
มนุษย์ให้เขามีความปรารถนาในสถานะที่สะอาดบริสุทธิ์ มันผลักดันและรังเกียจในความไม่บริสุทธิ์
สะอาด (สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม, 2545 : 24)

เงื่อนไขที่กำหนดอย่างชัดเจนเพื่อผู้ที่ปฏิบัติความดีนั้นจะ ได้ถูกตอบรับ โดยไม่สูญ
เปล่า เงื่อนไขของการตอบรับความดีอาจสรุปได้ดังนี้

1) มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَهُمْ سَرِيعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ
الصَّالِحِينَ﴾

(43 / عمران)

ความว่า: “พวกเขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และวันอาคิเราะฮ์ และใช้
ปฏิบัติในสิ่งที่ดี และห้ามมิให้ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ชอบ และต่าง
รีบเร่งกันในการทำความดีงามและชนเหล่านี้แหละอยู่ในหมู่ที่
ประพฤดีดี”

(ฮาล อิมรอน : 114)

จากโองการข้างต้นจะเห็นได้ว่าการที่จะได้รับว่าเป็นผู้ที่ประพฤดีดีหรือตอบรับ
การทำความดีนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์อย่างหนักแน่น

2) อิกลาศ(บริสุทธิ์)ใจต่ออัลลอฮ์

เจตนาที่อิกลาศ (บริสุทธิ์ใจ) คือการเจตนาเพื่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียวเท่านั้น ซึ่ง
ถือเป็นเงื่อนไขแรกของการตอบรับการปฏิบัติความดีของแต่ละคน ดังที่ท่านศาสดาได้กล่าวไว้ว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ...))

(البخاري 1 / 1)

ความว่า : “แท้จริงแล้วการกระทำทั้งหลายขึ้นอยู่กับเจตนา
(เจตนา)เท่านั้น...”

(บันทึกโดย: อัลบุคอรี 1/1)

3) ไม่ขัดต่อบทบัญญัติในอัล-กุรอานและอัล-สุนนะฮ์

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا... ﴾

(الحشر / 43)

ความว่า : “และสิ่งใดที่ท่านเราะฮฺฎ ได้นำมา (สั่งสอน) พวกท่านก็จงยึดปฏิบัติตามแต่โดยดี และสิ่งใดที่ท่านเราะฮฺฎ ได้ห้ามพวกท่านเอาไว้ ก็จงระงับยับยั้งออกห่าง และอย่าได้นำมาปฏิบัติ”

(อัล-หัจร : 7)

ท่าน อุมู จอญะอฺฟิร อัลบากียฺ ได้กล่าวว่า : ท่านเราะฮฺฎ ได้อ่านโองการ

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ﴾

แล้วท่าน(เราะฮฺฎ) ได้กล่าวว่า “ความดีคือการปฏิบัติตามคัมภีร์อัลกุรอานและแบบฉบับของท่านเราะฮฺฎ” บันทึกโดย อิบนุ มาจญะฮฺ (Ibn al-Kathir/ 1 , 1998 :517-518)

ท่านนบีได้กล่าวว่า :

((من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد))

(4590 / 11 مسلم)

ความว่า : “ผู้ใดปฏิบัติงานหนึ่งงานใด ซึ่งงานนั้นไม่ใช่มาจากกิจการแห่งศาสนาของเราแล้ว การงานนั้นจะถูกปัด”

(บันทึกโดยมุสลิม :11/4590)

2.2.3.6 เงื่อนไขของสิ่งที่ถือว่ามีคุณค่า

เงื่อนไขของสิ่งที่ถือว่ามีคุณค่านั้นมีลักษณะดังนี้ :

1) ต้องไม่ขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลาม

บทบัญญัติต่างๆ ของอิสลามทั้งที่เป็นข้อบังคับใช้และคำสั่งห้ามล้วนตั้งอยู่บนผลประโยชน์แห่งปัจเจกพื้นฐานห้าประการที่อิสลามให้ความสำคัญ คือ ศาสนา ชีวิต ทรัพย์สิน เกียรติ และสติปัญญาของมนุษย์ ไม่มีสิ่งใดที่อิสลามกำหนดให้มนุษย์ปฏิบัติเว้นแต่มันมีผลดีต่อพวกเขาและไม่มีสิ่งใดที่อิสลามสั่งห้ามเว้นแต่มันย่อมต้องมีผลร้ายต่อมนุษย์อีกเช่นกัน ท่านศาสนทูตมุหัมมัด ﷺ มิได้จากโลกนี้ไปเว้นแต่ได้สั่งกำชับในสิ่งที่ดีทุกประการ และสั่งห้ามจากสิ่งที่ชั่วร้ายทั้งหลายทั้งปวง เพื่อเป็นบรรทัดฐานสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชาติตลอดไป

อัลกุรอาน อันเป็นคัมภีร์แห่งพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของได้กล่าวถึงเรื่องราวทั้งหมดของมนุษย์ นับตั้งแต่เรื่องที่ยิ่งใหญ่จนถึงเรื่องทีละเอียดย่อยจนกระทั่งถึงเรื่องทีละอณูเป็นความหมายของชีวิต และเรื่องทีละอณูเป็นความงดงามอันเป็นศิลปะอันทรงคุณค่าที่มนุษย์สามารถสัมผัสและชื่นชม

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า :

﴿...وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَتِينًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهْدًى وَرَحْمَةً

وَوَشْرًا لِلْمُسْلِمِينَ﴾

(النحل / 89)

ความว่า: “...และเราได้ให้คัมภีร์แก่เจ้าเพื่อชี้แจงแก่ทุกสิ่ง และ เพื่อเป็นทางนำและเป็นความเมตตา และเป็นข่าวดีแก่บรรดา มุสลิม”

(อัล-นัหฺล: 89)

2) รู้และเข้าใจเป้าหมายของอิสลาม

ความรู้และความเข้าใจที่เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาและนำไปสู่การปฏิบัติความดีงาม จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดในอิสลามและเป็นพรอันประเสริฐของอัลลอฮ์ที่ทรงประทานให้แก่บ่าวของ พระองค์ ท่านรศูด ﷺ ได้กล่าวว่า :

((من يراد الله به خيرا يفقه في الدين))

(رواه البخاري / 71 و مسلم / 1037)

ความว่า : **“ใครก็ตามที่อัลลอฮ์ประสงค์ให้ความดีแก่เขา อัลลอฮ์ ทรงให้เขาเข้าใจในกิจการศาสนา”**

(บันทึกโดย บุคอรี / 71 และมุสลิม / 1037)

ศาสนาในที่นี้ก็คือ อิสลาม อันหมายถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ที่ครอบคลุมและสมบูรณ์